

Parlamentari választások elé

A feleségemnek van egy kedvenc nonszensz vicce: Két felhőkarcoló ül a pincében és benzint köt. Megszólal az egyik: „Holnap karácsony van.” – A válasz: „Na és? Úgyse megyek el...”

Olyan ez, mint az osztrák választás. Arról így lehetne variálni a viccet:

Két bécsi bácsi áll a Budapest felé vezető autópálya kellős közepén és elgáncsol minden autót. Megszólal az egyik: „Holnap nem jövök, mert választani megyek.” A válasz egy kérdés: „És kit gáncolsz el?”

Szerencsére az előrehozott választás nem karácsonykor lesz, hanem szeptember 28.-án, tehát legalább a felhőkarcolók elmehetnének.

Elég a nonszenszből, legyünk komolyak. Habár nagyon nehezemre esik, mióta az osztrák rádió- és televíziós társaság honlapján találtam egy cikket a választási kiadások összehasonlításáról. Tehát az ORF szerint a 2006-os választási harc az öt parlamenti pártnak kerek 50 millió euróba került. De mielőtt elkezdjük féltetni őket, szerencsére megnyugtató az Anonimusz: Mivel a választási harc kiadásaihoz az államtól – tőlünk, az adófizetőktől – járó járuléka a választásra jogosultak számától függ, idén pozitívan hat a választási korhatár 16 évre való leszállítása. Hubert Sickinger politológus kiszámította, hogy a két évvel ezelőtti 12,4 millió euró helyett 13 millió euró jár. Ehhez jön kerek 30 millió euró, amit a parlamenti pártok párt- illetve klubtámogatás címén kapnak. Csak egy pár apró milliócskát kell a saját kasszáikból kifizetni, és máris meg lesz az új rekord.

A cikkre mutató internet-link felett ez áll: „Aki azt hinné, hogy az elmebeteg a Sigmund-Freud-klinikában élnek, az téved...”

Természetesen van ennek a „nemzeti tanács”-ba (Nationalrat) való választásnak reális háttere is. De sajnos kizárólag negatív. Miután 2006-ban befejeződött az a koalíció, amelyet az Osztrák Néppárt (Österreichische Volkspartei – ÖVP) és Ausztriai Szabadságpárt (Freiheitliche Partei Österreichs – FPÖ) kormányozó szárnyából kivált Jövő Ausztria Szövetség (Bündnis Zukunft Österreich – BZÖ) között alakítottak, a választások eredményeként nem maradt más választás, mint az úgynevezett Nagy koalíció. Az a konstrukció, amelyben a jóléti éra elején a Néppárt és az akkori Osztrák Szocialista Párt (Sozialistische Partei Österreichs – SPÖ) sokáig megosztotta a hatalmat. Addig, amíg jött Bruno Kreisky, és minden választáson nagyobb többséget nyert. Kreisky után a

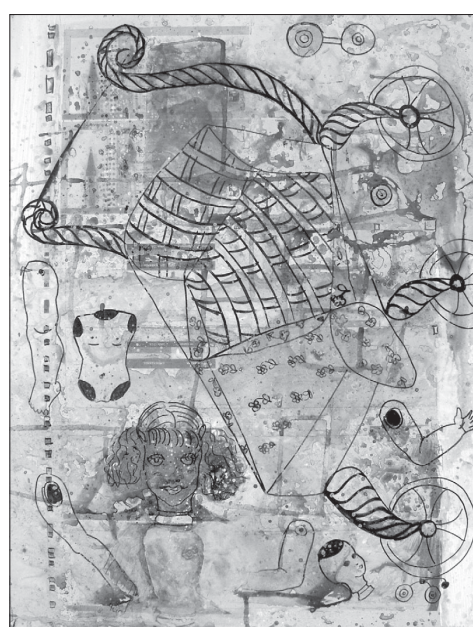
szociáldemokratává átnevezett pártja még egy ideig kormányozhatott Fred Sinowatz, Franz Vranitzky és Viktor Klima személyében, de már rég láthatóvá vált: szocialista elvek az összeomlott államszocialista diktatúra szomszédságában nem a legkedveltebbek.

Az SPÖ ugyan még a kilencvenes évek végén is a legerősebb párt lett, de Wolfgang Schüsselnek sikerült harmadikként koalícióra lépni a második FPÖ-vel. Így indult Ausztria a harmadik évezredbe. 2002-ben a két úgynevezett polgári párt újítani tudott, és megakadályozta a kompromisszumként az SPÖ élére választott Alfred Gusenbauer választási győzelmét. De négy évvel később a szélsőbaloldalról jövő, de polgári szokásokat és drága borokat szerető Gusenbauer aratott győzelmet. Schüsselnek mennie kellett, helyette Wilhelm Molterer kötött koalíciós egyezményt Gusenbauer-rel.

Nagyon röviden úgy lehetne megfogalmazni a „polgári” és a „nagy” koalíció közötti különbséget: Míg az elődök kapkodó bevetéssel szavazták meg egyik törvénymódosítást a másik után, egyik hétről a másikra, az előző szavazás merő ellentétét „reformnak” nevezve, addig a szociálpárti kormány inkább azzal töltötte az idejét, hogy egymás céljainak keresztülvitelét akadályozták meg. Legyen az az egészségügy teljes reformja, a nyugdíjrendszer pénzügyileg egészséges lábakra állítása, a hátrányos helyzetben élők – nagycsaládok, távoli munkahelyre járók, allergikusok stb. – megsegítése vagy akár a környezetrombolás megállítás. A fő cél a kormányzás volt, nem a problémák megoldása. Még azt is a „nagy” koalíció szeméremre vetették, hogy a két párt között nem ismerhetők fel a világnézetbeli különbségek.

De ez már tényleg nem így van. Lehet, hogy Gusenbauer túl gyakran engedett a 2006-os választások előtt tett ígéreteiből, csak azért, hogy szövetségi kancellár lehessen és maradhasson, mint azt már gyermekkorában legnagyobb kívánságaként fogalmazta meg. Az is lehet, hogy Molterer túl száraz bürokrata ahhoz, hogy fantáziával párosult programot tudjon megvalósítani. Tény az, hogy ebben a koalícióban „semmi sem ment”, mint ezt Gusenbauer pártfőnök-utódja és eddigi minisztere Werner Faymann megfogalmazta.

„Nem ment semmi” – ez a hozzáállás a mai világban talán a legnagyobb szemrehányás. Mióta a változás a globalizált vállalat-óriások credo-jává vált, a politikusok is azt hiszik, hogy



Memoár

csak változtatni kell, és minden rendben van. Ezt vallja például Heinz Christian Strache, az FPÖ bécsi főnöke. Populizmusát nagyon divatos stílusban tárja a választóközönség elé, idegenellenessége hiánytalanul illeszkedik a „nagyok” elleni felállás kereteibe. Hogy pontosan mit akar, nem lehet tudni, mert ügyesen variálja a céljait, attól függően, kikkel beszél.

Nem kell túlságosan elmélyednünk a pártok programjaiba, elég, ha csak megnézzük a sok tervezett televíziós vitát, és máris kiderül: az öt parlamenti párt – az említett négyen kívül még a zöldek – elveik, programjuk alig van. Aprópó zöldek: mióta az egyetemen pénzügyet tanító Alexander van der Bellen a főnökük, kiszámíthatóbb, de unalmasabb lett ez a párt. A nagy zöld témákat már csak sztereotípiákként ismétlik.

Hogy mi lesz szeptember 28. után? Ami biztosra vehető: a pártok visszakapnak annyi pénzt, hogy szegények fedezni tudják a választási harc kiadásait. A zöldek voltak azok, akik – mint már sokszor – a kampány-pénzügyek átláthatóságát követelték. Az is biztos: mivel már elkezdődött a választási harc, nem lesz idő arra, hogy ezt megvitassák a parlamentben. Talán jobb is, mert ha megtennék – ügyis elutasítás lenne az eredmény.

Akkor még több felhőkarcolónak lenne oka az otthonmaradásra.

MARTOS PÉTER

Szlovákia euróra vált

Az átálláshoz az Osztrák Nemzeti Bank kölcsönzi a papírbankókat

Az Európai Unió döntéshozó szervei és testületei június és július folyamán több lépcsőben jóváhagyták Szlovákia 2009. január 1-jével történő belépését az euróövezetbe. A legvégű döntés július 8-án született meg, amikor megállapították a szlovák korona átváltási árfolyamát. Ez utóbbi döntést nagy várakozás előzte meg, mert az ezt megelőző hetekben, hónapokban a szlovák korona nagymértékben erősödött és a szlovák kormány szerette volna az érvényben lévő közép árfolyam alá levinni az átváltási árfolyamot. Az EU végül az eddigi gyakorlatnak megfelelően a közép árfolyamon, azaz 1 Euro = 30,126 koronában, határozta meg az átváltási kurzust. Ezzel általában mindenki elégedett Szlovákiában.

Ki merte volna tíz évvel ezelőtt azt jósolni, hogy az egykori keleti szovjet blokk országai közül Szlovákia fogja elsőként bevezetni a közös uniós fizetőeszközt? Közismert, hogy Szlovákia akkor a Meciar miniszterelnök által gyakorolt többéves autokrata kormányzás következményeit volt kénytelen elviselni. Privatizációs botrányok, politikai klientelizmus és a hivatalok által elkövetett korrupciós ügyek jellemezték ezt az időszakot. Szlovákia lehetséges uniós tagsága is komolyan megkérdőjeleződött. Szerencsére az 1998-as parlamenti választások megváltoztatták az ország politikai térképét. A kormányra került jobbközép pártok, Dzurinda miniszterelnök vezetésével elkezdtek végrehajtani azokat az elkerülhetetlen strukturális reformokat, amelyek végleg kiküszöbölik a rendszerváltás előtti ún. szocialista rendszer anomáliáit és megteremtik a piacgazdálkodáshoz szükséges feltételeket.

Mikulás Dzurinda két kormánya 1998–2006 között végrehajtotta azokat a lakosság számára fájdal-

mas szerkezetátalakításokat – az egészségügytől az adórendszeren át a nyugdíjellátásig, – amelyek a mai gazdasági fejlődés alapját képezik. Ezek a következetesen végrehajtott reformok tették lehetővé a külföldi beruházók befektetéseit Szlovákiában, amelyeknek köszönhető, hogy az ország évek óta 7–8 százalékos gazdasági növekedést érhetett el. A GDP folyamatos növekedése, 2006-ban 9,2 százalékos, 2007-ben pedig 10,4 százalékos tette ki. Folyamatosan nőtt a foglalkoztatottság és a nyolcvéves időszak vége felé már elkezdődött bizonyos lakossági rétegeknél az életszínvonal emelkedése.

Szükséges megjegyezni, hogy a felsorolt sikereknek az eléréséhez a Magyar Koalíció Pártja is jelentősen hozzájárult. Nem csak pusztán azért mert a párt részt vett a kormányzásban, hanem mert gyakran kiélezett helyzetekben is, a mérleg nyelvének szerepét betöltve, mindig önzetlenül támogatta a reformokat. Szlovákiának az Európai Unióba történő 2004-es belépésénél pedig a magyar kisebbségnek, illetve pártjának az MKP-nek, mondhatni kulcsszerepe volt. Tudjuk, hogy a belépő országok esetében milyen nagy súlyt helyezett az unió a kisebbségi kérdés megnyugtató rendezésére. Nos az MKP képviselői ez ügyben többször kifejezték véleményüket Brüsszelben és Strasbourgon a különböző fórumokon. Ezen, nem elhallgatva a még meglévő problémákat sem, mindig egyértelműen támogatták Szlovákia belépését az EU-ba. Mint később kiderült, ennek a támogatónak hozzáállásnak is komoly szerepe volt Szlovákia uniós felkészültségének megítélésében.

A reformok hatására az autópálya fejlődött igen látványosan. A Volkswagen már 1991-ben kiépítette szerelcsarnokait Pozsony északnyugati peremvi-

dékén, ahol napjainkban több mint 8 ezer munkatartást foglalkoztat. Itt szerelik össze a VW egyik mostani büszkeségét, a Tuareg modell különböző változatait. Az utóbbi 3–4 évben Nagyszombat mellett zöld mezős beruházással telepedett le a PSA Peugeot-Citroen autógyár, amely 2007-ben már 177 ezer kocsit dobott a piacra. Ez évben már közel teljes kapacitással működik, és 3000 dolgozót foglalkoztat. Ugyancsak zöld mezős, 1 milliárd eurós beruházással építette ki szerelcsarnokait a Hyundai-Kia csoport az észak-szlovákiai Zsolna mellett. A 2700 dolgozót foglalkoztató üzem az idén már 225 ezer darabot gyárt itt a népszerű Cee’ d és Sportage modellekből. Ezzel a három nagy autógyártó üzem teljesítményével Szlovákia az egy főre eső autógyártás tekintetében ma világszerte a legfejlettebb országok között tartja a lépést. A nagyüzemek nyomában egymás után érkeznek a térségbe a kisebb-nagyobb alkatrészgyártó alvállalkozók is. A foglalkoztatás szempontjából ennek igen nagy jelentősége van.

Az autógyártás mellett az elektrotechnikai ipar is komoly beruházásokkal van jelen Szlovákiában. A koreai Samsung és a japán Sony cégek szintén megtelepedtek a nyugat-szlovákiai régióban. Főleg LCD és Plazma televíziós készülékeket gyártanak, amelyeknek a 90 százaléka exportra készül. Ezek a cégek ma már szintén néhány ezer főt foglalkoztatnak.

A Dzurinda vezette jobbközép koalíció 2006-ban végül belebukott a több tekintetben ugyan népszerűtlen, de elkerülhetetlen reformokba. Ebben azonban nagy szerepe volt a baloldali, populista Robert Fico, akkori ellenzéki vezető és pártja demagóg kampányának, amelynek a lakosság nagy része bedőlt. Fico a reformok visszacsinalásának

Folytatás a 3. oldalon

Ünnepre szomjazunk

Mi marad nekünk, ha ünnepünkötől is megfosztanak? Ha nem ünnepelhetünk, és nem gyászolhatunk? Ha megtiltatják a sírás és a nevetés? Másként is föltehető ez a kérdés. Konokabban, önkínzóbban. Ha ünnepünkötől is megfosztjuk magunkat, és a sírás jogától is, mi marad nekünk? Ha a belső cenzúra áthúzza mindent, ami összetartja a dolgokat. Ha Isten lehetetlenségét nem vesszük észre az égre szökő szivárványban? Ha a hervadás szomorúságában nem tudunk örülni a virágzás gyönyörűségének? Ha az élet törékenységén nem vagyunk képesek ámulni? Ha a legparányibb élőlényben nem látjuk meg az Ő teremő szándékát?

A dolgok maradnak. A tárgyak. A semmik. A kacatok.

Három nemzeti ünnepünk van. Március 15-e, amit már az emlékezet nem sároz be. De ez az ünnep sem igazán jó a hatalmaknak (amelyek öröknek hiszik magukat), hisz azzal a tanulsággal is szolgál, hogy forradalmakat nem lehet zárójelbe tenni, azok kitörhetnek, s a jövőben is ki fognak törni. S október 23-a, amelynek hivatalos átélését (úgy tűnik) zavarják a túlélők, zavarja a nép, s mindenké, a maga külön-külön emlékeztetével. Marad hát augusztus 20-a. (Május elseje virslis, ringlispiles ünnepét említeni sem igazán szabadna, ez a nap a hatalommal szembe-feszülés napja lenne a hagyományok szerint. Fölvonulások, összetűzések nap, mint volt az idén Isztambulban. Nem mint Magyarországon: késő kádárkori gyereknap előzetes.)

Csak hát hogyan élhető át ez az ünnep azoknak, akiknek nincsen emléküik annak tartalmáról, akiknek a szocialista alkotmány ünnepének rossz íze még a szájában van, s nem tanították meg élvezni az örömművet misztériumát. Akiktől naponta próbálják meg ma is elvenni a közösség kovászát, az összetartozás élményét? Csak egyféle módon: megtanulni emlékezni, megtanulni átélni azt az élményt, amely őseink élménye volt. Vissza kell találni a hithez, mert „hit nélkül nem lehet tartósan élni”. Mert teremtmények vagyunk mindnyájan! Ennek fölismerésével lehetünk a közösségekben is önmagunkra. S augusztus 20-a végül ennek a fölismerésnek az ünnep. A létezés csodájának.

A szemlélődő ember naponta megéli ezt a csodát, fölfedezi mindenben Isten keze nyomát. Rábéd: az egy percig virágzó növényben ugyanúgy ott van a teljesség, mint az évezredek csiszolta gyémántban. S mindennek van értelme, s ha alázattal közeledünk a dolgokhoz, akkor értjük meg igazán a lényegét.

Az ünnep lényegét is. Nem véletlen, hogy legelőbbi ünnepünköt próbálta, s próbálja meg át-rajzolni ma is a politika. Hisz augusztus 20-a az államalapításon kívül az összetartozás ünnep is. Az István koronája alatt élő nemzetek összetartozásáé, még ha e nemzeteket ma ezer kerítés, korlát rekeszti el egymástól, s a végig nem gondolt múlt adóssága terheli.

A középkorban (egészen a török hódoltságáig) az egész Kárpát-medencében élt Szent István kultusza, ennek fontos eleme volt a búcsújárás. S az Aranybullában is szóltak a szent király ünnepéről, amit augusztus 15-én ünnepeltek. S mi-csoda véletlen, mennyi csodás egybeesés, István augusztus 15-én halt meg, s ezen a napon ülésezett a királyi tanács uralkodása idején, s Nagybaldogasszony napja jelentős egyházi ünnep is.

Köztudott, hogy Mária Terézia rendelte el, hogy a Szent Jobbot évente háromszor, közte augusztus 20-án lehet közszemlére állítani.

Amit tiltanak, annak édességére vágyunk igazán. A '48-as forradalom és szabadságharc után a kormenetet a Bach-korszakban betiltották, s csak 1860-ban lehetett ismét ünnepelni, s ebben az évben országgyűlési nemzeti tüntelésekbe torkolt az esemény. Végül 1891-ben visszanyerte méltóságát az ünnep, Ferenc József munkaszüneti nappá is nyilvánította augusztus 20-át. S a XX. században tovább bővült tartalma, s újabb tiltás után 1991-ben született újjá Szent István ünnep.

Augusztus 20-a tehát valóban lehet hivatkozási pont, az az ünnep, amelyikben kiteljesedhet a nemzet egysége, amelyre az erkölcsleg, politikailag szétszakadt mának nagy szüksége van.

Mint a szomjazónak a pohár vizre.

BÖRÖNDI LAJOS

Határok nélkül

Multikulturális futballünnep

„Kár, hogy Ferenc József ezt nem érthette meg” - ez járt a fejében, mikor az egyik ritka módon verőfényes júniusi szombaton az egykori császári rezidencia, a Hofburg előtt kipróbáltam az óriási csocsót. Mit szólna a vaskalaposágáról híres császár, ha látná, pompás palotája előtt össze-vissza mázolt, színes zászlóba burkolt szurkolók lesik hatalmas kivétítőkön, vajon merre gurul a labda? Híres elődje, Mária Terézia császárné és miniszterei szobra körül futballkávéház nyílt, az előkelő Ringen a fiákerek és hangosan zörgő piros villamosok helyén pedig frissítőbódók sorakoznak. Kedvenc színházában, a Burgtheaterben, ahol leginkább kedvese, Katharina Schrattn játékában gyönyörködött, exkluzív nézőtér nyílt „igényes” nézők számára.

Biztos vagyok benne, hogy a derék koronás fő rosszállóan ráncolta volna homlokát és vele együtt jó néhány bécsi, akiknek nem tetszett a patinás körút jelentős részét elfoglaló „Fanzone”. Mindazok számára azonban, akiknek nem sikerült bejutni valamelyik osztrák vagy svájci stadionba, mindenképpen nagy élményt jelentett, hogy legalább a szurkolók számára speciálisan elkerített övezetekben közösségi élményként élvezhették a focit. Persze, külön kaland volt oda bejutni. A terrorizmus és a futballvandalizmus korában ugyanis a repülőterek biztonsági előírásait idéző szigorral ellenőrizték a tömegesen szurkolni vágyókat. Gyakorlatilag csakis minimális mennyiségű folyadékot és megbontatlan ennivalót volt szabad bevinni a „Fanzoneba”, a „gyanus” külsejű egyéneket pedig meg is motozták. Példának okáért, eme sorok íróját is. Aki megéhezett vagy megszomjazott, az a teljesen átlagos minőségű virsli, kolbász vagy kebab mellé csillagászati áron csapolt sört kortyolgathatott.

Akik attól tartottak, hogy Bécs a „feje tetejére fog állni” a futballhuligánok miatt, az bizony csalódott. Az egykori császárvárosban egyrészt inkább az „ártalmatlanabb” szurkolótáborral rendelkező csapatok jártak, másrészt, az Európa minden részéről érkező focirajongók szinte „beépültek” az amúgy is egyre multikulturálisabb városképhez. Mintegy fél óráig tartó schwedenplatti fagyaltozás folyamán legalább húszféle kultúrkörből származó bécsi lakost különböztet meg a figyelmes szemlélő. A piros-fehér kockás mezbe öltözött horvát szurkolók vagy az azúrkék mezű olasz „tifosik” egyáltalán nem számítanak újdonságnak a belvárosban. Ugyanilyen régi ismerősök a törökök, a németek vagy a spanyolok is, hiszen belőlük is akad jó néhány a bécsi „öslakosok” között. Tovább haladva azonban Ausztria más tájain, a többi résztvevő nemzet fiai és lányai sem hatnak már idegenként az Alpok országában. Az orosz szupergazdagoknak köszönhetően, akik egyre nagyobb előszeretettel vásárolnak ingatlanokat Salzburg és Kitzbühel környékén, egyre kevesebben hozzák összefüggésbe Oroszországot a proletár internacionalizmussal.

Hogy maguk az „öshonos” bécsiek futballmármorban úsztak-e az Európa-bajnokság ideje alatt, az persze más kérdés. A külsőségeket illetően mindenképpen. Az osztrák fővárost elleték a szurkolókéllékek, a focilabdaminintás zsemlek, csokoládék és más finomságok, még

a parkok és köztérterek bokrai is a világ legnépszerűbb játékát idézték. A médiák már hónapokkal az esemény kezdete előtt szították a futballhangulatot, természetesen minden osztrák hírességről kiderült, hogy csecsemőkora óta lelkes rajongó. A két évvel ezelőtti „német álom” mintájára „osztrák álomnyárra” vágyott a focitól átfűtött újságírók lelke is. Nos, azt nem lehet mondani, hogy a bécsiek éppen langyosan viszonyultak volna az EB-hez, de szurkolásban a horvátok, az olaszok vagy törökök simán lehagyták őket. Persze, hiszen a „cordóbai álom” nem valósult meg, és az osztrák válogatottnak nincs újabb Hansi Kranklja, aki harminc évvel a legendás esemény után ugyanolyan csodás módon a negyeddöntőbe juttatta volna a piros-fehér mezesekeket.

Milyen volt a foci? Mindenekelőtt, nő szemmel nézve a dolgot, szép. Méghozzá éppen a játékosok miatt. Nem, nem a szabadrúgások, passzok és gólok méltatása következik. A huszonegyedik századi futballhősök egyre inkább francia divatcégek kifutójává változtatják a foci pályát. Egyrészt, mert futballkörökben szinte kötelező szupermanökennel házasodni. Másrészt, mert a mai modern futballista metroszexuális férfi. Nem, ez nem azt jelenti, hogy a magánélete elsősorban földalatti járművekben zajlik le. Ádámnak ebbe a speciális csoportba tartozó utódai többek között szemránctalanító krémet használnak, nyíltan bevallják, hogy hébe-hóba a feleségük fehérműjét viselik és csakis a leghíresebb divatdiktátorok kreációiban jelennek meg a futballpályán kívül. A metroszexuális „mozgalom” első képviselője David Beckham volt, ezzel teljesen új férfiideált teremtvé meg. És, egyáltalán nem mellékesen, felcsigázta a szebbik nem képviselőinek érdeklődését a szinte kizárólagosan „férfiak mulatságának” tartott futball iránt. A nőket tényleg nem érdekli, hogy a jóképű, délceg és mindig a legutolsó divat szerint öltözködő Luca Toni egyszer sem talált a kapuba. Az a lényeg, hogy az Éva lányai számára „érthetetlen” nyelven írt sportmagazinok hasábjairól a futballsztrók bevonultak a női magazinok és pletykálapok színes oldalaira, ahol különös élvezettel lehet csámcsogni magánéletük és külsejük legapróbb részletein is.

És amúgy mi történt a pályán? Semmi különös, csak annyi, hogy Louis Aragonés elkövette azt az égbekiáltó szemtelenséget, hogy otthon hagyta a spanyolok aktuális foci félistenét, Raúlt. A tapasztalt idős mester ugyanis ugyanazt gondolta, mint a „Régi idők focija” Minarik Edéje, hogy kell egy csapat. Fialat, lelkes játékosokból álló gárda, akik az első meccsüktől kezdve uralták a pályát, és nemigen jutottak melléjük labdához a legnagyobb sztárok sem. Persze, eleinte nem a spanyolok voltak a bajnokság hangadói. Míután a hollandok szuverénül lesöpörték az olaszokat meg a franciákat a pályáról, már a csoportmérkőzések folyamán Marco van Basten csapatát kiállították ki Európa-bajnokoknak. Erre mondták azonban, hogy a labda kerek, és az edzőként még kezdő holland válogatott volt sztárcsatárjának egykori mestere, Hiddink megálljt parancsolt az oroszok elleni negyedöntőben. Mondhatni, az osztrák-svájci EB az edzői tapasztalat és tudás gyönyör-

rú példáit hozta. A legemlékezetesebb pillanatok között kell felsorolni azt is, mikor Jogi Löw német edzőnek piros lapja miatt homályos üveg mögött kellett végigizgulnia a német-olasz meccset. Sokat sejtető volt cigarettájának világító parazsa, ideges járkálásával leginkább kereche zárt tigrisre emlékeztetett. A német válogatottnak azonban jót tett, hogy a kissé neurotikus tréner nem a kispadon tevékenykedett, hiszen Ballack és csapata éppen az azúrkékek ellen nyújtotta egyik legemlékezetesebb teljesítményét.

A finálét az FC Liverpool fiatal sztárjának, Fernando Torresnek a találatát döntötte el. Persze, azon manapság senki nem lepődik meg, hogy a 24 éves, atipikusan szőke spanyol szabadidejében az egyik világhírű divatcég „manökenje”. Akit nem igazán érdekelt, mi zajlik a németek és a spanyolok között a pályán, azt bizonyára elégedettséggel töltötte el a tudat, hogy a fináléra olyan hírességek látogattak el, mint Angela Merkel, Albert monacói herceg és kedvese, Charlene Wittstock vagy Henry Kissinger, és természetesen Juan Carlos spanyol király nejevel.

Bécs, a bálók és nagyszabású ünnepek európai fővárosa az EB-vel párhuzamosan rengeteg kulturális eseménynek adott helyszínt. Mindenképpen említést érdemel Anna Netrebko, Rolando Villazón és Plácido Domingo koncertje a schönbrunni kastély díszudvarán. Két nappal a döntő előtt a zeneművészet legszebb operáriái és operettaljai hangzottak el, a kísérőzenét pedig a Bécsi Rádió Szimfonikus Zenekara szolgáltatta. Az esemény külön érdekessége volt, hogy ez volt az Ausztriában rendkívül népszerű Netrebko utolsó fellépése, mivel anyai örökök elé néz.

Mindazok számára, akik nyomasztónak találják, hogy június vége óta sportközvetítések nélkül telnek esték, van jó hírünk. Augusztus nyolcadikán kezdődik a pekingi olimpia. Persze, az örömteli várakozást mindenképpen beárnyékolja Kolonics György kétszeres olimpiai bajnok kenusunk tragikus halála. Reméljük, ez a szerencsétlen esemény nem lesz rossz ómen a magyar csapat szereplése számára, és a kitűnő sportember halála feletti fájdalom némiképpen enyhíthik majd a csodálatos sportpillanatok és a magyar sikerek. Bár, én származásomnál fogva mindenképpen szurkolok majd a cseheknek és a szlovákoknak is!

FUNDÁREK ANNA

A Napló postája

Két kérdés

Nagy érdeklődéssel olvastam Szente Imre „Néhány fogas kérdés a magyar nyelvben” c. folytatásos tanulmányát. Ennek nyomán két kérdés ötlött fel bennem, melyek már régóta csiklandozták magyar tudásomat. Az egyik: helyes-e (még) úgy mondani, hogy a nejemmel elmentem ide vagy oda, s te is elhozhatod a nejedet? Vagy a „neje” szó harmadik személy feleségét jelenti? Talán úgy hangzana helyesen, hogy „nőm vagy „nőd”, csak így nem okvetlen jelentene feleséget. Visszaemlékezve jut eszembe, hogy míg apám feleségéről beszélt, most „nejem” a szép „feleség” utódja. Anyám meg uráról beszélt; mi ennek a mai megfelelője?

A másik kérdésem arra vonatkozik, hogy amikor én felhőttem, az „aki” névmás személyekre vonatkozott, most pedig egyre másra használják dolgokra, állatokra. Forrástaim jó része a magyar rádió. Ez tényleg „érvelesen” megváltozott, vagy inkább a maiak nem tudnak jól magyarul? Persze lehetséges, hogy ausztriai magyarként nem ismerem ezeket a nyelvi fejlődéseket.

Örömlék, ha választ kapnék kérdéseimre.
Virágh Imre (Bécs)

Gömöri György hozzászólásában (Romcsinak van igaza, Bécsi Napló, 2008/3. sz.) a következő mondat „Török úgy állítja be, mintha a fehérterror több áldozatot követelt volna, mint a vörös” kiigazításra szorult. A mondat helyesen így hangzik: Török úgy állítja be, mintha a fehérterror kevesebb áldozatot követelt volna, mint a vörös. (szerk.)

István király ünnepe Bécsben

A Bécsi Magyar Római Katolikus Egyházközség augusztus 30-án, szombaton 13 órakor a Szt. István székesegyházban ünnepélyes nagymise keretében üli meg a szent király napját. Főcelebráns Dr. Cserháti Ferenc, a nyugati magyar katolikusok püspöke. Az előző évekhez hasonlóan a máriapócsi oltár elé hódolatra ismét kihelyezik Szent István karerekléjét.

A nagymise után az egyházközség szeretetvendégséggel várja a híveket; a döntően néptánc- és népdalbemutatóra kerül sor.

VII. Burgenlandi Ifjúsági Találkozó

„Tudomány és kultúra az Osztrák-Magyar Monarchiában” címmel rendezte meg a Magyar Fialatok Határok Nélkül Alapítvány immáron hetedik alkalommal kárpát-medencei ifjúsági találkozóját - ezúttal a burgenlandi Pinkafeld/Pinkafőn.

Az egyhetes rendezvényre több mint 80 fiatal jelentkezett a történelmi Magyarország minden vidékéről, pályaműként leadott írásait csokorba gyűjtve konferencia-kiadványt készítettünk, evvel emlékeztünk meg közös múltunk, az előző századforduló néhány kimagasló személyiségéről.

A nyári egyetemét július 10-én reggel Oberwart/Felsőőr polgármestere nyitotta meg, aki büszkén számolt be arról, hogy Burgenlandban milyen komoly figyelmet szentelnek a különböző népcsoportok kultúrájának és hagyományainak, külön hangsúlyozva az egyre sokoldalúbb kapcsolatrendszerrel, mellyel a régió Magyarországához kötődik. Az első napot Dr. Fónagy Zoltán, a Collegium Hungaricum igazgatójának a kiegyezéstől a századvégig tartó történelmi áttekintése majd Dr. Baumgartner Gerhard történész, újságíró Burgenland bonyolult magyarságát leleplező előadása zárta.

A találkozó egy teljes napja a természettudományok jegyében telt: Erdély, Felvidék és Magyarország egyeteméről érkezett előadók készítettek számvetést arról, hogy micsoda alkotóerő szunnyadt a múlt századfordulón a magyar tudomány művelőiben, hogyan bővült tudásunk a földrajztudomány, a fizika, a csillagászat és a matematika terén.

A hét során a fiatal résztvevők meglátogatták a környék falvait, beszélgethettek az egyházak vezetőivel, az egyes kisebbségi szervezetek, a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület, a Közép-Burgenlandi Magyar Kultúregyesület, valamint a Bécsi Magyar Kultúregyesület képviselőivel. Valószínűleg túlzott ellenkezést nem váltana ki, ha mindannyiuk nevé-

TV-sorozat a magyar történelemről

2008. augusztus 28-án indul útjára az Echo TV-ben a **Történelmünk ... ahogyan ma látjuk** című új, a magyar történelem több mint ezer esztendejének vitatott, át-, illetve újraértékelt történéseit bemutató sorozat.

A Magyarország határain kívül élők az interneten (www.echoTV.hu) követhetik majd figyelemmel az adást, amely heti rendszerességgel jelentkezik. A műsor „ötletgazdája” és moderátora lapunk szerkesztő bizottságának a tagja, Szakály Sándor történész, egyetemi tanár. A közel ötvenperces műsorban az egyes témakörök legismertebb, legfelkészültebb magyar szakértői vitatják meg a múlt történéseit. Szerkesztőségünk tervei szerint egy-egy érdekesebb adás rövid összefoglalóval megosztjuk a Bécsi Napló olvasóival. Reméljük az első néhány adás tematikája és a megszólalók sokunkat ösztönöznek arra, hogy a televízió vagy az interneten keresztül részesei lehessünk a „múltidézésnek”.

A tervezett műsorok és a szakértő vendégek:
2008. augusztus 28. (csütörtök) 20,30. **Büntetés, megtorlás vagy valami más?** (A trianoni békediktátum) *Jeszzenszky Géza és Romsics Ignác*

2008. szeptember 4. (csütörtök) 20,30. **Toll és/vagy fegyver?** (Klebelsberg Kuno gróf és a magyar kulturális politika) *Tókéczki László és Újváry Gábor*

2008. szeptember 11. (csütörtök) 20,30. **Le-számolás vagy igazságszolgáltatás?** (Népbírások Magyarországon 1945-1950) *Zinner Tibor és Zlinszky János*

2008. szeptember 18. (csütörtök) 20,30. **Béke vagy háború?** (Szarajevó 1914. június 28. és a hozzá vezető út) *Gerő András, Juhász József és Pölöskei Ferenc.*

2008. szeptember 25. (csütörtök) 20,30. **Kisebbség vagy többség?** (Nemzetiségek Magyarországon 1750-1918) *Katus László és Nagy József Zsigmond.*

2008. október 2. (csütörtök) 20,30. **Földreform vagy kisajátítás?** (A földkérdés Magyarországon 1848-1949) *Gergely András, Sipos József és Varga Zsuzsanna.*

2008. október 9. (csütörtök) 20,30. **Reform vagy forradalom?** (Magyarország 1825-1848) *Hermann Róbert és Katona Tamás*

A gazdasági elit változásai a Dél-Dunántúlon*

1948-at a fordulat éveként szokás emlegetni. Nem árt felidézni, mi minden történt, mignem a demokratikus pártok felszámolásával (szalámi taktika) a szociáldemokratákkal Magyar Dolgozók Pártjává vedlett egységpárt a politikában és a gazdaságban egyaránt kiépítette egyeduralmát. Alábbi cikkünk ugyan a dél-dunántúli változásokat mutatja be, ellenben annyira átfogóan, hogy az ottani állapotokból nyilvánvalóan következtetni lehet az egész Magyarországon végbemenő gyökeres változásokról.

A dél-dunántúli megyékben (Zala, Somogy, Baranya, Tolna) a 2. világháború előtti időkben a gazdasági elit a hagyományos modellhez képest már igen kiszélesedett. Ott voltak még mindig a hagyományosan fontos szerepet betöltő nagybirtokosok (Festetics, Széchényi, Esterházy stb.), az ipari gyártulajdonosok (Zsolnay, MIR Rt stb.) és a nagykereskedők (Nagykanizsán a 20 legtovább adózóból öt volt kereskedő). Ám az elit foglalkozási összetétele szempontjából a három ágazat korántsem volt kizárólagos. A legtöbb adót fizetők listáján megtalálhatjuk már a városi és megyei közigazgatási pályán sikeres vezetőket; a bankok és a takarékpénztárak tulajdonosait, részvényeseit; a magánügvedeket, a jogászokat, a mezőgazdasági uradalmak és az ipari üzemek jogi képviselőit; számos orvost és a nagyobb állami üzemek helyi egységeinek vezetőit is. A jövedelmi és vagyoni elit persze nem mindig esett egybe: így pl. a jelentős vagyonnal rendelkező ingatlanulajdonosok sokszor csak közepes szintű jövedelmeket realizáltak. 1944-48 között előbb a holocaust, majd az ország német, s azt követő szovjet megszállása, valamint a kommunista politika hatalomra jutása alaposan felforgatta és kicserélte a térség gazdasági elitjét is. Az ebben a térségben lezajlott folyamatok a lényegyet tekintve egybeestek az országos tendenciákkal, eltéréseket inkább az egyes elitsztorok súlyát illetően érzékelhetünk, ami főleg a vidék túlnyomóan mezőgazdasági jellegéből fakad.

A változások egyik nagy vesztese a nagybirtokosok csoportja volt. A háború alatt a németbarát arisztokraták és középbirtokosok, avagy a horthysta és a nyilas hatalmat kiszolgáló földbirtokosok jelentős része elmenekült az országból. A zsidó származású földtulajdonosok vagy bérlők többségét 1944-ben koncentrációs táborba hurcolták s megölték. Ebben a csoportban igen jelentős, sokszor minőségi termelésről híres gazdák voltak, emeljük ki közülük a nagybajomi Böhm, a barcsi Kremzír vagy a csurgói Meller-családot. Az 1945. évi földreform végrehajtása amúgy is megfosztotta a nagybirtokosokat korábbi vagyonuk jelentős részétől. Mivel az arisztokraták jelentős része aktívan nem politizált, így joggal várhatták, hogy gazdasági tevékenységüket a szovjet bevonulás után is folytathatják. Ez azonban tévedés volt. A kommunista párt a nagyobb tulajdonnal rendelkező birtokosokat perbe fogta (pl. Esterházy Pált is), s kreált ítéletekkel börtönbe zárta. Az itthon maradt nagybirtokosok jelentős részét 1950-51 során a hatalom nagyrészt likvidálta. A szentegáti uradalom egykori tulajdonosát, báró Biedermann Imrét, aki ismert volt szociális és

karitatív tevékenységéről és az általa vezetett mintagazdaságáról, 1949-ben koholt vádak alapján letartóztatták; Biedermann egy évvel később a börtönben csontvázázzá lefogya halt meg. Az alsóbogáti uradalom egykori tulajdonosát, az idős Inkey Lászlót 1951-ben telepítették ki, s aki a család egykori birtokának egy földpadlós viskójában halt éhen 91 éves korában. A sort még lehetne folytatni, de világos, hogy a régi gazdasági elitnek földbirtokosai része teljesen kiszorult a hatalomból, sorsa megpecsétlődött.

Mi történt a térség ipari és kereskedő vállalkozóival? A folyamat hasonlít a földbirtokosokéhoz. A háború első éveit alatta a térség ipari tulajdonosai be tudtak kapcsolódni a háborús konjunktúrába és szállításaikkal jelentős jövedelemre is szert tehetek. A zsidóüldözések azonban megroppantották ezt a réteget is. Olyan családok irtottak ki ebben a korszakban, akik 100-150 éve meghatározott tevékenységet játszottak az ipar és a kereskedelem területén. Az 1948-49. évi államosítási rendeletekkel az iparosokat és a kereskedőket megfosztották vagyonuktól. A térségben működő kül földi tőketulajdonosok (MAORT, a Dunai Gőzhajózási Társaság stb.) az államosítás során csak vagyonukat veszítették el, azonban a helyi iparosok és kereskedők esetében a vagyonvesztés mellett a fizikai létük is veszélyben forgott. Csak egy példa erre. A gyár a két világháború közötti időben az egyik legnagyobb ipari vállalkozás volt a térségben, s igaz ugyan, hogy a háború alatt harmadára csökkent a foglalkoztatás, a háború után ennek gyors növekedésére lehetett számítani. A helyi kommunista párt nagy befolyással bírt a munkásokra, s így már a háború alatt, majd pedig utána is erőteljes tulajdonos (tőkés) ellenes hangulatot szítottak. 1948-ban államosították a gyárat, majd pedig mindent, ami családhoz tartozott: a telkeket, a szőlőt, a mezőgazdasági ingatlanokat, a lakást (amely a gyáron belül volt), a gyári múzeumot. A Zsolnayaknak el kellett hagyniuk a gyárat; az itthon maradt családtagokat 1951-ben koncepciók perben elítélték, megbilincselve vezették végig az idős férfiakat és asszonyokat a városban. Súlyos börtönbüntetést szabtak ki a férfiakra, a gyerekeket pedig intézetbe adták. A börtönök után csak alkalmi vagy segédmunkásként dolgozhattak, a gyárba a családtagok 1992-ig nem tehettek be a lábukat, a hivatalos propaganda a család létezését is letagadta.

Lényeges kérdés, hogy kik kerültek az egykori tulajdonosok helyére. Az 1948-49. során államosított üzemekben a kommunista párt által kinevezett munkásigazgatók esetében a legfontosabb kritérium a párthoz való feltétlen lojaltság volt. Vizsgálataink alapján úgy tűnik, hogy esetükben egyáltalán nem volt szükséges magasabb képzettség vagy valamilyen vállalatvezetői tapasztalat; elég volt az adott gyárban dolgozni és minimális ismeretekkel rendelkezni. Az új munkásigazgatók alapvetően képzetlenek voltak, sokszor csak hat elemi osztállyal rendelkeztek. Esetükben kompetenciakritériumok nem merültek fel. Legfontosabb feladatuk az üzem belüli politikai tisztogatás elvégzése volt, ezen túl általában semmit nem tudtak hozzá tenni a

vállalat működéséhez. Az 1950-es évek elején az üzemek működését központilag többször átszervezték, amitől az eredményesség javulását várták. A központi hatalom állandó káder-rotációt hajtott végre, ennek során évente-két évente váltották a vezetőket a vállalatok élén. A nagy stratégiai kérdéseket a pártközpontban dölték el, a munkásigazgatók ebbe nem szólhattak bele, tevékenységük egyszerű végrehajtásra korlátozódott. Az 1950-es évek első felében a munkásigazgatók esetében továbbra is a párthűség és a munkáscsaládból való származás volt az elsődleges kiválasztási kritérium.

Hasonló problémákkal küszködött a mezőgazdaság irányítása is. Az 1940-50-es évek fordulóján megindított erőszakos kolhozosítási eredménye elég siralmas volt. Az erőszakosság ellenére a közép- és gazdagparasztság nem lépett be tszcs-kbe, így azok nagyon kevés földdel rendelkeztek. Ezt a nevék is mutatta, hiszen leginkább csak földmunkás-szövetkezeteknek hívták őket. Vezetőik sokszor korábban földnélküli cselédekből, vagy a földosztásnál kevés földet szerzett baloldaliakból álltak. Itt is a lojalitás, a pártakat képviselő volt a meghatározó elem a vezetői rekrutációban. Igazából ebben az időben a tszcs-k élére kerültek esetében nem is volt szükség komolyabb képzettségre, hiszen ezek a szövetkezetek nem tudtak nagyüzemszerűen működni. A párt-irányítás és a szövetkezetekbe belépők között – főleg, ha képzetlenebb, gazdagabb elemek is bekerültek –, igen komoly összecsúszások is történtek, hiszen a képzetlenebbek sokszor kiközösítették a rájuk telepített pártvezetőket, akik viszont jelentős hatalmi erőszakkal válaszoltak.

Látható mindebből, hogy a háború előtti gazdasági elit szinte mindegyik réteget jelentős támadás érte az 1940-es évek végétől kezdve. A korábbi földbirtokosok, iparosok, kereskedők tevékenysége korábban a polgári modellre épült, aminek alapja a magántulajdon sérthetlensége volt. Az új kommunista hatalom azonban pillanatok alatt felrúgta ezt a modellt, s ellenségnek tekintette a régi rend képviselőit. Mivel a gazdaság működését (a termelést, az elosztást, a fogyasztást) központilag tervezték meg, ezért az egyéni kvalitásoknak alig jutott szerep, a pártnak a gazdaság élén alapvetően végrehajtókra volt szüksége. A régi közigazgatási vezetők, a hagyományos polgári értelmiség, a gazdasági szakemberek feleslegessé váltak. Ezzel párhuzamosan az uralkodó elit lépéseket tett annak érdekében, hogy a tudatos ellenségkép fenntartásával a társadalom alsó rétegeiből emeljen fel és iskolázzon ki rendszerhű támogatókat, megnyitva előtük az érvényesülés csatornáit. A régi polgári elitréteg kiszorítása azt is magával vonta, hogy a vállalkozói hajlam, az önálló termelés és fejlesztés gondolata tartósan távol maradt a társadalomtól. A gazdasági elit kicserélődése nagyban hozzájárult az ország maig tartó problémáinak fennmaradásához.

DR. KAPOSI ZOLTÁN

* A 2008. július 1-4. között Varazsdon megrendezett 38. Nemzetközi Kultúrtörténeti „Mogersdorf” szimpóziumon német nyelven elhangzott előadás magyar nyelvű összefoglalója.



Fogságban

AUSZTRIAI MAGYAR EGYESÜLETEK ÉS SZERVEZETEK KÖZPONTI SZÖVETSÉGE
Mitveranstalter – Társrendezők:
NYUGAT-EURÓPAI ORSZÁGOS MAGYAR SZERVEZETEK SZÖVETSÉGE (NYEOMSZSZ)
FELSŐPULYA VÁROSA – STADTGEMEINDE OBERPULLENDORF
KÖZÉP-BURGENLANDI MAGYAR KULTÜRÉGYESÜLET, FELSŐPULYA



MEGHÍVÓ

A FELSZÍVÓDÁS VESZÉLYE – A FENNMARADÁS ESÉLYEI
Magyar szórványok Európában, Amerikában, Ausztráliában

Felsőpulyai „Kufstein X.” Tanácskozás

Oberpullendorf/Felsőpulyán

2008. szeptember 6–7-én, szombaton–vasárnap

A tanácskozás helye:
a városháza díszterme
 A-7350 Oberpullendorf/Felsőpulya,
 Hauptstraße/Fő utca 9, Rathaus

Folytatás az 1. oldalról

jól hangzó ígéretével lépett fel és nyerte meg a választásokat. Kormányra kerülése után azonban visszavetett a lendületből és vigyázott arra, hogy néhány kozmetikai jellegű változtatáson túl a reformok alapjait ne nyúljon. Így elsősorban az euró bevezetéséhez szükséges maastrichti kritériumok betartására ügyelt. Nagyon találon nyilatkozott ezekről a kérdésekről Ivan Miklos, a Durinda-kormányok előbb gazdasági majd pénzügyminisztere, akit a végrehajtott reformok motorjaként szoktak emlegetni az EU-ban. Újságírók azt kérdezték tőle, hogy mi a magyarázata annak, hogy R. Fico és a pártja kétféle kormányzás után is, közel 48 százalékos elérése, toronymagasan vezet a népszerűségi listákat. Ivan Miklos válasza: „Szerencsése volt. Ő lehetett az első kormányfő, akinek nem kellett népszerűségi intézkedéseket hoznia. Az általa átkozott reformok évi mintegy 10 százalékos gazdasági növekedést biztosítanak, aminek csak a hasznát látja. Nagyon jó a populizmusból, a demagógiából, kiváloan kommunikál, retorikája az 1990-es évek eleji Meciaréhoz hasonlít. Szemrebbentés nélkül hazudik, el-lenségképeket gyárt, és képes meggyőzni a választókat, valóban ezek a feladatok nehézségeikért. Mindenki ellenség: a külföldi befektetők, mert emelik az áram, a gáz és az élelmiszerek árát, a magán-nyugdíjpénztárak, mert forrást vonnak el az állami nyugdíjrendszerből, az ellenzék és a sajtó a kormány bírálatáért.” Ivan Miklosnak érdemes még idézni arra a kérdésre adott választát is, hogy meglepődött-e azon, hogy Fico kormányra kerülése után csak kisebb módosításokat haj-

Szlovákia euróra vált

tott végre: „Szerencsére nem törölt el mindent, de törzített az egészségügyi reformon, visszavett a rugalmas munkaerőpiactörvényekből, neki-ment a magán-nyugdíjpénztáraknak, megpróbálta rávenni a lakosságot, hogy térjen vissza teljesen az állami nyugdíjrendszerbe. Nem járt sikerrel. Tudtam, lehetetlen minden visszacsinálnia, de engem is meglepett, hogy csak ennyit tett. Nagyobb károkat is okozhatott volna. De a legjobb körülmény ami megakadályozta ebben, az épp az euró volt, a maastrichti kritériumok, amelyek különösen a költekezés terén igen szűkre szabták a kormány mozgásterét. Persze azért próbálkozott, megválasztása előtt támadta az euró zónás, de még az unió tagságát is. Am a korona zuhanórepiülése láttán (már kormányfőként) pánikba esett, majd a jegybankelnök tanácsára mégis kiállt a közös pénz mellett. A pénzpiacok válsága egyértelmű volt, a korona azóta is erősödik.” Az interjú korábban készült, azóta meghatározották a fentebb már említett átváltási árfolyamot.

Egyik felmérés szerint áprilisban Szlovákia lakosságának még kétharmada pozitívan viszonyult az euró bevezetéséhez. Miután azonban biztossá vált a közös európai fizetőeszközre való áttérés, egyre lanyhul a lakosság lelkesedése. A legutóbbi időben inkább a félelem terjed, miszerint a kereskedők drágításra használják fel az átmenetet. Ez a félelem okozta Európa-szerzte a legnagyobb ellenállást a közös valutával szemben, mivel a kettős ár-

feltüntetést ellenére is, az emberek az új pénznem bevezetését követően az árak emelkedését vélték tapasztalni. Főleg az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező rétegek és a nyugdíjasok tartanak az árak emelkedésétől. A szlovák kormány komoly lépésre készül a hasonló jelenségek megelőzésére. Folyamatban van az ártörvény módosítása, amely a parlamenti jóváhagyás után lehetővé teszi, hogy az állami szervenek befolyásolhatják az egyes termékek és szolgáltatások árát. Az árfékező jogszabály 2009 végéig maradna érvényben. Az ellenzék és egyes vállalkozói szervezetek már most tiltakoznak, és a készülő intézkedéseket a szabadpiaci indokolatlan korlátozásának tartják. A kormány már ez év augusztustól kötelezően elrendelte a duális, koronában és euróban történő ármegjelenítést a kereskedelmi egységekben, amely az átállás után még egy évig érvényben marad. A 2009. január 1-jei átállást követően, január 16-ig mindkét pénznemmel lehet fizetni. A visszajáró pénzt azonban már csak euróban kapja a vásárló. Ezután azonban már csak eurót fogadnak el az üzletek. A koronát a bankok az év végéig váltják be. A Szlovák Nemzeti Bank azonban korlátlan ideig beváltja a később előbukkanó koronabankot és érmekeket.

A kormány 180 millió koronát, azaz 5,9 millió eurót szán az új fizetőeszköz népszerűsítésére és a tájékoztató kampányra. Az illetékes kormánybiztos még az egyházakat is felkérte, hogy segítsenek a tájékoztatásban, főleg az idősebb generációk körében. Az új fizetőeszköz előállítás is komoly feladat volt

állítja az állami szerveket. Az euró érmék szlovák változatainak a terveit már régebben elkészítették. A verést azonban csak a július 8-iki végleges bevezetési jóváhagyás után lehetett elkezdeni. A felújított történelmi kőművbányai pénzverde fogja előállítani mind a nyolc, euró, illetve cent értékű pénz-érmét. Ezekből decemberben 1,2 millió startcsomagot készítenek, amelyeket a lakosság a bankokban és postahivatalokban vásárolhat meg. A csomag értéke 500,- Sk, azaz 16 Euró lesz és 45 darab különböző érmet fog tartalmazni.

Az átálláshoz szükséges papírpénzmennyiséget Szlovákia nem tudná időre legyártani, ezért az Osztrák Nemzeti Bank segíti ki a szlovák jegybankot. Ez év végéig Ausztriából 188 millió darab euróbankót kölcsönöznek Szlovákiának. Ezek összértéke meghaladja a kétmilliárd eurót. A kölcsönt 2010-ig kell visszafizetni. Arról nincs sehol információ, hogy ezért a szolgáltatásért mennyit kell Szlovákiának fizetnie az osztrák jegybanknak. Az euróbankok Szlovákiába szállítása komoly logisztikai kihívás elé állítja az illetékeseket. A szállítást az osztrák rendőrség speciális egysége a COBRA végzi a szlovák rendőrséggel közösen. A Szlovák Nemzeti Bank a szlovák rendőrség részére kimondottan erre a célra hat speciális terepjáró gépkocsit és speciális fegyvereket vásárolt 61,3 millió koronáért (több mint 2 millió euró). Ezek fogják kísérni a pénzzállító kocsikat.

A meglévő félelmek ellenére, Szlovákia lakossága, kimondva vagy kimondatlanul, azért abban reménykedik, hogy a közös uniós fizetőeszköz végül hozzájárul a gazdaság további zökkenőmentes fejlődéséhez és ezáltal az életszínvonal gyorsabb növekedéséhez.

VARGA SÁNDOR

NEMZETKÖZI SAJTÓSZEMLÉ

Összeállította: Fetes Kata

Die Welt (BE)

Flamand – vallon vizsály Belgiumban

Évtizedek óta csendben folyt a vizsálykodás Belgium északi és déli része között. A flamandok, akik azonos nyelvet beszélnek, mint az északi szomszéd Hollandia, és a vallonok, akik a déli szomszédok, a franciák nyelvvel vallanak azonosságot. A két népcsoport kultúrája is sokban különbözik egymástól.

Vizsálykodásuk évek hosszú során hozzátartozott Belgium képéhez, mint a praliné, a csipke vagy az ostyának becézett tipikus belga sütemény. Semmit nem ápolnak a belgák olyan előszeretettel, mint a két nyelv közötti különbségeket.

Az országban a könyvtárak, az iskolák és egyetemek, a rádió és televízió, az újságok, a sportegyesületek, sőt a pártok is mindkét nyelven jelen vannak.

Az öt részből álló koalíció Leterme miniszterelnök vezetésével államreformot akart, de a kísérlet kudarcba fulladt. Nem lehetett a flamand és a vallon népcsoportot megegyezésre bírni. Az úgynevezett kisebbség a flamandok, létszáma jelentősen megnőtt és erősen megközelíti a vallonokét.

A helyzet kilátástalannak tűnik és bizarr formákat ölt. A jelenlegi Miss Belgiumot például nem fogadják el a flamandok. Egyes települések megtiltják piacukon a francia nyelv használatát. Az iskolákban és óvodákban büntetést kapnak a francia anyanyelvű gyerekek, ha anyanyelvüket használják.

A Brüsszelben székelő Európai Unió bizottságának most azt kell vizsgálnia, hogy mi történik népcsoportüggyben közvetlenül a kapui előtt.

ÖSTERBOTTENS TIDNING (SE)

Hiányosságok a nemek azonos jogállásánál

A statisztika szerint Nyugat-Európa szerte Finnországban a legmagasabb az erőszak. Minden második héten meggyilkolnak egy nőt, rendszerint a közvetlen környezetből. A férfiak, férfiakkal szemben kevésbé élik ki agresszivitásukat.

Amíg nem történik erőszak, azonosan kezelik a hatóságok a nemeket. Nőkön elkövetett erőszakos tettek esetében azonban még mindig túlságosan enyhe ítéletek születnek az elkövető férfiakkal szemben. Viselkedéskutatók szerint, az általános szemléletet kell megváltoztatni. Helytelen, hogy a nőkkel szembeni megfélemlítő fellépést a társadalom bizonyos rétegei még mindig férfivirtusnak tekintik.

A Turku Akadémia kutatócsoportja felméréseket végez a nők elleni diszkrimináció mértékét és területeit illetően. E kutatócsoport egyik tagja Li Andersson szerint említésre méltó, hogy míg az egyetemi hallgatók túnyom részben nők, a professzorok majdnem kizárólag férfiak. Minél magasabban képzett körökben vizsgáljuk a nemek megoszlását, annál gyakrabban találkozzunk a jelenséggel, hogy a nők száma vezető pozíciókban elenyésző. Még mindig a nők azok, akik hajlandók családi feladataik miatt részmunkaidőt vállalni, míg a finn férfiak egyetlen napot sem hajlandók munkaidejükből családjukért feláldozni.

Az unióba való belépés óta, Finnországban öröndetesen megsaporodott a nők által vezetett magánvállalkozások száma.

Mitteldeutsche Zeitung (DE)

A hazáért és az emberi jogokért

Találkozót rendeztek Nürnbergben a szüdtanémek. A délelőtti istentisztelet után népviseletben vonult fel a néhai üldözöttek több mint 30 csoportja a nürnbergi városközpontban. A résztvevők többsége már az idősebb korosztályhoz tartozik, de még mindig fiatalos hévvel lelkesen mutatják meg kultúrájuk kincsét.

Dr. Beckstein emberi jogokkal foglalkozó aktivista beszédében kifejtette, az embernek szüksége van hazára, melyet félreismertetlenül megkülönböztet minden más országtól az anyanyelv és a kultúra. Az üldözötteknek és családjuknak keresni kell a párbeszédet néhai hazájuk polgáraival. Kötelességük felvilágosító munkát folytatni, és jószomszédi kapcsolatot kialakítani a csehekkel.

Beckstein véleménye szerint, a párbeszéd alapja a megbékélés kell legyen, nem pedig a hajdani téves döntések felhánytorgatása. Csak

ilyen alapon oldhatók meg a két nép között még mindig jelentkező vizsályok.

NAPLÓ (RO)

Nagyvárad és St.Gallen együttműködik

A két egyetem már másodszor rendezett közös nyári iskolát turizmus-menedzsereknek. Ez évben az ötnapos tanfolyam résztvevői azt tanulmányozták, hogyan lehet vonzó turisztikai eurorégióvá alakítani Bihart. Az előzetes megbeszélésekre a szomszédot, a magyarországi Hajdú-Bihar megye Kereskedelmi Kamarájának képviselőit is meghívta a Nagyvárad Egyetem Közgazdasági Kara.

Az előadás-sorozat keretében a St.Gallen-i Egyetem professzorai megosztották ismereteiket a 27 résztvevővel. Akik az ötnapos rendezvénysorozat keretében, kis csoportokban tanulmányokat készítettek a régió turisztikai fejlesztési lehetőségeiről.

Ezekből kiderül, ahhoz, hogy Bihar vonzó turisztikai eurorégió legyen, nagyobb hangsúlyt kell fektetni a marketingre, fejleszteni kell a szolgáltatásokat, legfontosabb azonban a közlekedési infrastruktúra fejlesztése. Bihar megye, táji sajátossága mellett, az itt feltörő termálvizet kell jobban kihasználni.

Dr. Andreas Wittmer St.Gallen-i professzor szerint az idei nyári iskola résztvevői, az előző évekhez képest, sokkal nagyobb tanulási készséget mutattak. A professzor kilátásba helyezte, hogy a turisztika terén kiválóan bizonyuló hallgatókat Svájcba viszik tanulmányútra.

Frankfurter Rundschau (DE)

Víz az ellenkező oldalról

A ciprusi görögök nem akarják, hogy ivóvízük a sziget északi részén élő törököktől érkezzen. A földközi-tengeri szigeten emberemlékezett óta a legnagyobb szárazság uralkodik. A görögök lakta déli területeken levő tárolótavak már csak 7,5 % vizet tartalmaznak. Hónapok óta szigorúan adagolt az ivóvíz, a sziget, törökök lakta északi részén is.

A török Alarko konzern egy 78 km hosszú vízvezetékét épít, Kap Anamur-tól Kyrenia-ig a Földközi-tengeren keresztül, mely 2011-től évi 75 millió m³ ivóvizet szállít a szigetre. Ez több mint amennyire a török lakosságnak szüksége van, ezért a többletet felajánlották a szárazabb déli területen élő görögöknek. Az ajánlat a görögök visszautasították, és inkább Görögországból importálnak tankhajókkal ivóvizet.

Az ivóvízprobléma megoldása is mutatja, milyen nehéz együttműködni a Cipruson élő népcsoportokat. Az újra egyesített Ciprusért folyó négy éve megszakadt tárgyalások folytatását, a feleknek június 21-én kellett volna megkezdeniük, de a görögök a kezdést elnapolták. Ezzel, nagy valószínűséggel kútba esett a török népcsoport délelőtti reménye, miszerint ez év végéig közös megoldás születik a ciprusi probléma megoldására.

Dolomiten (IT)

Az EU-Parlamentben a szorbok helyzetéről

A Domowina csúcsszervezet tagjainak képviseletében szorb küldöttség vett részt az Európa Parlament kisebbségi csoportjának ülésén. A Lausitzban honos sláv népcsoport tagjai, kisebbségük jelenlegi helyzetéről tájékoztatták a parlamenti képviselőket.

A szorbok tiltakozásuk jeléül megszakították a kisebbségek támogatását célzó tárgyalásaikat a német vezetéssel. Mivel Brandenburg és Sachsen tartományok nem tudtak a szövetséggel megegyezni arról, hogy ki, mennyit fizessen a támogatási alapa, ezért a szorbok jövőbeni támogatása nem megoldott.

A szorbok helyzete iránt, nemcsak a német, hanem az egész európai sajtó érdeklődését felkeltette a közelmúltban a berlini Brandenburgi Kapu előtt megtartott tüntetés.

Az Európai Népcsoportok Szövetségi Uniója (FUEV) csatlakozott a szorbok követeléséhez. A FUEV Pécsen megtartott küldöttgyűlése memorandumot adott ki, mely szerint a szorb népek joga van továbbra is a Német Köztársaságban élni. Ezen kívül a FUEV elnöke levélben kérte Angela Merkel kancellárasszonyt, hogy a megbékélés érdekében közvetítsen a német hatóságok és a szorbok között.

DEMOGRÁFIAI BECSLÉSEK SZLOVÁKIÁBÓL

A Szlovákia megalakulása (1993. január 1.) óta eltelt 15 évben mintegy 86 ezer emberrel nőtt az ország lakossága. A statisztikai hivatal szerint azonban nem áll be változás, azaz 2025-től csökkenő tendenciát mutathat a lakosság száma. A várt csökkenést a termékeny korban lévő nők alacsony termékenységi szintje okozhatja.

A nyilvánosságra hozott adatokból többek között kiderül, hogy 2006-hoz képest újabb 500 magyarral van kevesebb Szlovákiában. A korábbi adatokhoz képest mintegy ötezerrel csökkent a magyarok száma.

A demográfiai jelentésben leszögezik, hogy a nemzetiségre vonatkozó adatok csak becslést értekel, mivel ezt csak a 10 évente sorra kerülő népszámlálások alkalmával mérik.

A 2001-es népszámlálás szerint 518 500 magyar élt Szlovákiában. Ehhez képest 2007-ben 513 700-ra becsülték a szlovákiai magyar lakosság számát.

Az arányokat tekintve jelenleg Szlovákia lakosságának 85,4 % szlovák, 9,5 % magyar, 1,9 % roma, míg a többi nemzetiség aránya 1 % alatt van.

Magyar-román vegyes vállalatok

(Transindex, 2008. 7. 9.) Együttműködési megállapodást készített elő a magyar és a román adóhatóság kapcsolatuk további erősítésére, s ennek aláírását augusztusra tervezik.

Eugen Ciorici, a román Pénzügyigazgatási Nemzeti Ügynökség (ANF) alelnöke kijelentette: a kapcsolatok erősítését a két ország uniós tagsága mellett a magyar és a román gazdaság együttműködésének fejlődése is indokolja. Közlése szerint Romániában már 7300, míg Magyarországon 6000 vegyes vállalat működik a két ország vállalkozásainak befektetése révén.

A magyar befektetői tőke értéke Romániában meghaladja a 330 millió eurót, s ezzel Magyarország a 14. helyen áll a külföldi beruházók rangsorában. A magyar érdekeltségű cégek a román exportból 5 százalékkal, míg az importból 7 százalékkal részesednek.

Eugen Ciorici tájékoztatása szerint a román beruházók eddig 50 millió eurót fektettek be Magyarországon.

FRANCIAORSZÁG TOVÁBBRA IS A REGIONÁLIS NYELVEK ELISMERÉSE ELLEN

(MTI, Párizs, 2008. június 17.) - A Francia Akadémia nyílt levélben kérte a nemzetgyűléstől, hogy vonja vissza azt a májusban megszavazott alkotmánymódosítást, amely a francia kulturális örökség részének ismeri el a regionális nyelveket – adta hírül a France Info francia hírrádió.

A francia kultúra és nyelv megőrzésével megbízott negyven akadémikus a "nemzeti identitás megsértésének" tartja a képviselők által egyhangúlag elfogadott alkotmánymódosítást. A halhatatlanok elsősorban azt kifogásolják, hogy ezentúl a francia alkotmány első cikkelyében ismeri el a francia kulturális örökség részének a regionális nyelveket, miközben a második cikkely egyértelműen kimondja: "a köznyelv a francia".

"Több, mint öt évszázada a francia nyelv kovácsolta össze Franciaországot" – emlékezteti a nagy tekintélyű intézmény a képviselőket.

Szinte soha nem volt korábban arra példa, hogy az 1635-ben Richelieu bíboros által, a francia nyelv ápolása és szótárkészítés céljából alapított Francia Akadémia valamilyen kezdeményezéssel forduljon a törvényhozókhöz. Ezúttal azonban a regionális nyelvek alkotmányban való elismerésének törvényi követelményeire kívánja felhívni a figyelmet. A tudósok hangsúlyozzák, hogy nincsenek a regionális nyelvek ellen, de azoknak szerintük máshol, és nem az alkotmányban van a helyük.

"Franciaország regionális nyelveit a köztársaság nyelve elé helyezni a nemzetalkotó elv összekeverése egy politikai cselekedet" – írják a halhatatlanok.

Hélène Carrère d'Encausse történész, az akadémia állandó titkára szerint amennyiben Franciaország ratifikálja a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját, ezentúl bárki

Gyorsvasúti pálya a magyar határtól az Adriáig

(MTI Zágráb, 2008. június 9.) Megkezdődött Horvátország legnagyobb vasúti beruházásának előkészítése, amelynek eredményeként öt éven belül két párhuzamos, részben új sínpáron, 200 kilométeres sebességgel száguldhatnak majd óránként a vonatok a magyar határtól Fiuméig (Rijekáig).

Nemcsak gyorsabb lesz a közlekedés, de a távolság is lerövidül a horvát Tengeri, Közlekedési és Infrastrukturális Minisztérium tervei alapján az európai V/b közlekedési folyosón - olvasható a tárca honlapján.

A még 1873-ban átadott, a Gyékényes-Botovo határátkelőtől a tengeri kikötőig tartó vasútvonal hossza 330 kilométer, ezen az utasok 5 óra alatt juthatnak el az Adriáig, átlagosan 65 kilométeres sebességgel. A teherszállítványoknak ugyanakkor már átlagosan 10 órára van szükség ezen a szakaszon, vagyis óránként alig 30 kilométeres sebességgel juthatnak el az áruk az adriai kikötőig.

Az összesen 8 milliárd kuna (mintegy 290 milliárd forint) költségvetésű építkezés során a Gyékényes-Botovo vasúti átkelőtől Károlyvárosig (Karlovac) tartó 148 kilométeres szakaszt felújítják és kiépítenek egy párhuzamos sínpárt is. A vasútépítők Károlyvárostól teljesen új vonalat terveznek, amely 61 kilométerrel rövidebb lesz a mostaninál. Az új, 121 kilométer hosszú kettős vasútvonal délről közelíti majd Fiumét a Josipdol-Noví Vinodolski útvonalon.

A teljes, 269 kilométeres távolságot mindössze 2 óra alatt teszik meg a személyszállító vonatok, amelyek akár 200 kilométeres sebességgel is száguldhatnak majd. Az áruszállító vagonokkal is 5 órára rövidül a megtett út ideje, így akár 120 kilométeres tempóban is mehetnek majd a vonatok.

Az építkezés eredményeként az utasok gyorsabban és kényelmesebben juthatnak majd el az Adriára, miközben jelentősen bővül a teherforgalom is. Évente 25 millió tonna áru szállítására lesz alkalmas a vasútvonal, ami naponta 1500 kamionnal csökkentené a közúti terhelést.

A Hina horvát hírvivőnkör korábbi jelentése szerint a 8 milliárd kuna költségvetésű fejlesztés 75 százalékát az Európai Unió fejlesztési és Fejlesztési Bank (EBRD) finanszírozza.

A horvátok az olaszországi Trieszt és a közelében fekvő szlovéniai Koper kikötőjének szeretnék komoly versenytársai lenni a vasúti fejlesztéssel, amelynek munkálatai az idén elkezdődnek és a tervek szerint 2013-ra fejeződnek be.

HAZATÉRŐ IRODALOM

Mára, közel két évtizeddel az után, hogy a pártállami rendszer megbukott, nincs értelme „emigráns irodalomról” beszélni, legfeljebb múlt időben. Mára nem létezik nyugati magyar emigráció, legfeljebb (tartósan vagy átmenetileg) a nyugati világban élő és tevékenykedő magyarok vannak. Ezek előtt a magyarok előtt (miként a Magyarországgal szomszédos országokban élő magyarok előtt is) nyitva állnak a magyarországi nyilvánosság fórumai. Számos nyugati magyar író közben hazatelepedett, miként ezt *Faludy György* is tette, mások rendszeresen hazalátogattak, miként *Határ Győző*, és persze a legtöbben még a rendszerváltozás előtt távoztak az irodalmi halhatatlanságba, ahogyan ez *Márai Sándor* esetében történt, holott talán neki lett volna a legnagyobb erkölcsi-emberi joga ahhoz, hogy megérje a teljes és visszavonhatatlan felszabadulást. (Amidőn ő eltávozott, akkor ez még nem volt sem teljes, sem visszavonhatatlan, legfeljebb szándékainkban és reményeinkben élt, Máraitak azonban akkor örege és betegesen nem voltak reményei.)

A nyugati magyar irodalom azóta, mint irodalomszociológiai vagy irodalom-földrajzi korpusz megszűnt, a mögöttünk lévő másfél évtizedből – legalábbis én – nem ismerem olyan jelentékeny szépirodalmi művet, amely magyar nyelven a nyugati világban született volna és ott került volna az olvasók elé. Ugyanakkor létezik a nyugati (emigráns) magyar irodalomnak egy hatalmas korpusza, ehhez tartoznak a nyugati magyar irodalmi (és nem csak irodalmi) folyóiratok, az ott létrejött szépirodalom, emellett (ha az irodalom fogalmát kissé tágabban értelmezzük, és miért ne tennénk?) a nyugati világban született társadalom- (vagy „szellem”) tudományos, publicisztikai irodalom.

Ez így több mint száz író, és több ezer könyvet jelent. Ez a hatalmas szellemi érték kétségtelenül a magyar irodalmi kultúra része, akkor is, ha bőven akadnak benne olyan művek, amelyekről alig, vagy egyáltalán nem vett tudomást a hazai irodalmi élet, amelyek kívül maradtak a kései befogadók körén. Bizonyára akadnak olyan művek, talán nem annyira a szépirodalom, inkább a tudományos és a politikai irodalom köréből (például az ötvenes években) amelyek ma is megérdemelnék a felfedezést.

Egy nemzeti kultúra – egy nemzet szellemi élete – mindig a munkamegosztásra épül, és egy olyan nemzet esetében, amely nem követheti mindig saját céljait és ösztöneit, nem érvényesítheti köztudatát a maga történelmi egységét, a mindenkori emigrációnak éppen a nemzeti munkamegosztásban vannak nélkülözhetetlen feladatai.

Ezek a feladatok jelölték meg a nyugati ma-

gyar szellemi élet hivatását és felelősségét is, minthogy olyan igazságokat, eszményeket és történelmi érdekeket kellett képviselniük és szolgálniuk, amilyeneket az anyaországban nem, vagy csak töredékesen lehetett. A szerencsésebb történelmi sorsot ért nyugati országok értelmisége azért lehetett termékeny és erős, mert évszázadokon keresztül folyamatosan és következetesen végezhetette munkáját.

A szellemi értékek egymásra épültek, és egymást egészítették ki, amit a tegnapi megvalósította és a máé kijavított, hozzáigazította a jelen követelményeihez. A magyar, és általában a közép-és kelet-európai értelmiségnek nem adatott meg ez az esély. Értelmiségi nemzedékek gyülekeztek, országalkító tervek készültek, aztán fordult egyet a történelem, és az erőszak egyformán szétszórta a nagralátó elképzeléseket és a tervező nemzedékeket. A magyar (és a közép-és kelet-európai) irodalmak története „szakadozott” és „folytonossághiányos” volt, akár a társadalom története.

Ha visszatekintünk az elmúlt évszázadra, sajnos meg kell állapítanunk, hogy a politikai erőszak három ízben is leváltotta és szétszórta a magyar értelmiség fellépő nemzedékeit: 1938-39-ben, 1948-49-ben és 1956-57-ben. Ezzel nem csak a szükséges társadalmi modernizációt gátolta meg, a társadalmat kényszerítette be vagy vissza egy totalitárius rendszer keretei közé, hanem ennek az értelmiségnek egy részét emigrációba is üldözte, és hosszú évtizedekre kikapcsolta a nemzet életének vérkeringéséből. Innen eredtek a nyugati szellemi élet és ezen belül az irodalom feladatai: a távolban és a szét-szóródásban kellett a szellemi folytonosságot képviselnie. Ami persze a legkevésbé sem jelenti azt, hogy ez a szellemi folytonosság Magyarországon nem volt jelen – hiszen például a Rákosi korszak legsötétebb éveiben idehaza dolgoztak olyan írók, mint *Illyés Gyula*, *Németh László*, *Bibó István*, *Tamási Áron*, *Weöres Sándor*, *Pilinszky János* és mások -, inkább csak arról van szó, hogy ez a folytonosság töredékes marad, s nem érvényesülhet a nyilvánosság előtt.

A nyugati magyar szellemi élet iránt érdeklődő hazai közvélemény, tapasztalataim szerint, az emigrációs tudományos és politikai irodalmat részesített igazán nagy és talán érthető figyelemben. Akkor is, midőn ennek az irodalomnak eredményeihez jutott hozzá a legnehezebben. Hosszú évtizedeken keresztül, nagyjából a hetvenes évek végéig szinte semmilyen nyugati magyar könyv nem jutott el hivatalos úton az érdeklődőkhöz, s bizony hiányos az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteménye is. Ám a későbbiekben is egy verseskönyv vagy elbeszélés-

kötet könnyebben került a magyarországi olvasó kezébe, mint egy történelmi munka vagy éppen egy politikai kérdéseket taglaló tanulmány. A hosszú évtizedeken keresztül nemzeti kultúránk természetes cserefolyamatát akadályozó kulturális vasfüggöny leginkább a szellemi tevékenységnek ezt a területét zárta el a hazai közvéleménytől, s igen hosszú időn keresztül szigorú megtorlásnak volt kitéve az, legyen bár tudományos kutató, aki ilyen jellegű könyveket a határon áthozott vagy birtokolt. Az emigrációs tudományos és politikai irodalom évtizedeken keresztül a cenzurális diktatúra áldozata volt. Kétségtelen, hogy a nyugati világban megjelenő magyar történelmi munkák és politikai tanulmányok egészen másként ítélték meg a magyar múlt és jelen eseményeit, mint a hivatalos magyarországi szakirodalom és publicisztika. Nem hinném, hogy ez a körülmény különösebb magyarázatra szorul.

Az emigrációs tudományosság és publicisztika két olyan területét szeretném pontosan megjelölni, amelyek iránt különösebb hazai érdeklődés és várakozás volt tapasztalható. Mindkét terület hosszú időn keresztül az igazi nyilvánosság előtt elzárt körzetnek számított, tudományos vagy publicisztikai megvilágításuk éppen ezért jól példázza azt, amit a nyugati magyar szellemi élet különleges lehetőségeinek és felelősségének nevezhetünk. Egyrészt a közelmúlt magyar történelmének, Magyarország második világháborús szerepének és tevékenységének, az ún. koalíciós korszaknak, a Rákosi diktatúrának, az 1956-os forradalomnak, illetve a forradalom történetének, másrészt a Kárpát-medencében élő magyar kisebbségek történetének és jelen helyzetének feltárására és vizsgálatára gondolkodok. Közismert dolog, hogy ezeknek a kérdéseknek a valóban tudományos kutatása és hiteles értelmezése igen hosszú időn keresztül politikai tabut jelentett, és csupán a hivatalos nézetek képviselői és propagandistái fejtették ki e tekintetben nézeteiket. Holott történelmünk és nemzeti létünk e rendkívül súlyos tapasztalatait csak az őszinte szó, a hiteles véleményalkotás értelmezhetné volna, és a nemzeti tudatot zavaró frusztrációkat is csak akkor lehetett volna enyhíteni, ha a nemzet valóban megismeri történelmének ezeket az elhallgatott eseményeit, és kibeszélheti magából a felhalmozott közösségi traumákat.

A hazai közvélemény következőképp rendkívül érdeklődött azok iránt a művek iránt, amelyek a közelmúlt történetének, illetve a nemzeti létnek ezekre a fájó kérdéseire kerestek feleletet. Hadd mondjak példákat is. Olyan könyvekre gondolok - hogy a tárgyi kronológia rendjében idézzem fel őket -, mint *Gosztolyi*



Szék

Péternek a második világháborúval foglalkozó művei, *Kovács Imre* Magyarország megszállása című emlékirata, *Szabó Zoltán* Korszakváltás című tanulmánya, *Faludy György* Pokolbéli víg napjaim, és *Szász Béla* Minden kényszer nélkül című visszatekintése, *Nyeste Zoltán* és *Sztáray Zoltán* recski beszámolója, *Mindszenty József* Emlékirata, *Aczél Tamás* és *Méray Tibor* „Tisztító vihar” című munkája. A *Borbándi Gyula* és *Molnár József* szerkesztésében megjelent „Tanulmányok a magyar forradalomról” című gyűjtemény, *Király Béla*, *Gosztolyi Péter* és *Bill Low* könyvei a forradalom történetéről, *Méray Tibor* „Nagy Imre élete és halála” című könyve, a forradalom harmincadik évfordulóján közreadott „Harminc év: 1956–1986” című tanulmánykötet, *Gombos Gyula* „Húsz év után” és *Borbándi Gyula* A magyar emigráció életrajza című munkája, illetve az erdélyi magyarság helyzetének tekintetében *Illyés Elemér* magyar, német és angol nyelvű könyvei. Mindezeket túl az Új Látóhatár, az Irodalmi Újság, a Magyar Füzetek, s Szivárvány és a Katolikus Szemle számos közleménye, a Mikes Kelemen Kör tanulmányi napjai nyomán szerkesztett gyűjtemények, az Európai Magyar Protestáns Szabadegyetem és a SMIKK különféle kiadványai, például a négykötetes *Bibó István* gyűjtemény vagy a Magyar mérleg három kötete. A felsorolás hosszan folytatható.

(Folytatás a következő számban)

POMOGÁTS BÉLA

Krúdy Gyula kapcsolata a Nyugattal

Milyen viszony fűzte Krúdy Gyulát a *Nyugat*-hoz? Cikkemben a *Nyugat* centenáriuma alkalmából ezt az eddig feltáratlan kérdést vizsgálom. A folyóiratban Krúdytól először 1910 novemberében jelent meg egy Szindbád-novella. Ezt követően a világháború kitöréséig még hat írása került publikálásra, melyekkel párhuzamosan, könyveiről szóló kritikák is helyet kaptak a *Nyugat* oldalain, többek között Ady híres recenziója a *Vörös postakocsi*-ról. A világháború alatt lényegében egyáltalán nem publikált a lapban. Ennek okai között valószínűleg az is szerepelt, hogy Krúdy, az első Szindbád-kötet megjelenése idején sikeres közönségszerzőnek számított. Nem kellett keresnie a kifinomult közönség kegyeit, mert ekkoriban még minden lap örömmel fogadta Krúdy írásait. Azok is, amelyek a Tanácsköztársaság alatti szereplése után már nem közölték azokat. Könyveiről azonban továbbra is jelentek meg ismertetések szép számmal, ami alátámasztja előbbi felvetésünket. Ez a korai, tapogatózó szakasz 1922-vel zárult le. Ekkortól kapcsolata a lappal szorosabbá vált. A *Nyugat* kitartott Krúdy mellett, és ő is szívesen áldozott többet tehetségéből a lapnak. 1923-tól 1927 végéig rendszeresen közölt írásokat a *Nyugat*-ban. Ennek az öt éves időszaknak az első éve. Nyolc írása, és az *Aranyidő* két folytatása jelent ekkoriban az összes *Nyugat*-ban publikált 37 írás. 1927 után csak elvétve közöltek tőle írásokat; összesen három. Különös, hogy a lappal való legintenzívebb kapcsolata idején viszont nem jelennek meg bírálatok könyveiről a *Nyugat*-ban, később ellenben 1930 és 1933 között, a laptól való elszakadása idején, három is. Krúdy valószínűleg nem tekintette a *Nyugat*-ot sem kivételes, sem korszakos jelentőségű lappal, legalábbis szerzői attitűdjében semmi erre utaló jelet nem találhatunk.

Ránk maradt levelek tanúsítják, hogy jó, bár szoros baráti kapcsolatban lehetett a *Nyugat* két utolsó szerkesztőjével, Móríc Zsigmonddal és Babits Mihállyal. Hosszú leveleiben köszöntötte Mórícot, amikor az átvette a lap szerkesztését, és biztosította együttműködéséről.

Ezek a levelek már abban az időben íródtak, amelyet korábban a laptól való elszakadással jellemeztünk. Furcsa, hogy jöllehet Mórícznak, épp úgy, mint Babitsnak írásokat ajánlott mégsem jelent meg egy „kiadós novellája” sem ez idő tájt a *Nyugat*-ban.

A *Nyugat*-ban megjelent recenziókról általánosságban elmondható, hogy nagyon elfogadó, elismerő és bátorító hangvételűek. Komoly ellenvetéseket sohasem tettek a *Nyugat* kritikusi Krúdy művei. Már az egyik legelső Krúdy-recenzió, Jász Dezsőé, szerencsésen egybefoglalta a későbbiekben is leggyakrabban hangoztatott „alapigazságokat” Krúdy prózájáról: „Szellemi rokona Mikszáthnak. [...], Magasabb szempontjai vannak. Az életet jobban ismeri és jobban szereti, mint Mikszáth. Főlényesebb, nemesebb. [...] [N]agyobb Mikszáthnál Krúdy. A művészetet őszintébb, mélyebbről jön. Tudja azt, amit Mikszáth nem tudott, hogy a vázlat sokszor több, mint a kész kép. Belőle kellemesen hiányzik a törhetetlen politikáltság s az országos ügyekről való beszélgetési vágy, ami Mikszáthnál és Jókainál helyenként bosszantóan terheli az olvasót. Krúdy igazi lyrikus. Akit nem érdekel semmi, csak a saját szenvedése. [...] Az elmúlt időköt idezi vissza. Mint minden helyesen látó ember [...] a jelentől semmit nem remél már. A multban éli ki magát. [...] Nem lehet meghatódás nélkül olvasni [A *podolini takácsné*-t]. Nem annak, akit még meghat Jókai és sirni tud „A karthausi”-n,

hanem , aki ezen már rég túl van. [...] Mesteri az „Őszi nap falun” című történet. Ennek a novellának lassú és könnyed folyásában, kellemes és langyos atmoszférájában az író megérezte velünk az őszi nap bágyadt sugárzását, jóllehet ennek festéséhez egyáltalán nem is nyúl.”

E recenzió egy korai műről vitát váltott ki a *Nyugat* oldalain, és Hatvany Lajos válasz írására ösztönözte. Ekkoriban, az igazi sikert meghozó *Szindbád* megjelenése idején, még nem dőlt el, hogy Krúdy írásaitól mit lehet várni, és hogyan kell őket olvasni. Az sem derült ki, hogy milyen olvasói hozzáállást vár el egy Krúdy-írás az olvasójától, és az értő olvasók egymástól.

Hatvany a következő szempontokat emelte ki: „De mivelhogy semmi személeti rokonság köze és Mikszáth közt nem volt, a nagy humoristának ártalmas hatása évekig, több mint egy évtizedig elnyomta őt. [...] Végre kifejlődött Mikszáth melé az ő egyénisége is. [...] De Krúdy novellái nem vázlatosak, hanem gondosan kidolgozott képek, melyeket szeszélyes mesterük egyszerre abbahagyott. [...] Jász azért véli, hogy Krúdy lágyan hangoztos tárcái csupán vázlatok, mert a mesét legtöbbször vagy kifejeleti vagy szeszélyesen vezeti vagy idő előtt megszakítja. [...] Krúdy novellája, mint a legtöbb magyar novella, elvetélt regénytárgy, mely úgy hat, mint valamely nagyszabású (soha meg nem írandó) munka bevezetése. Mikszáth mesemondó inventora, Krúdy nem az, nem is törekszik rá. [...] Jókai és Mikszáth a sokfelé elvezető, adomázó hajlamon keresztül tartják a külföld széles érdeklődésű nagyjaival a távoli atyafiságot. Krúdy a maga zöngedelmes egyhúrján soha akart velük, sokhúruakkal, versenyre kelni”.

A későbbiekben Krúdy műveiről írott recenzió-

Ki miért (nem) kap Kossuth-díjat?

Alapítása (1948) óta ekkora hullámverés még nem kísérte a Kossuth-díj átadását. Sas József, a Mikroszkóp Színház igazgatója sértetten vette tudomásul, hogy kitüntetés megsemmisült. Már a javaslat is szaglott, hiszen személye törvénytelen lovaként tündökölt esztendőknél át, mert sokmillió adócsalásának tételei illatoztak a bulvár-sajtóban. S az első fokú ítélet igazolta a Nagymező utcai (számla)művész törvénytelen attrakcióit. Bár, megvallom, én Sas Józseffel éreztem. Mert ugyan nem mondhatta, hiszen állhatatosan pártos vidámkodást folytat műintézményében, de ha a miniszterelnök, és klánja büntetlenül, kettős könyvelést folytat önnön és az ország költségvetésében, akkor szegény Sas Józsefet miért üldözik? A művész úr etikai hitéletét ugyan gyöngíti, hogy aki az emberi-társadalmi esendőségek, hibák kritikájának felkent apostola, miként gondolja, hogy a törvényesség fölött lebeghet? Nem mondta, de Sas úr vélhető kivételességét: hiszen rendszerek, pártok jöttek-mentek, ő 1985 óta hitbizományos igazgatóként üzemel. Az persze már igény és ízlés kérdése, hogy Karinthy Frigyes és Nagy Endre szemlémi rangját jelentő műfajban, a nemzetpiskitátnak és a dalizásnak ilyen állhatatos munkása miért igényli éppen a Kossuth Lajosról elnevezett díjat? Merthogy Sas József először és utoljára is azt üzenté: mindnyájan elmelehetünk, de neki jár a Kossuth-díj, s persze hozzá az a csaknem hétmillió forint: amelynek hasznosítására még adómutatványra sincs szüksége.

Ha Sas József erkölcsi nézőpontban igen alacsonyan repül, Blaskó Péter magatartásáról azt mondhatjuk, hogy a Kossuth-díj hatvanéves történetében sok század átvetették a díjat, de senki nem utasította vissza. Blaskó Péter lehelében árnyalatosan, s nemes határozottsággal közölte: a díj megtiszteltetés, ám nem hajlandó kezet fogni a miniszterelnökkel, aki az ország gazdasági és erkölcsi tönkretételének felelőse. Valaki kollégái közül vakkantott a kiváló művészre, mondván ne politizáljon! No persze, ez vastag liberális ugatás, mert ismerjük az őt, ahonnan visszhangzik a fellegjáró profétálás. Blaskó Péter elhárító gesztusa kérdez is: a díjazott mindenkor játszhat, politizálhat azzal, hogy kit, mikor kegyeskedik elismerni, ám a kitüntetett nem mondhatja el véleményét a díjazó minőségéről és alkalmasságáról? Dehogyan. **Blaskó Péter kivételes példaként megrendítő alázattal arra figyelmeztette a politikát, hogy a díj adományozója és kitüntetettje erkölcsi viszonyosságban is van egymással.**

Ha áttekintjük az elmúlt hatvan esztendő kitüntetettjeit a színház területén, változatos politikai gondolatok és különös sors történetek idéződnak fel. Már az első, 1948-as esztendőből is. Akkor hárman kaptak Kossuth-díjat a Nemzeti Színház művészei: Bajor Gizi és Somlay Artur, akik a színházi élet óriásai voltak, s mellettük igazgatójuk, Major Tamás, aki a kommunista pártnak kedvére alakította az intézményt. Major díját Bajor Gizi és Somlay Artur hitelesítet-

te, s mindketten a rettenet-korból menekülve, 1951-ben öngyilkosok lettek.

Különös lapozgatni a Színház és Mozi 1953-as tavaszi példányait. A Sztálin halálát gyászoló számban a Kossuth-díjas művészek arcképei tűnnek elő. A névsor nem betűrend szerint következik; mert Gábor Miklóssal indul, s ebben a sugallott politikai protokollban vélhetően azért övé az elsőség, mert Sztálin alakítását díjazták a Feledhetetlen 1919-ben. Mulatságos ebben az is, hogy a másik szereposztásban a generalisszimusz játszó Rajczy Lajos majd április 4-én csak a Jászai Mari-díj első fokozatát vette át, aztán 1956 őszén távozott az országból, és 1957 tavaszán öngyilkos lett Torontóban. Gábor Miklós 1970-ben még egy Kossuth-díjat kapott. Alapos kétséssel, hiszen esztendőkként azután, hogy hatalmas alakításait, a Hamletet, a Negyedik Henrik királyt és az Oszlopos Simeont játszotta. Illyés Gyula Fáklyalángjának előadásából többen is Kossuth-díjat vehettek át 1953-ban: a szerző, Illyés mellett Besenyei Ferenc Kossuth, Ungvári László Görgey és Bihari József, Józsa alakítója, utóbbi 1951-es elismerése után másodszer is, s az előadás rendezője Gellért Endre. Regényes az Operaház két kitüntetett tancosának, Kovács Nórának és Rab Istvánnak a története, akik fél éves Szovjetunióbeli tanulmányútról hazatérve osztottak a dícsőségben. Ám néhány hónappal később a ballet (vörös) csillagai Kelet-Berlinben vendégszerepelve kiszálltak a gyorsvasút egyik nyugat-berlini állomásán, majd a Szabad Európában istenhözátot mondtak Rákosi Magyarországnak. Várkonyi Zoltán Sándor Kálmán Harag Napja című darabjának színpadra állításáért vette át a díjat, s nyilatkozta: filmen is elkészíti a Tanácsköztársaság dícső napjairól szóló alkotást: „... megtisztelő feladat Rákosi Mátyás, Landler Jenő, Szamuely Tibor és a halhatatlan Vladimir Iljics Lenin megszemélyesítése”. Akkor, 1953. március 15-én Várkonyi még nem tudhatta, hogy néhány hét múlva a moszkvai elvtársak Rákosit röptetik. Egyébiránt Besenyei Ferenc 1955-ben újra Kossuth-díjas lett, s mint élete végén elmondta: kaphatott volna harmadszor is, csak hogy hívás ellenére nem lépett be Aczél elvtárs kártyaklubjába.

Igen, 1957-től kezdődően a nyolevanes évek végéig Aczél György kegyesítő hajlamai és személyei szerint alakult a művészeti díjak sorsa. 1957-ben Németh László betegségére hivatkozva nem jelent meg, a vele járó összeget pedig a hődmezővási helyi Bethlen Gimnáziumnak utaltatta. S alighanem távollésgártó gesztusára is válaszolt a hatalom, amikor Széchenyi című darabját Timár Józseffel a címszerepben néhány előadás után betiltotta 1957 tavaszán. Az is a kádári-aczéli világ szertartás-játékát jellemezte, hogy az 1956-os forradalom emlékének rettegésében a Kossuth-díj ünnepségét március 15-ről április 4-re helyezte. S majd a műszaki élet, a termelés kitüntetettjei már nem Kossuth-, hanem Állami-díjban részesültek.

A Rákosi időkben azonnal díjazták, de Aczél György jutalmazási technikája kiváráson alapon működött. Mensáros László például 1965 őszén mutatta be XX. század című estjét, amely az ország fiatalbelsőségét és értelmiségét megmozdító hatalmas eseménnyel emelkedett, de nem díjazták akkor, túrtnek tekintették, mert „ellenforradalmárnak” minősült. Majd csak 1980-ban, amikor súlyos betegsége folytán a halállal mindennapos küzdelmet folytatott, vette át a kitüntetést. Őze Lajos és Latinovits Zoltán csak posztumusz, a politikai fordulat felszabadultságában érdemelhetné ki az elismerést. S az a Sass Sylvia, aki a hetvenes-nyolcvanas években a világ operaszínpadjainak ünnepelt énekes volt, szóba se kerülhetett. Miért? Mert megelégedte, hogy Aczél György és udvartartása hatalmi játékokat folytatott egy-egy meghívásának engedélyezése körül, s egy londoni vendégszereplése alkalmával leleményes fordulat hazaüzent: ha folyamatos utazását biztosító konzuli útlevél nem kaphatja meg, emigrál. Erre persze szocialista-realista magosból a zsarolók méltóztattak alább szállni, ám díjazóként nem felejtettek. Sok évtizedes tény: vidéki színészek sem járt az elismerés, csak Jászai-díj.

Kérdezheti az olvasó: határon túli magyar színművészek nem érdemesültek Kossuth-díjra? Tizenhét év múltán is azt válaszolhatjuk: NEM. Írók, Sütő András, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár igen, teátristák nem. Provinzializmusunk egyik jeleként kormányoktól függetlenül belterjes, a kaposvári öregdiákok baráti társasága diktálja a „szakmá”-t. Alighanem Blaskó Péter is érezte: **személye volna a pártatlanság alibije.** Megtörtént az is, hogy a politikai tapintatlanság kinosan visszhangzott a művészvilágban. Ugyan ki vitatná Töröcsik Mari és Eperjes Károly kivételes művészeti voltát? Éppen ezért fölösleges sietőséggel a polgári párt kampányfilmjének szereplőit azonosmód, az első alkalommal, 1999. március 15-én a díjjal jutalmazták. Töröcsik Mari másodszer is 1973 után.

Ki és mikor adja és (nem) kapja a Kossuth-díjat? Éppen az 1953-as esztendőben az a vicc járta: Honthy Hanna azért kapta, mert Kossuth megígérte neki. Nézem a lexikont: Honthy Hanna akkor éppen hatvan esztendő volt. Blaskó Péter is most ennyi. És ő a kossuthi méltósághoz ragaszkodik. Potomság, hogy én már jó húsz esztendeje Kossuth-díjnak tekintetem, amikor lenyűgöző formátumával Miskolcra Lucifert, vagy Peer Gynt-öt alakította. Születésnapja mellett azért is köszöntöm Blaskó Pétert, mert nem engedte, hogy kivételes gesztusa média-heccé vagy pártmozgalmi ügyvé süllyedjen. Illyés Gyula írja: „Mert kohó is a színpad! /Vagy aranyat olvaszt, vagy tartalom híján/ salakká éget a végén.”

Blaskó Péter emberi formátuma okán is aranytapsra érdemesül.

ABLONCZY LÁSZLÓ

FELAVATTÁK A VERECKEI EMLÉKJELET

Az elmúlt hónapok bizonytalansága után július 22-én sor került a vereckei honfoglalási emlékjel avatására. Ezt megelőzően ukrán emlékművet is avattak az 1939-ben kivégzett szicsgárdisták emlékére, amelyen részt vett **Oleg Havasi**, a megyei állami közigazgatás elnöke, illetve az alkotó, **Soltész István** – A honfoglalási emlékjelnél megtartott ünnepélyes eseményen **Bársony András**, Magyarország ukrainai nagykövete, **Tóth András**, a magyar Országgyűlés képviselője és **Matl Péter**, az emlékjel alkotója tartott beszédet. Az avatáson többek között jelen volt **Oleg Havasi**, **Gajdos István**, az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) elnöke, Beregszász polgármestere, **Dupka György**, **Kincs Gábor**, **Köszeghy Elemér**, az országos szövetség alelnökei, **Sziklavári Vilmos**, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusa főkonzulja, **Bacska József**, a beregszászi konzulátus főkonzulja, **Dmitro Tkacs**, Ukrajna magyarországi nagykövete (KISZO)

UTCAI KALAND

Kalandvágyból maradtam itthon – dicsekedett gyermekkorom pesti humora. Most sincs más-ként! Előtte ballag egy vén spici. Gangosan rakja egymás után lábait, olykor meg-megáll, bá-mészködik, azután megcsóválja jellegzetes fejét. Nem tetszik neki valami! Így méltatlankodott, mikor leleplezték besúgóit múltját is, hogy a III/III-asnak dolgozott. Ez csak rá tartozik – dör-mögte –, majd ha úgy gondolja, megírja nekünk.

A riporter ajult tisztelettel hallgatta, elvég-re tudta róla: szakmájában egykor élet-halál ura volt. Évtizedekig ő ítélte meg az embereket és teljesítményüket. Tehette, a pártlap vezető referenseként folyamatosan publikált, megbízhatóságához érdemes besúgóként kétség sem férhetett. Vajon melyik nagyváros főtutáján találkozhatnék vele még ilyen meghitt közelségében? Elegáns kabátját kigombolja, elővillan alóla a drága öltöny. Finom bőrcipő-je fényes. Nyugdíja egy átlagfizetés sokszorosa, közlési gondja nincs. Kiadót mindig talál a műveinek. Gazdagon kivitelezett keményítáblás kötetei elegánsak, látszik rajtuk, nem számít, mennyibe kerülnek.

A rendőrség sem háborgatja, a bírósággal pedig még nem volt dolga. Minek is citálnák be, ha nem követett el törvénybe ütközőt? Mind-össze egy szakmát, és néhány tucat életet tett tönkre, de hát erre nincs paragrafus. Hajlott korára békén élvezheti a kiérdemelt jólét örömeit. Az ismertség fényében sütkérezik. Olykor azért megtorpan, és a fejét csóválja: micsoda hitvány világ!

SNEÉ PÉTER

„Cifra palota zöld az ablaka...” Nemzetközi gyermekrajzpályázat Kecskemét

Pályamunkát két korcsoportban várunk:

I. csoport: 3–6 éves gyermekek

II. csoport: 7–12 éves gyermekek

Téma: A címben megjelölt népdalhoz kapcsolódóan a gyermekek szabad fantáziájának megnyilvánulásához szeretnénk kifejezési lehetőséget nyújtani.

Technika: Bármilyen technika használata megengedett. A pályázatokat a pályázóknak maguknak kell az alábbi címre elküldeniük:

6000 Kecskemét, Janus Pannónius utca 11. Magyarország
A pályamunkák háttapján kérjük feltüntetni: a pályázó nevét, életkorát, postacímét, telefon elérhetőségét, iskolai munkán az intézmény nevét, elérhetőségét, a patronáló pedagógus nevét.

A pályamunkák beküldési határideje:

2008. szeptember 11.

Értékelés: Minden résztvevő kap tárgyjutalmat, és rajzuk internetes galériában lesz megtekinthető. A jutalmazott alkotások 2009 tavaszán kiállításra kerülnek Kecskeméten a Cifra Palotában.

Pályázat díjai – I. korcsoport fődíja: Földi Péter festőművész alkotása és tárgyjutalom,

II. korcsoport fődíja Szappanos István festőművész alkotása és tárgyjutalom, Korcsoportonként 5 gyermek számára állítunk össze aján-déksomagot 5000 Ft értékben

Ünnepélyes eredményhirdetés: 2008. szeptember 21-én, Kecskeméten a Természet Házában. A díjkiosztással egy időben kiállítás nyílik a gyermekalkotásokból.

A meghívottakat vendégül látja a Hunyadvárosi Napok keretében az Önkormányzat és a Pedagógia Sub Rosa Kulturális Egyesület.

További információk: Pedagógia Sub Rosa Kulturális Egyesület, 6000 Kecskemét, Janus Pannónius utca 11. E-mail: psr@vipmail.hu, telefon: 06 70 379 4409 vagy 06 76 497036 (magyarországi szám)

Magyar cserkészlet Nyugat-Európában

Hol volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren túl, az üveghegyen túl, volt egy kis erdő. Az erdőben nagy tűz égett és hangos énekelés hallatszott a fák közül. Magyarul énekeltek, magyar népdalokat. Csodálkozunk, hogy ilyesmi előfordul olyan országban, mint Svájc?

Vagy Németország, vagy Ausztria, vagy Svédország? Talán nem csodálkozunk, de biztosan örülünk annak, hogy Nyugaton is élnek magyar gyerekek, fiatalok, felnőttek, akik ismerik a magyar népdalokat és teli torokkal, tiszta szívből éneklik őket. Cserkészek, esti tábortűznél.

A Külföldi Magyar Cserkész Szövetség I. (Európai) Kerületének cserkészjei.

Nyugaton már több mint 60 éve léteznek magyar cserkészcsapatok, mégpedig amióta a kommunizmusban betiltották a cserkészletet, mellesleg a világ legnagyobb ifjúsági mozgalma. De nem csak hogy 60 éve vannak csapatok világszerte, hanem még manapság is 13 csapat létezik Európa nyugati országaiban. (3 Svájcban, 7 Németországban, 3 Ausztriában). A cserkészcsapatok a helyi magyar közösségekben aktív szerepet vállalnak. Így nem csak a gyerekekkel foglalkoznak, hanem ünnepségeken is aktívan részt vesznek. Sok városban a magyar iskolákkal is szoros kapcsolatban vannak, illetve a cserkészleten belül működik magyar iskola is. A cserkészcsapatok életéhez hozzátartozik a szombat délutáni foglalkozás, ugyanúgy, mint a hétvégi kirándulások, a pünkösdi regős, nyári

és másfajta táborok. Minél többet tartózkodni a szabadban, jobban megismerni a természetet, ezt mind magyarul a cserkészlet alapján. Ez azt jelenti, hogy a gyerekek megtanulnak egymásnak segíteni, feladatokat elvégezni, felelősséget vállalni. A cserkészfoglalkozás alapja a magyarságismeret, a cserkészismeret és a jellemnevelés. Ehhez hozzátartozik az is, hogy viselik a cserkészek világszerte ismert jelét: a nyakkendőt és a cserkészinget.

Évenként több nagy rendezvényünk van, amin minden csapat részt vehet; ezeket a csapatvezetők közösen szervezik. Ezeket a kerületi rendezvényeken sokszor több mint 100, 150 cserkész is összejön. Idén például immár harmadik alkalommal megrendeztük a regős-tábort Thuringiában, ahol a cserkészek elsősorban a magyar néptáncsal és a népművészet különböző ágazataival ismerkedtek meg. A tábor minden évben a Húsvéti ünnepekkel zárul, amihez természetesen a locsolás is hozzátartozik. Az idén lehetőség nyílt a hegedűvel, brácsával vagy bőgővel, citerával való ismerkedésre. Nyáron mindig 10 napos tábor rendezünk. Általában cserkészparkunkban Kastlban, de voltunk már Svédországban, is ami szintén nagy élmény volt mindenkinek. Ugyanakkor megismerkedtünk a svédországi magyar cserkészekkel is.

Az európai kerület 13 csapatában több mint 450 cserkész tartunk nyilván. A csapatokban és a kerületekben nagyon komoly munka folyik.

JABLONKAY PÉTER
kerületi vezető

CSISZÁR RITA

MAGYAR NYELV ÉS MAGYAR KÖZÖSSÉGEK BÉCSBEN

1. Az egyesületek szerepe az anyanyelv megőrzésében¹

Három éven át tartó empirikus kutatásom során² az Ausztriában élő magyarok nyelvhasználatát tanulmányoztam. Arra a kérdésre kerestem választ, hogy a különböző magyar közösségek hol helyezkednek el „a nyelvcsere képzelbéli dimenziója mentén”. Kíváncsi voltam arra is, hogy a vizsgált csoportokban melyek azok a legfőbb tényezők, amelyek a nyelvmegőrzésnek kedveznek, illetve, amelyek a vele ellentétes nyelvcsere (az anyanyelv visszaszorulásának) irányába mutatnak. Kutatási eredményeim közül a Bécsi Napló hasábjain csak az osztrák fővárosban élő magyarokkal kapcsolatos eredményeim közül emelnék ki néhányat. A háromrészes cikksorozatban szólnék (1) az egyesületeknek a nyelvmegőrzésben játszott szerepéről; (2) a családnak és az oktatási intézmény(ek)nek a kisebbségi nyelv átadásában betöltött funkciójáról, valamint (3) összefoglalóm mindazokat a tényezőket, amelyek Ausztriában a magyar nyelv megőrzését támogatják, vagy éppen hátráltatják.

A kisebbségi kétnyelvűség körülményei között – a többségi nyelvvél szembeni egyenlőtlenségi helyzetből adódóan – a különböző társadalmi szervezetre rendkívül fontos szerep hárul az anyanyelv megőrzésében. Ugyanakkor, a nyelvhasználaton túlmutatóan tudásközvetítő és identitáspolitikai szerepet is betöltenek. Vajon milyen mértékben képesek betölteni ezt a sokrétű feladatot, és mennyiben járulnak hozzá a kisebbségi nyelv megőrzésének sikeréhez a bécsi migrációs eredetű diaszpóra által létrehozott egyesületek? A fent megfogalmazott kutatási kérdés megválaszolására törekedtem a bécsi magyar „mikro társadalom” három legnépesebb, és egymástól legjobban különböző bevándorló csoportjának „megszólaltatásával”; az elemzés tárgyát az ötvenhatos menekültek, a nyolcvanas évek második felében Magyarországról kivándoroltak, illetve az ugyanakkor Erdélyből érkezők (és azok gyermekei) képezik.

A különböző nyelvhasználati szintekhez és partnerekhez kötődő nyelvválasztás eredménye azt mutatja, hogy Bécsben a magyar nyelv jelenlétének aránya az egyesületek összejövetelein a legnagyobb; minden megkérdezett a magyar nyelvet rendeli az egyesületi élethez. A felmérés szerint egyedül az egyesületi összejövetelek jelentik azt a nyelvhasználati szintet, amelyben a többségi nyelv egyáltalán nem jut szerephez – szemben azokkal a helyzetekkel (pl. az ima, a családi kommunikáció során, valamint az orvossal, a munkahelyen és a lakóhelyen leggyakrabban használt nyelvvél), amelyekben az államnyelv különböző mértékű jelenlétének le-

hetünk tanúi. Interjúpartnereim (kivándorlásuk idejétől és kibocsátó országuktól függetlenül) a helyi magyar szervezetek fő feladatának a kisebbségi nyelv használatát és megőrzését tekintik. Ebből következően a magas szintű magyar nyelvtudás elengedhetetlen feltétele a felnőtt- és a gyermekprogramokon való részvételnek.

A magyar nyelv kizárólagos használatának³ jelentősége részben abban rejlik, hogy az anyanyelv használata nem csak a tagok közötti informális kommunikációra terjed ki, hanem azokra a formális helyzetekre is, amelyekben a kommunikáció nyelve alapvetően különbözik a családtagokkal használt nyelvtől. A különböző egyesületek által szervezett programok (pl. tudományos előadások, szórakoztató műsorok), valamint az azokat irányító testületek hivatalos megbeszélései (értekezletek, közgyűlések stb.) egyaránt magyar nyelven zajlanak. A szervezeteknek a tagok, illetve a potenciális érdeklődő közönség felé irányuló kommunikációjának (hírlevelek, meghívók, műsorismertetések stb.) nyelve szintén magyar. (Ez alól egyedüli kivételt az elektromos médiában való megjelenésük jelent, ui. többségük kétnyelvű honlapot működtet.) Az egyesületek alapító tagjaival és jelenlegi vezetőivel folytatott beszélgetések tanúsága szerint, szervezeteiket létrejöttük óta ez a nyelvhasználati forma jellemzi.

Bár a bécsi magyar szervezetek anyanyelvvél kapcsolatos céljainak megjelölésében hasonlóságok mutatkoznak a vizsgált csoportok között, az egyes migrációs hullámok eltérő fontosságú tulajdonítanak az egyesületi életben való részvételnek, és ebből adódóan más-más formában és eltérő gyakorisággal vesznek részt programjaikon. Ötvenhatos adatközlőim a helyi magyar élet gerincét képező, általuk alapított egyesületekbe tömörülnek, sokuk számára ezek a társadalmi szervezetek jelentik a magyar nyelvhasználat szinte egyetlen színterét Ausztriában. Feltehetően éppen ezzel magyarázható, hogy ennek a nyelvhasználati szintnek a jelentősége ennyire felértékelődik, és mindent megtesznek azért, hogy az államnyelvet távol tartásuk a közösségi alkalmakkor. (A felsőfokú végzettséggel rendelkező alapító-, illetve törzstagok gyermekei nem ritkán semmilyen vagy csak nagyon minimális magyar nyelvű kompetenciával rendelkeznek, annak ellenére, hogy szüleik évtizedek óta aktívan tevékenykedtek a „bécsi magyarság ügyéért”.)

Hasonló fontosságot tulajdonítanak a szervezeti életnek az „erdélyiek” is, akik az ötvenhatosok által létrehozott intézményrendszerrel párhuzamosan, sokszor azzal szemben alakították ki saját egyleteiket. Az egyesületi vezetők

családjaikban is nagy hangsúlyt fektetnek a „tiszt magyar nyelv” használatára, és éppen az anyanyelv inter-generációs átadásának kudarcra miatti kérdőjelezik meg az ötvenhatos menekültek szervezeti/vezetői legitimitációját. Kivándorlásukat követő évtizedekben az erdélyiek alkották a keresztény egyházi összejöveteleket, a cserkészlet és a hétvégi magyar iskola tömegbázisát.

Velük ellentétben, az 1980-as évek végének magyarországi hullámához tartozók alig ismerik a bécsi magyarság több tucat szervezetének bármelyikét, és évente legfeljebb egy-egy alkalommal látogatják rendezvényeiket. Többen az otthonnal való gyakori kapcsolattartás lehetőségei miatt szükségtelennek tartják a szervezetek közösségteremtő funkcióját. Az egyház, amely az intézményes színterek között az ötvenhatos és az erdélyi csoportok számára az egyik legfontosabb nyelvfenntartó és identitásőrző szerepet tölt be, ezt a funkcióját a hitélet iránti érdeklődés hiánya miatt nagyon korlátozott mértékben képes ellátni az újabb magyarországi bevándorlók körében.

Az egyesületi alkalmaktól való távolmaradás alapvető oka a kivándorlás körülményeinek különbözőségeiben keresendő; az ötvenhatosok és az erdélyiek menekülteként érkeztek Ausztriába, és a politikai-gazdasági helyzetből adódóan évekig (előbbieknél évtizedekig) nem volt lehetőségük az otthoniakkal való kapcsolattartásra. Erre a kiszakítottásra adott természetes válaszként értékelhető a kisebbségi intézményrendszer létrehozása, amelynek fő célja az „otthonosság” (személyek, nyelv, szokások stb. révén) megteremtése idegen környezetben. Ezzel szemben az 1980-as évek végén Magyarországról érkezettek migrációs motivációi más típusúak voltak; egyesek felsőfokú tanulmányokat folytatni jöttek, mások előzőleg megismert osztrák partnerrel kívántak házasságot kötni, többen magyar cég kiküldöttjeként érkeztek családjukkal, esetleg konkrét osztrák állásajánlatra érkeztek. Alapvetően a kivándorlási motívációkból vezethető le az adatközlők által ismertetett további okok: az etnikai identitás tartalmának eltérő volta, a generációs különbségek, az eltérő kulturális érdeklődés és a szervezetek 1980-as évek végi politikai túlfűtöttsége.

A hivatalos szervezetektől való távolmaradás azonban nem jelenti a közösségi élettől való teljes visszavonulást; a „gazdasági menekültek”-nek nevezett csoport tagjai inkább nem bejegyzett, kisebb-nagyobb baráti társaságokba tömörülnek. Az itteni nyelvhasználat abban különbözik az egyesületektől, hogy formalitásának foka jelentősen alacsonyabb.

Függetlenül a családi migráció okától és ide-



Viking

jétől, a második és harmadik generációs fiatalok bevonása a közösségi életbe áthidalhatatlan akadályokba ütközik; jelenlétük a Magyar Iskolára, a cserkészre és a tánchátra korlátozódik. Ennek okai a generációs- és érdeklődésbeli különbségeken kívül az egyéni biográfiák korábbiól eltérő alakulásában is keresendők (fokozott mobilitás).

Összegzésképpen elmondható, hogy a bécsi magyarság társadalmi szervezeteiben – a különböző egyesületekben és az egyházból – megvalósuló közösségi aktivitások bizonyos fokig kompenzálják a kisebbségi kétnyelvűséggel járó nyelvi jelenségeket (a kisebbségi anyanyelv visszaszorulását és a többségi nyelv fokozatos előtérbe kerülését), így a nyelvcsere ellenében kifejtett közösségi tevékenységnek tekinthetők. A tagoknak a helyi egyesületekkel való elevenebb kapcsolata fokozza a nyelvmegőrzés sikerét. A sokrétű közösségi aktivitások révén kifejtett nyelvmegőrzés szempontjából különösen az ötvenhatos és erdélyi migránsok tekinthetők sikeresnek.

1 A tanulmány teljes terjedelmében – a burgenlandi Alsóór egyesületi életének elemzésével együtt – a Nyelvünk és Kulturánk című folyóiratban olvasható. (2008/1:52-74 old.)

2 Kutatásom során a szociolingvisztika és a kulturális antropológia módszereit – passzív megfigyelés, résztvevő megfigyelés, nyelvhasználati interjú és kötetlen beszélgetés – ötvöző terepmunkát végeztem. 40 Bécsben élő magyar személlyel készítettem – magnetofonon is rögzített – nyelvhasználati interjúkat.

3 Ez a megállapítás csak az általam vizsgált három, migrációs eredetű csoport által létrehozott intézményekre vonatkozik. Adatközlőim megfigyelése szerint a második világháború körüli időkben kivándorolt, arisztokrata származású, ma már idős emberek egymás között is a többségi nyelvet helyezik előtérbe.

HOGY A MAGYAR SZÓ EL NE VESSZEN...

„Nyelvünk is foszlik, szakadoz és a drága szak elporladnak, elszáradnak a szápadlat alatt” - írta valamikor Márai Sándor. Bizony állandó gondja ez az amerikai magyaroknak is. Vannak azonban olyanok, akik nem siránkoznak a magukkal hozott nyelvi örökség elvesztésén, hanem tesznek valamit annak megtartásáért. Ezzel a céllal alakult meg Fairfield-en harmincegy évvel ezelőtt a Magyar Iskola, a „Magyar Studies of Amerika, Inc.” szervezésében.

Fairfield város Connecticut-ben valamikor jelentős magyar település volt. Ma is 14 utcánév őrzi még ennek az emlékét. Nemcsak helyi emberekről, régi magyar hősről is elnevezték őket: Andrassy, Apponyi, Hunyadi, Rákóczi utcákat talál itt a figyelmes járókelő. Magyar református és katolikus templomába ma is visszajárnak a környéki peremvárosokba kiköltözött hívek vagy azok leszármazottai. 1977 óta magyar iskola is működik itt, elsősorban az alapító Egervári Gyula munkájának köszönhetően. Az első év két tanítóval és 30 tanulóval indult. Volt olyan év, hogy 108-ra szaporodott a tanulók száma. Ma hat tanító mintegy 40 hallgatót oktat a magyar nyelv és irodalom szépségeire. Ezek közül 14 a gyermek, a többi felnőtt. Ők vagy a második, harmadik nemzedék tagjai, vagy olyan amerikaiak, akik magyar házastársuk kedvéért igyekeznek ezt a számukra különleges nyelvet elsajátítani.

A Magyar Studies egyébként nemcsak az iskolát tartja fenn, hanem kulturális és társadalmi eseményeket, előadásokat, ünnepélyeket, kirándulásokat is szervez. Segítséget nyújt újonnan érkező honfitársaknak, régebben hímző kört, sőt labdarúgó csapatot is fenntartott. Tagjai könyvtárat ál-

lítottak fel és könyveket küldtek Magyarországra.

Az iskolát Egervári Gyula azzal a céllal szervezte, hogy olyanok is tanulhassák a magyar nyelvet, akik nem élnek állandó magyar környezetben, de vagy rokonai alapon, vagy az őseik emlékére szeretnék megismerni azt. Neki nem volt oktatási múltja, de mint mérnök értett a szervezéshez. Tőle öt évvel ezelőtt Lengyel Zsuzsa vette át a Magyar Studies vezetését. Bár ő sem rendelkezik tanári képesítéssel, könyvelőként a magyar nyelv és irodalom szeretete elég ösztönözést ad számára a szervezet irányításához. Valóban, az iskola jelenlegi tanítói közül csak egy, Geaume Csilla képzett oktató. Berencsi Krisztina, Deer Zsuzsa, Bánfi Timea, és Tóth Szilvia önkéntesen, lelkesedésből vállalja a heti egy estén való foglalkozást a magyarul tanulni vágyókkal. Rivel Krisztina az oktatásért felélő igazgató, Mórocz Éva pedig az alelnök. Ő orvosi hivatása és két gyermekének nevelése mellett vállalja a szervezés munkáját, évekig tanított is az iskolában, pedig ő már Amerikában született. Amerikai férjével együtt a pécsi egyetememen végezte az orvosi szakot. Éva két kislányával magyarul beszél, férje pedig angolul. Így a gyermekek akcentus nélkül lettek kétnyelvűek.

A hétfő esti iskolai oktatásban elsősorban felnőttek, kisebb részben nagyobb gyermekek vesznek részt. Írás, olvasás mellett verseket tanulnak, könyvekről beszélgetnek. Carl Dickman, aki azelőtt a város vezetője (selectman) volt és állami képviselő (State Representative), már tíz éve lelkes hallgatója az iskolának és névjegyen az áll: „Tiszteletbeli Magyar”. Megjegyzendő, hogy felesége magyar származású. Ugyancsak régi hallgató a szintén magyar származású Bob Kranyik, aki

gyakran ír a helyi újságokban az ottani magyarok régi dolgairól.

Újabb sok fiatal magyar bevándorló érkezik erre a vidékre, elsősorban Erdélyből és a Magyarországgal szomszédos országokból. Ezért nagy igény mutatkozik a kisebb gyermekek oktatására is. Második éve szerveződik a szombati magyar óvoda, ahova eddig 25 gyermek jelentkezett, de remény van arra, hogy ez a szám még nőni fog a környékbeli fiatal családok részvételével.

Harminc év alatt több mint ezer lelkes Fairfield környéki tanuló, számos önfeláldozó oktató és megértő támogató vett részt ennek a magyar intézménynek az életében. Egy helyi általános iskola ad helyet a hetfői, a Szent Imre templom, Pintye atya segítségével pedig a szombati iskola összejöveteleinek. A Magyar Studies of America, az iskola fenntartója, amellet részt vett a helyi magyar rádió műsorok szervezésében, az október 23-i ünnepélyek megrendezésében is. Tavaly pedig alapítója volt annak az 56-os emlékműnek, amelyet az amerikai magyarok nevében Kaposvár városnak ajándékoztak. Megrendítő volt, hogy a kezdeményező Egervári Gyula, a Gera Katalin által alkotott mű kaposvári felavatása után hazatérve, néhány hét múlva agyvérzést kapott és az idén 2008. május elsején meghalt. Mint aki elvégezte a vállalt feladatot és nyugovóra térhet.

Sokszor beszélünk arról, hogy az amerikai magyar közösségek fogynak, gyengülnek. Felemelő érzés itt beszámolni egy eredményes és fejlődő magyar intézményről, amely az anyanyelv ápolása mellett magához igyekszik ölelni a környékbeli fiatalokat is.

PAPP LÁSZLÓ

Veszélyben a klézsei csángók nemzeti identitása

[Erdély ma, 2008. június 24.] Elveszítethetik nemzeti identitásukat a romániai csángók és tatárok, míg egyes lengyel közösségek a gazdasági fejlődés terén stagnálnak, a romák azok, akik megőrzik nemzeti identitásukat, és a fejlődést illetően is előreléptek – áll egy felmérésben, melyet négy romániai faluban végeztek.

A 4x4: a több nemzetiségű közösségek menedzsmentmodellje című felmérést két hónappal ezelőtt kezdtek el, a kutatást Marius Cosmeanu szociológus vezette, és azt a célt tűzte ki, hogy összehasonlítsa négy romániai etnikai közösséget: a Suceava megyei Cacica településen lakó lengyeleket, a Máramaros megyei koltói romákat, a Bákó megyei Klézsen lakó csángókat és a Konstanca megyei Valu lui Traian település tatár lakóit.

A felmérésből kiderült, hogy a koltói romák esetében erős fejlődésről lehet beszélni, ugyanakkor megőrzik nemzeti identitásukat is. A Valu lui Traian tatárjai fejlődésben vannak, de a konstancai betelepülések miatt fennáll annak a veszélye, hogy elveszítik identitásukat, a cacicai lengyelek a rossz infrastruktúra okozta elszigetelődés miatt gazdaságilag stagnálnak, de nem veszítik el nemzeti identitásukat. A legrosszabbul a klézsei csángók állnak, akik nagyon szegények, nincs perspektívájuk, kevés a fejlesztési projektjük, így fennáll annak veszélye, hogy elveszítik identitásukat is.

KÖZÖTTÜNK ÉLNEK

Dr. Úry Előd

Sopron, Főenyverem utca 15. Itt székelt az utca legszebb házában az Erdélyi Kör és az Orbán Balázs Alapítvány, melynek Dr. Úry Előd fogorvos az elnöke. Az 1990-ben Szászrégenből Magyarországra menekült Úry Előd nem véletlenül került Sopronba. A Lővérek és a zöldelő fenyeskek karéjában fekvő dímbes-dombos város a távolban felseljő havasokkal, az ódon házakkal tarkított zeg-zúgos utcák, a középkort idéző városfalak, a repkényvel borított belső udvarok Erdélyre emlékeztették. Otthonra talált itt, és a város kulturális élete ma már elképzelhetetlen a személye és az Erdélyi Kör tevékenysége nélkül.

Sok erdélyi származású él Sopronban?

300 erdélyi családot tartunk nyilván, persze nem mindenki jár hozzánk. Az első hullám 1988-ban érkezett. Semmilyen összeköttetéssel nem rendelkeztek, eleinte autókban és az állomáson aludtak, nagyon nyomortárság körülmények között éltek. Az ő megsegítésükre alakult Fábri Lajos sporttanár és Kárpáti Anikó vezetésével az Erdélyi Kör. Szállást és ellátást nyújtottak az embereknek. Később a segítség módja átváltozott a kapcsolatok kiépítésére, még később az ünnepek közös megünnepelése, az erdélyi kultúra bemutatása, a vallási és társadalmi évfordulók közös megünneplése került a középpontba. Ehhez azonban szükségünk volt megfelelő helyiségre és főleg anyagiakra.

Mióta elnöke Ön az Erdélyi Körnek?

1992 óta. Adományokból vettünk házat a Balfi utcában, ami renoválásra szorult. Körlevelekben kértünk támogatást, téglajegyeket bocsátottunk ki és erdélyi képzőművészeket kértünk fel műveik felajánlására. Megmozdult az egész erdélyi művészeti világ, hiszen kiállítási lehetőséggel is kecsegtettük őket. 5 millió forint gyűlt össze, ami nem volt elég a renoválásra, viszont megvehettük ezt a mostani házfélet, amit felújítottunk. A berendezési tárgyak izlésesek: írásos függönyök az ablakokon, szóvái faragott szekrények, fapadok, néhány kép és szobor. A lényeg, hogy jól érezzük magunkat itt. Szeretünk volna a tetőteret is beépíteni, de a műemlékvédelem közbeszólt. Így most icipici erdélyi étterem megnyitásával kacérkodunk, talán vállalkozik rá valaki.

Miből tartják fenn magukat?

Tagsági díj van, de ez persze nem elég. Idővel az adományok is alaposan megcsappantak, állandó kérégetésekből tartjuk fenn magunkat. A pályázati pénzekhez hozzájutni szinte lehetetlen. Olyan sok hercehurcával, bürokratikus kötelezettségekkel, ellenőrzésekkel jár ez, hogy nem éri meg. Ide az emberek nem dolgozni járnak, hanem kapcsolódni. Maroknyi lelkes ember munkájával tartjuk fenn az egyletet, végezzük az adminisztrációt.

Rendezvényeinket névadás, látogatottságuk jó, néha el sem férünk mindannyian. Számos erdélyi és magyar művész járt nálunk, előadott Kányádi Sándor költő, Szakály Sándor történész, Illyés Kinga, Bács Ferenc színészek. Minden évben megemlékezzünk Trianonról, nov. 1-én az erdélyi halottainkról, híresek a Mikulás ünnepségeink, a farsangi báljaink. Székelykaput és trianoni emlékművet állítottunk fel a Barátság Parkban, elkészítettük az ojtózi szorosban első világháborúban meghalt soproniak emlékművét stb.

Hogyan fogadták a soproniak az Erdélyi Házat?

Érdeklődéssel és szeretettel. Lassan idszoktak a helybéli lakosok is. Ma már több soproni jár a rendezvényeinkre, mint erdélyi. Befogadtak minket. Sopron kulturális életének a részévé váltunk. Mindenütt jelen vagyunk, mindenhol meghívónak bennünket. A választások előtt persze gyakrabban!

A választásokat említette. Mit száltak a 2004. december 5-i választások kimeneteléhez a soproni erdélyiek?

Nyílt levélben fordultunk Walter Dezső akkori szocialista polgármesterhez kérve, hogy támogassa az igen szavazatokat. Hiába! Sopronban ugyan több volt az igen szavazat, de az országos eredmény tördőfés volt a szívünkbe. Hogy egy nép megtagadja a saját fajtáját, ráadásul kormányzati segítséggel, ez példa nélküli!

Az én személyes tapasztalataimat is elmondhatom arról, hogy micsonda elképzelhetetlen sötétség uralkodott, uralkodik az emberekben Erdéllyel kapcsolatban. Amikor átjöttem Magyarországra, mindenhol „román” fogorvosként emlegettek és gyanakodva lestek rám. Mélyszélesen felháborított, hogy amikor egész életemben az ellen harcoltam, hogy román legyek, itt egyszerűen lerománoztak. Reméltem, hogy leg-

alább az emberek zöme ismeri Erdély helyzetét. Tévedtem. Fogalmuk sem volt róla, hogy Erdély mekkora, hogy ott magyarok laknak, csodálkoztak, hogy beszélek magyarul, az erdélyi magyar kultúrát sem ismerték.

Ezért is célokom, hogy bemutassam Erdély élet-erős irodalmát, képzőművészetét Sopronnak és Magyarországnak.

1990 márciusában hagyta el Erdélyt. Miért?

A marosvásárhelyi események miatt kellett elmenekülnöm. Ceausescu bukása után a románok még fel sem ocsúdtak a meglepetésükből, a magyarok már szervezkedni kezdtek. Szászrégenben például, ahol az RMDSZ (Romániai Magyar Demokratikus Szövetség) alapítója és alelnöke voltam, hetek alatt 4000 főre emelkedett a tagok létszáma. Ilyen körülmények között ünnepeltük meg Marosvásárhelyen március 15-ét. Szászrégenben fáklyás felvonulást szerveztem a diákokkal. A románok egyszerre felébredtek. Március 19-én buszokkal hordták be a környező településekből a felajzott embereket, akik betörték a magyar felirattal üzemeltetett kocsikat és megrohanták az RMDSZ épületét. A jelen lévő vezetőket agyba-főbe verték, ekkor ütötték ki Sütő András író szemét is. A tömegverekedésben védekező, tiltakozó magyarokat letartóztatták. A mai napig soha senki sem rehabilitálta azokat a magyarokat, akik börtönbüntetést szenvedtek. A fiamat, mert egyetemistaként részt vett az ülősztrájkokban, kicsapták az egyetemről. Szászrégenben egész éjjel részeg románok zaklattak, fenyegették az RMDSZ vezetőit. A családommal nem láttunk más kiutat, mindenünkre otthagya átmenekültünk Magyarországra. Három nap múltán már állásom is volt Budapesten.

Nehéz döntés volt elhagyni Erdélyt?

Nagyon nehéz. 49 évesen elértem Erdélyben mindent, amit magyarként elérhettem. Otthon elismert ember voltam, Budapestén legüres térbe kerültem. Tudtam, hogy nincs visszaút; évekig gyötört a honvágy és a lelkiismeret furdalás. Hiába volt állásom Budapesten, három műszakban is olyan keveset kerestünk, hogy sokszor nem tudtuk, hogy mit eszünk majd az albérlet kifizetése után. Az egyik fiam egyetemre, a másik gimnáziumba járt. Magánrendelőt szerettem volna nyitni, de nem volt rá tőkém. A budapestiek észjárását is képtelen voltam megszokni. Kaptam a lehetőséget, amikor Sopronban egy vállalkozás fogorvosokat keresett német tudással. Éjt nappalál téve tanultam meg három hónap alatt annyira németül, hogy felvettek. Pár év múlva, amikor a fiam is fogorvos lett, megnyithattam Sopron belvárosában a magánrendelőmet. Eleinte a betegek szinte az utcáról estek be hozzám. Aztán az egyik ajánlott a másiknak és lassan felvergődtem magamatra.

Szakmailag nagy volt a különbség Románia és Magyarország között?

Nyugodtan állíthatom, hogy a pokolból a mennyországba kerültem. A marosvásárhelyi egyetemen kiváló kiképzést kaptunk ugyan, de a rendelői ellátás Romániában kétségbeesítő volt. Nővér nélkül dolgoztunk, a fecskendőket nem dobtuk el, hanem kifőztük, nem volt mivel tömni, csiszolni a fogakat és rengeteget húztunk. Manapság egy jó fogorvos csak a legvégső esetben húz. Minden fogat próbálunk megmenteni és rendszeres ellenőrzéssel megelőzni a bajt. Állandó továbbképzésekre járunk, ahol új anyagokat és módszereket ismerünk meg. Mindkét fiam és menyem is fogorvos, a feleségem fogtechnikus. Betegeink nagy része külföldi, sajnos a magyarok többsége nem engedheti meg magának a magánfogorvost.

Visszajár-e Erdélybe? És az otthonmaradottak nem érzik-e cserbenhagyva magukat?

Rendszeresen hazajárunk és segítjük őket. Ha az ember úgy megy haza, hogy tudja, hogy köztük van a helye, ha észreveszi a fejlődést, ha velük örül minden pozitív változásnak, akkor nincsen baj. Itt is, ott is kerülőm a politizálást, bár természetesen van véleményem, de ezt senkire sem akarom ráerőszakolni. Sajnos a magyarság fele nem képes Erdélyben felfogni, hogy amit eddig elértünk az kevés, és a hatalomhoz való görösös ragaszkodás, még a magyarok megosztásának az árán is, iszonyú felelőtlenség. A románok mindig is egységes nemzetben gondolkodtak és ezt nem adják fel olyan könnyen, mint a magyarok. A magyar nemzeti öntudat felbressztése, az összefogás ezért mindennél fontosabb. A családom, a munkám ma már ideköt, de a szívem ma is Erdélyé. Talán-talán nyugdíjassan visszatérek oda.

FERENCZY KLÁRA

Búcsú Sánta Ferencről

(1927–2008)

Ísmét szegényebb lett a magyar irodalom. Budapesten, 2008. június 6-án, nyolcvanegy éves korában elhunyt Sánta Ferenc, a XX. század magyar próza- és drámairodalmának egyik legkiválóbb képviselője, a népnemzeti irány szellemében alkotó író, akinek magyarságáról, erkölcsi emelkedettségéről, művészi tevékenységéről az utóbbi időkben lényegesen kevesebb szó esett, mint amennyit megérdemelt volna. Illyés Gyula, Németh László szellemét képviselte, műveiben elsősorban a parasztság kisemizettségének, vérlázító megalázottságának adott hangot.

Brassóban született 1927-ben, tizenhét éves koráig Sepsibükszádon, Marosvásárhelyen, Kolozsváron élt és tanult, majd Debrecenbe került a református kollégiumba. Erdélyi származását mindig szeretettel emlegette. Szülőföldje demokratikus hagyományaira szívesen hivatkozott. Az évszázadok óta ott meghonosodott politikai és vallási türelmet, a szabad véleményalkotás szellemét, melyet még a román uralom sem tudott megsemmisíteni, példaként állította az anyaország és a környező országok elé.

Magyarságát az internacionalizmust hirdető világban is hangoztatta. Véleménye szerint az ember előbb születik magyarnak, s csak később választ magának vallást, ideológiát. – Különösen szívén viselte a nép szegényeinek helyzetét. Emberi jóságukat, munkaszeretetüket nagyra becsülte, sorsuk javításán kora ifjúságában is fáradozott. Tizenhét évesen részt vett a földosztásban. 1945-ben bizakodva tekintett a jövőbe, hitt abban, hogy az ország élete jobbra fordul, ha a magyar nép a maga bölcsességével saját kezébe veheti sorsának irányítását. A szocializmus eszméit hirdette, ugyanakkor kinyilvánította, hogy nem marxista. Idegenkedett a materialista világnézettől. A kommunista pártba soha nem lépett be, bár erre sokan buzdították. Korán felismerte, hogy a fanatikusok vakbuzgalma és a pusztán önös érdekekből a rendszer elfajulását okozó karrieristák romlásba döntik az országot, s e miatt érzett aggodalmának több ízben hangot is adott.

Húszéves volt, mikor megnősült, s négy fia született. A család fenntartása érdekében fizikai munkát vállalt, bányászként, majd gyári munkásként dolgozott. Íróként 1954-ben vált ismertté; 1958-tól az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársa lett. Korai novelláiban a székegyenlőség, a kultúra és a nyelv szolgált meg, az emberi jóságról, helytállásról, a munka és a család becsületéről, a szegények iránt érzett szeretetéről vallott. Kötetei: *Emberréavatás* (1955), *Téli virágzás* (1956).

1956-ban egyetlen pártion kívülként a Petőfi Kör alapító vezetőségi tagja lett. Ország-szerte híressé vált a miniszterelnökhöz, Hege-dős Andráshoz írott leveléről, melyet *Lesz-e igazság Ibrányban?* címmel 1956 szeptemberében az Irodalmi Újság közölt. A levélben beszámolt a falu parasztjára ellen elkövetett törvénysértésekről, jogtiprásokról. *„A föld melője 1953 telén harmincöt és ötven deka kenyérért állt sorba, s azt egy hétre kellett beosztania. Miért tünnek rá, ha emelni akarja gerincét? Miért kell ajtóráról ajtórára járnia, ha jogát követeli?”*

56 eszméit soha nem tagadta meg. 1963-ban jelent meg két legismertebb regénye, a *Hűsz óra* és az *Ötödik pecsét*. A Hűsz órában az átlag magyar falu megtiprását beszéli el Rákosi önkényuralmánál idején, majd a faluban feszülő ellentéteket boncolja négy ember sorsán keresztül. 1956. október 23-a jelentőségét elemzi, s az azt követő véres megtorlás ostoba fanatikusai felháborító vérengzését ábrázolja. Az *Ötödik pecsét* című regénye a hatalmon lévők és az egyén viszonyát elemzi. Írása a nyilas terror idejéig meglehetősen parabolisztikus történet. Fábri Zoltán nagysikerű filmet alkotott mindkét műből.

Sánta több alkotását filmre vitték. *(Éjszaka; A Müller család halála; Kicsik és nagyok.)* Ezeket a világ minden részén játszották. *Az áruló* c. regényének drámaváltozatát 1968-ban mutatta be a Katona József Színház.

1970-ben jelent meg *Isten a szekéren* c. novelláskötete, majd a *Kicsik és nagyok* c. válogatott művei. A rendszerváltás után, 1994-ben adta ki *A szabadság küszöbén* című, életére visszatekintő esszékötetet, valamint a vele készített, önvallomásokkal teli interjúkat.

Sánta Ferenc munkásságát a kommunista önkényuralom politikusai – ha fogcsikorgatva is – de kénytelenek voltak elismerni, akárcsak Kodály Zoltán, Illyés Gyula, Németh László,

Csoóri Sándor stb. jelentőségét. Kitérésre kapott ugyan, de a nyilvánosság előtt elhallgatták tevékenységét.

Író- és olvasótalálkozókon azonban sikerült maga mellé állítani hallgatóságát. Meghívásunkra a hetvenes évek derekán eljött az óbudai Árpád Gimnázium önképzőkörebe, melynek én voltam vezető tanára. A munka tisztességéről, a hazaszeretetről beszélt a diákoknak. Elemezte a szabadság fogalmát, melynek lényegét sokan a szabadossággal vesztik össze. *„A szabad ember a legkötösebb ember a világon. Önként kell vállalnia bizonyos korlátokat, munkálkodnia kell másokért, a családjáért, a hozzátartozókért, a nemzetért.”* – mondta. *„Az író a nemzet szolgálja, akinek tehetsége – a nagy elődök mintájára – a haza sorsát kell jobbra fordítsa.”* – Kedves, közvetlen, de nem az olcsó népszerűséget vadászó egyéniségét mindannyian szívünkbe zártuk.

A lakiteki találkozón (1987) részt vett az MDF megalakításában, az itt mondott beszédeben hangsúlyozta: a hatalmat valóban a népek kell gyakorolnia. A világnak szintézisre van szüksége. A szocializmus „*részigazságait*” féltette, *„nehogy kiöntsék a gyereket a mosdóvízzel együtt.”* – *„Látom a veszedelmet azonban azokban, akik nem azt mondják, hogy szabadságot kívánnak, hogy szolgálhassak, hanem hogy szabadságot akarok azért, hogy gátolás és korlát nélkül élhessek önmagamnak, szolgálhat nélküli.”*

Sánta Ferenc művei 23 nyelven jelentek meg. 1956-ban és 1964-ben megkapta a József Attila-díjat, 1973-ban Monte Carloban az Arany Nimfa díjat (a *Halálnak halála* c. film forgatókönyvéért), 1973-ban Kossuth-díjjal tüntették ki; a rendszerváltás után megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét (1993), a Magyar Művészetért díjat és a Hazám díjat (2004); 2007-ben pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét.

Erkölcsei világgépét idézni ma igazán időszerű:

„Minden ember egyenlő jogok várományosaként születik a földre. Bűnös, aki mások terhére gazdagon él... a föld minden gyümölcse egyként illet meg mindenkit, aki dolgozik. Szabadon nyilvánítani primus inter pares felelőssé azt, aki legalkalmasabb, legtermészetesebb kívánság. Nem szabad belenyugodni a méltatlanba és tenni kell ellene. Tiszteletben kell tartani mások különbözőségét, fajtáját, hitét, meggyőződését... szabadságot kell engedni, mert minden jó a szabadságból ered, és minden rossz, ami a szabadságot korlátozza.” (A szabadság küszöbén. Budapest, 1993. 58. old.) Aggódva tekintett a jövőbe az erkölcs romlása, a kábítószerek terjedése és a magyarság fogyása miatt. *„Öngyilkosságban, alkoholizmusban elsők vagyunk a világon”* – írta.

A rendszerváltás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. *„Küzdelem folyik az uralomért”* – írja a kötet utolsó fejezetében. A nemzet, az igazi hatalom ellenében azonban nem lehet hosszú ideig tenni, az ellene védő érdekszövetség előbb-utóbb *„tapasztalni fogja ennek a latens, de végső soron akcióba lépő erőnek a súlyát”*.

A befejező sorok 56 emléket idézik: *„Magam a továbbiakban – elhagyva a közszereplés színpadát – szorongva és reménykedve megmaradok 56-osnak, ahogy mondani szokták, ettől se jobbra, se balra egy lépéssel sem.”*

Bár személyesen nem vett részt többé a közélet harcaiban, lélekben hűséges támogatója maradt mindhaláláig a magyarság esélyeit előrelendítő áramlatoknak.

DR. RADICS JENŐNE

Alexandra HAAS-JAHN: Ungarn in Tirol. Flüchtlingschicksale 1945–1956. Innsbrucker Forschungen zur Zeitgeschichte, Band 25. Studien Verlag Innsbruck, 2008, 250 old. + képmelléklet

A szerző magyar szülők gyermeke, az innsbrucki egyetem hallgatója volt, beható forrástanulmányokon alapuló műve diplomamunkája. Részben személyes beszélgetések bevonásával ismerteti a tiroli magyar iskolák, diákok, önkéntesek és egyesületek történetét; személyes példán keresztül bemutatja a menekültek integrálódását, egyben emléket állít a tiroliak az 1956-os menekülteket felkaroló páratlan segítőkészségének.

RÁADÁS

Grosics Gyula, a labdarúgó Aranycsapat egykori kapusa húsz éve nem járt az osztrák fővárosban. Pedig valamikor a hűsvéti tornák nélkül nem volt tavasz, és a két ország válogatottja is évente találkozott. Aztán – 1962-ben – Grosics is befejezte, és megváltozott minden a futball körül. A két szövetség között megmaradt a barátság, de nem forrt annyira össze, mint a németekkel. A rendszeres emlékezések már csak az annalesokban éltek, és Grosics Gyulát sem várták meghívók. Bécs azonban – Budapest közelségében – kedvelt találkozóhelye maradt az Aranycsapat külföldre került játékosainak a régi társakkal. De a rendszerváltozás után ez is elmúlt, és Grosics Gyulát sem invitálta senki az osztrák fővárosba.

Aztán az idén megtört a jég. Az életéről és pályafutásáról szóló könyvet a bécsi magyarok körében is bemutatták, és a nyolcvanhatszoros válogatott kapus boldogan ment a valamikori sikerek színhelyére. Egyszer megkérdeztem tőle, nem unja-e már a sok visszaemlékezést, mert hogy a legnépszerűbb sportemberek közé tartozik Magyarországon, de az volt a válasza: „Addig vagyok boldog, amíg beszélhetek arról a csapatról!”

Mert az a csapat tényleg csak egy volt. Hihetetlen, hogy milyen sokan álltak sorba a könyv budapesti vagy vidéki dedikálásakor. Egy idősebb férfi például a kapussal való kézfogás után kijelentette: „Most két napig nem mosok kezét.” Egy hasonló korú hölgy azaz ült le a dedikálóasztalhoz, hogy milyen Grosics szemébe nézett és a következőket mondta: „Ez életem második legfontosabb randevúja. Az első akkor volt,

amikor ön az esküvőjét tartotta 1950-ben Erdélyben, a második pedig most következett el.” „Emlékszel, Gyula, amikor...” – így kezdte a harmadik. „Emlékszem” – felelte Grosics, de nekem később bevallotta, hogy nem emlékezett sem a dedikálóra, sem a felidézett történetre.

De ami a pályán történt, az megmaradt az emlékezetben. Különböző is azok közé a kapusok közé tartozott, akik utólag mindig lejátszották a meccset. Így volt ez az 1954-es döntővel is, ami köztudottan a németek 3:2-es győzelmével végződött. A döntő emlegetése a mai napig központi témája a szurkolói anketóknak. A kérdés mindig így hangzik: „És mondja, Gyula, mi történt tulajdonképpen magukkal azon a mérkőzésen?” Ezért aztán a kapus valamelyik vidéki városban így kezdte a mondandóját: „Üdvözlöm önöket ezen a délutánon, és mielőtt bárki megkérdezné, elmondom, hogy mi a világbajnoki döntőt eladtuk tíz Mercedesért.” Szó bennszakadt, hang fennakadt... „És még hozzáteszem, hogy huszonöt olyan traktort kaptunk, amely a legmodernebb volt abban az időben. A játékosok külön-külön busás összeghez jutottak, amelyből én egy baltoni házat vettem.” „Nem létezik!” – kiáltott fel a nézőtéren egy ősz hajú szurkoló. – Az a csapat képtelen lett volna erre!” „No, jó – replikázott Grosics –, egye fene, igaz van...”

De hallgatják, kérik, hogy meséljen, és a kapus a nyolcvankettedik életévén túl is elbeszéli, hogy amikor a játékosok felvonultak a pálya közepére, ő hangosan énekelte a magyar Himnuszt. Az egyik budapesti szállodában beszélgettünk az életéről. S amikor már elfárad-

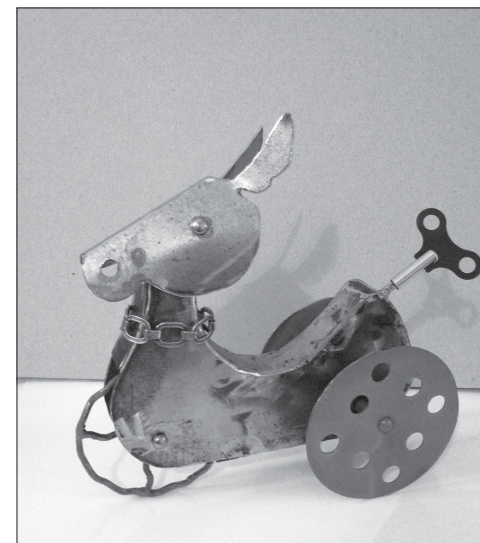
tunk, abbahagytuk. A szállodából kijövet gyakran fordult elő, hogy melléje szegődött valaki, és néhány biztató szó kíséretében megsimogatta a vállát. „Köszönjük a helytállását!” – mondták. „Addig jó nekünk, amíg maga él, vigyázzon az egészségére!” – kapta a biztatást. Egy alacsony asszonyka – ugyancsak az idősebb évről – bevallotta: „Tudja Grosics úr, hogy az egész lányosztályunk szerelmes volt magába?” A kapus elgondolkozott a válaszon, de aztán kivágta magát: „És most tetszik csak mondani?”

A kórházi ápolások, életmentő műtétek megviselelték. Tudvalévő ugyanis, hogy ebben az évben háromszor lyukadt ki a tüdeje. De a napokban ismét hazament, és újból reménykedik, hogy a betegség elkerül. Nagyon lefogyott, de a kórházi ágyon is azt kérdezte: „Mikor megünk legközelebb dedikálni?” Ez élteti: a kapcsolat a szurkolókkal, az emberekkel. Az élet-rajzi könyv megírásának vezérfonala az volt, amit még a beszélgetésünk elején mondtam: „Én már elég öreg vagyok ahhoz, hogy azt mondjam, ami az igaz.”

Koltai Lajos, a neves operatőr és rendező azzal hívott fel a könyv elolvasása után, hogy jó volna filmet forgatni arról a korról, amelyben Grosics élt, mert történelemkönyv született. Ez volt a legszebb jelző, amit az olvasóktól kaptam. És még valamit köszönhetek a könyvnek: Grosics Gyula barátságát. Ez volt a ráadás. De kicsoda ráadás!

Valahol olvastam, hogy az emlékeink mindig régié, a reményeink pedig újak. Mind a ketten ebbe a mondatba kapaszkodunk.

KÓ ANDRÁS



Szamárful

Korkérdések és jövőképek II.

30. Innsbrucki Tanulmányi Napok

A KMÉM – Pax Romana Őszi Találkozója
2008. október 1–5.

A találkozó helye: Haus Marillac, Sennstraße 3, A-6020 Innsbruck, tel.: 0043-512/57 23 13, fax: 0043 512/572311310, Haus.Marillac@Barmherzige-Schwestern.at
Felvilágosítás: Hanák Bea, Richard Wagner Straße 3, A-6020 Innsbruck
Tel./fax: 0043-512/58 99 38
Dr. SZENTKERESZTY György elnök, Adolf Pichler-Platz 2, A-620 Innsbruck
Tel./fax: 0043-512/58 30 44
CZUPY Éva, eva@czupy.de

Balla Bálint 80 éves

A Berlinben élő, budapesti evangélikus családból származó magyar-német szociológus – a berlini Műegyetem nyugalmazott professzora – a nyugati magyar szellemi élet egyik kiemelkedő személyisége. A magyar közönség előtt ismerttől különösen az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem élén végzett sokévtizedes tevékenysége tette, de nyolcvanéves léte még mindig köztünk van írásaival, könyvkiadói munkájával és különféle szakmai rendezvényeken való személyes részvételével, amelyeket megszólalásainak szellemessége és nem szűnő szenvedélyessége tesz emlékeztetővé.

Balla Bálint tudósi pályája nem éppen tipikus. 37 éves koráig ugyanis tisztviselői életet folytat Magyarországon, amelyet 1965-ben hagy el, hogy (Nyugat)-Berlinben megtelepüljön szociológus képezze át magát. Karrierje gyors felívelésében persze segítte őt „von Haus aus” hozott műveltsége – a jó középosztály ezt a szellemi tőkét még a legmostohább viszonyok között is át tudta hagyományozni leszármazottaira – valamint az a szerencsés körülmény, hogy első iskolaéveit a budapesti német iskolában (Reichsdeutsche Schule) végezte és az onnan nem messze működő, szintén jónévi Evangélikus Gimnáziumban fejezte be. Németországi szabad földre érkezve bámulatos gyorsan nyer befogadást – előbb tanársegédként, aztán rendes professzorként – az egyetemre.

A szociológus Balla leginkább mint a *szüköség* teoretikusa szerzett magának nevet. Három legfontosabb műve közül kettő szól erről (*Soziologie der Knappheit*, Stuttgart, 1978 és *Knappheit als Ursprung sozialen Handels*, Hamburg, 2005.). A *szüköség* fogalma elsősorban a közgazdasági elmélet sajátja. Erényességi területét azonban Balla kiterjesztette a „társadalmi cselekvés” egészére, sőt ezen túlmenően az emberi lét mélyebb adottságainak megértésére. Ebből a szemszögből nézve a *szüköség* leküzdése nemcsak gazdálkodási vagy – ha úgy tetszik – termelési feladvány, hanem az individuális és kollektív lét szinte minden területét érintő motíváció, pszichikai és társadalmi szervezési probléma. Bizonyos értelemben az emberiség egész jövőjének kulcskérdése is – azon egyszerű oknál fogva, hogy leküzdése a gazdálkodás minden fejlettebb rendszerében (nemcsak a kapitalizmusban) a javak termelésének és az irántuk való keresletnek egy nagy részét természetlen körforgáshoz vezető spirálisát eredményezte, amely ráadásul, rövidebb-hosszabb távon, a földi erőforrások teljes kimerülésével fenyeget. Balla Bálint vonatkozó munkái lételeméleti és morális szempontból is vizsgálják ezt a kérdéskomplexust.

Munkásságának ezt a részét sokan ismerik. Azt azonban kevesebben tudják, hogy Balla nevéhez fűződik a szovjet típusú kormányzási rendszer egyik legkorábbi és legeredetibb elemzése is: *Kaderverwaltung*, Stuttgart, 1972. Szociológusi pályafutása tulajdonképpen ezzel a könyvvel kezdődött – professzori habilitációjához ugyanis ezzel a témával disszertált. „A kader-adminisztráció mint rendszer” (így lehetne a munka címét magyarra fordítani) a bürokrácia fogalmának gyökeresen új megközelítése, ugyanakkor a társadalmi szervezés és a politikai írá-

nyítás kommunista rendszerének nagyon pontos leírása. Ilyen életszerű bemutatásra csak olyan ember képes, aki – mint Balla – a szóbanforgó rendszert belülről is ismerte. Ha munkájának eredményét angol nyelven s valamilyen angol-amerikai kiadónál publikálta volna, szerzőnk, úgy hiszem, ma a téma klasszikusai közé számítana. Tudniillik – s ezt nem baráti, hanem szigorúan szakmai alapon mondom – hozzá képest a szovjet típusú irányítási rendszer fogalmi megragadására tett minden eddigi kísérlet egyoldalú, elnagyolt, vitathatóan, olykor erőltetett absztraháló. Balla Bálint tehát rejtőző klasszikus.

A felsorolt munkák mindamellett Ballát a szociológia *német* művelőinek élvonalába emelték, ami már csak azért is figyelemre méltó, mert életkorilag igen későn érkezett a szakmába. Hátrányát azonban gyorsan behozta, egyrészt szorgalma révén, másrészt mert jól választotta meg mestereit, nem utolsósorban pedig otthon szerzett tapasztalatainak tudományos hasznosításával. Szociológussá válása még egy hasznosnál járt magyar szempontból: Balla, aki kapcsolatban maradt a szakma magyarországi művelőivel, a hetvenes évek közepén négy kötetben tette németül hozzáférhetővé a 20. század magyar szociológiai irodalmának legjavát. Az akkori magyar hivatalosság nem nagyon örült ennek a kiadványnak – mert hogy az számos olyan szerzőnek is helyt adott, akit a pártállami tudománypolitika feledésre ítélt vagy agyonhallgatott – 1989 után viszont a szabadbábi magyar akadémiai élet örömmel fogadta be Ballát, aki ma (németországi emerituss címe mellett) az MTA külső tagja és az Eötvös Loránd Tudományegyetem tiszteletbeli doktora is.

...Most azonban visszatérek Balla Bálintnak ahhoz a tevékenységéhez, amely őt a magyar világban mindig is a legismertebb tette: az Európai Protestáns Magyar Szabadegyeteméhez. Ennek a nagy múltú kulturális egyesületnek, amelynek Európa szinte minden országában, sőt még Amerikában is vannak tagjai vagy támogatói, Balla idestova negyven éve egyik vezetője és legaktívabb szervezője. Személyisége a maga színeivel és lendületével elválaszthatatlan része lett az EPMSZ évi tanulmányi összefüggéseinek. Az egyesület könyvkiadásá pedig Ballának köszönhető hosszú fennállását és azt a szerepet, amelyet a hetvenes-nyolcvanas években a külföldi magyarság szellemi tájékoztatásában betöltött.

Végül néhány személyesebb megjegyzés. Bálintot még iskolaéveimben ismerem. Kapcsolatunk a hetvenes évek végén újult fel, amikor először vettem részt az EPMSZ egyik tanulmányi hetén, s ugyaneme keretben vált rendszeressé. Örömmel gondolok vissza sokévi sok közös munkánkra, s jó érzéssel tölt el, hogy közel barátomnak mondhatom. Tudom, hogy felesége elvesztése nagy csapás volt számára, s hogy egészségi okokból is nehéz próbákon esett át az elmúlt évtizedben. De mindkét bajból talpra állt, szerencsénkre. Most, hogy ehhez a nagyon kerek évfordulóhoz érkezik, kívánom neki baráti szeretettel, hogy még sokáig maradjon köztünk megszokott erélyével, jó kedélyével, tudásával és emberségével.

KENDE PÉTER

A BETŰ SZOLGÁLATÁBAN

- A kilencvenéves Molnár József -

Elkerülő a plágium vádját, nyomban közölnöm kell, hogy a cím Molnár Józseftől való, aki ezzel a címmel elevenítette fel hat évvel ezelőtt írott önéletrajzában sok évtizedes munkásságát. Ennek középpontjában valóban a betű állott, amelyet Istentől kapott képességeivel élve nemcsak mint író, de mint szerkesztő, kiadó és nyomdász is szolgált. Elérve kilencvenedik évéhez elégedetten állapíthatja meg, hogy e szolgálat embertársai és nemzete javára történt, még ha mindegyikük kello oka lehetne az elégedetlenségre is, hiszen a munkássága mindmáig nem nyerte el azt az elismerést, amelyet megérdemelt volna. Az illő megbecsülés és méltánylás elmaradása miatti felelősség alól e cikk írója sem vonhatja ki magát. Nem tettünk meg, barátai, mindent, hogy Molnár József írói, kiadói és nyomdaművészeti munkássága kellő elismerésben és megbecsülésben részesüljön. Joggal lehetne elégedetlen velünk, de mellette szól, hogy ilyesmit soha, senkivel szemben nem éreztetett. Tette a dolgát, és ez nem volt kevés.

Harminc évvel ezelőtt, amikor hatvanéves lett, a Rómában megjelenő Katolikus Szemlében köszöntöttem. Méltatószómat azzal zártam, hogy őt elsősorban embersége emeli mindannyiunk fölé. A mások bajainak megértése, a szenvedők iránti szánalma, a szeretet és az önzetlen, őszinte segítőkészség, aki *naturaliter christianus*, természeténél fogva keresztény. Három évtized múltán ma sem mondhatói róla más.

1918. augusztus 27-én született Budapesten, de gyerekkorát a dunántúli, Sopron megyei Csepregen töltötte. 1930-tól a fővárosban lakott, felsőkereskedelmi érettségét tett, majd banktisztviselő lett. Politikai érdeklődése a szociáldemokrata ifjúsági mozgalomba vitte, de azután, hogy olvasmányai révén a népi irodalomhoz pártolt, párttag lett és a háború után már Veres Péter és Kovács Imre munkatársa volt. Ott ismerkedtem meg vele; ha jól emlékszem, 1946-ban találkoztunk először.

A Nemzeti Parasztpárt központjában kerestem fel mint a VI. kerületi szervezet titkára, ő jóval magasabb pozícióban, a nagy budapesti szervezet főtitkára volt. Utána gyakran találkoztunk pártösszejöveteleken. Azután, hogy a vezetőség egyre inkább balra tolódott, példaképünköt, Kovács Imrét követve, először ő, aztán én is elhagytuk a pártot. Utána már csak 1949 januárjában, Svájcban, Zürichben láttuk egymást, ahová ő, valamivel előtte 1948. végén menekült családotul. Molnár József jobb híján gyári munkás lett, de értelmiségi létét és szellemi érdeklődését nem adta fel. Nemzeti és népi szellemű baráti körével mindent elkövetett, hogy a külföldön való élés ne maradjon terméketlen, hanem értelmes és gyümölcsöző vállalkozás legyen. Ahhoz a kis körhöz tartozott, amely magyar és demokrata célokat követve nem az idegen környezetbe való beolvadásra, hanem abba integrálódásra, de ugyanakkor a magyar identitást

megtartva igyekezett értelmet adni a külföldön való élésnek.

Az ő közreműködésével és némely tekintetben irányító szerepével jött létre a *Látóhatár* című, majd nevével *Új Látóhatárra* változtatott folyóirat, amely a *Nyugat* és *Válasz* hagyományát követve a nyugati magyar irodalom jelentős orgánumává lett és elsősorban Molnár József fáradozásának köszönhetően csak az olvasókra épülő és nem külső támogatásból származó, évtizedekig tartó anyagi biztonságának örövendett. Emellett nyomdát alapított és működtetett. Elindította és hosszú időn át vezette az *Aurora* Kiadót, amely 1963 és 1990 között a nyugati magyar költészet, széppróza és történettudomány számos jeles termékét jelentette meg.

Mindamellett írói munkásságát sem adta fel. A *Látóhatárban* és az *Új Látóhatárban* számos esszét, tanulmányt és cikket írt. Nyomdászti tevékenységét befejezve, az ezredfordulóhoz közeledve és azt követően nagylelkűen történetírói vállalkozásokat vitt végbe. Egymás után három jelentős, vasos kötete jelent meg 2000-ban Budapesten, a Balassa Kiadó és az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem közös kiadásában a *Misztófalusi Kis Miklós*, amelyben majd ötszáz lapon idézi fel – ez elődjének is tekinthető – 17. századi erdélyi betűmetsző és író életét és munkásságát. Két évvel később látott napvilágot egy kéziratban fennmaradt munkája, az *Achim L. András élete és halála, 1871-1911 c. mű*, amelyben a híres parasztpolitikus, békési országgyűlési képviselő és az első parasztpárt alapítója életét elevenítette fel mintegy ötszáz lapon. A harmadik mű a 2002-ben megjelent *A betű szolgálatában* címmel kiadvány-temény, egyrészt a korszaknak a szerző által személyesen ismert íróiról, korábbi korok jeles magyar szellemi embereiről, a *Látóhatár* és az *Új Látóhatár* több munkatársáról, továbbá hosszabb-rövidebb írások nyugati magyar irodalmi eseményekről, ezek szereplőiről, az *Új Látóhatárban* közölt kiadói levelek és végül *Egy emigráns könyvnyomtató keservei* címmel emlékek és kritikái észrevételek olyan eseményekről, jelenségekről és személyekről, akikkel közös ügyekben és közös célokért együtt dolgozott. Persze nemcsak mint könyvnyomtató, hanem mint szerkesztő és szerzőtárs.

A kötet zárómondatai elégik hangúak. A szerző hajdani nyomdájá és a folyóirat szerkesztőségére helyezi a szót: „A nyomdagépek zajától a gyökér hangos helyiségek sokáig üresen állottak. A szomszédos telekre emeletes házat építtetett egy spekuláns. A lakásokba messziről jött ismeretlen lakók költöztek, akik az egykori magyar nyomdának a hírét sem hallották. Az emigráns magyar álmok emléket a múlt idővel dacolva már csak az udvaron álló óriás vadgesztenyefa őrzi. Évek óta nem jártam arra, nem tudom, megvan-e még.”

BORBÁNDI GYULA

TARNÓCZKY SZABOLCS

Rehabilitáció

R. Kiss László, ötvenöt éves rokkantnyugdíjas, már reggel fél nyolckor kötelességtudóan megjelent a Megyei Rehabilitációs Központ csillogó felhőkarcolója előtt, kézzel hajtható, háromkerékű tolószékében. Mellényzsebében ott lapult a két héttel ezelőtt a Társadalom Biztosítási Hivataltól kapott idéző, mely felszólította, hogy a megadott időpontban jelenjen meg, rokkantsága kötelező felülvizsgálatának céljából. R. Kiss minden eshetőségre felkészülve, tolókocsija apró csomagtartójában magával hozta azt a koffert, mely tele volt zsúfolva rokkantsága összes létező, hivatalos okmányával, a beutalóktól kezdve a pecsétes leleteken át, egészen a legutolsó szakorvosi zárójelentésig. Noha elsőként érkezett, a tizenhetedik emeleti tágas várócsarnok fél percen belül dugig megtelt az általa valaha is látott legszánalmasabb alakokkal, sántikáló, vaksi, csonka- bonka, karikába görbült, szerencsétlen, sóhajtozó nyomorékokkal. A recsegve bombóló hangszórókból – láthatóan a sorrendiség bármiféle logikája nélkül – szólították nevükön a betegeket. Körülbelül másfél óra múlva R. Kissre is sor került, végre beguríthatta magát a vizsgálati helyiségbe. A tágas teremben egyetlen hatalmas íróasztal állt, túlsó oldalán egy fehér köpenyes, kopasz, pápaszemes alak, aki alig látzott ki az előtte tornyosuló aktakapucok közül. Jó napot kívánok, főorvos úr! köszöntem az illetelmességgel a rokkantnyugdíjas. A fehérköpenyes zavart csodálkozással emelte rá frissen borított ábrázatot - nem vagyok orvos! Én a Rehabilitációs Központ felülvizsgálati Osztályának főosztályvezetője vagyok!

Tartsa meg a Jóisten erőben egészségben! -vágta rá R. Kiss László, aki-szekély születésű lévensoselem tudott leszokni anyanyelve zamatos fordulatairól. A pápaszemes fürkésző tekintettel méregette, mint aki nehezen tudja eldönteni, hogy az elhangzott kívánságot ne vegye-e személyes sértésnek. Am végül megengyhülve fordult pácienséhez: -Tudja-e, miért rendeltük be rendkívüli felülvizsgálatra -Tudni fogom, ha megmondja!- felelte R. Kiss. A fehérköpenyes láthatóan kezdett immúnissá válni a beteg beszédmodorára: -Nos, új kormányrendelet, új jogszabályok! Talán maga is hallott róla, hogy korábban számosan visszaéltek a túlságosan is liberális rokkantsági kritériumokkal. Makkegészséges emberek élnék gondatlan nyugdíjasként, a napi robotoló adópénzéből! -Hát ez igazán felháborító! Csak így, lábmentesen? -mutatott csonkban végződő hiányzó lábaira a nyomorék. -De hiszen, én nem önről beszélek, ne értsen félre, kérem!- hadarta zavartan a fehérköpenyes -Azt mondtam. „Egyesek!” -Akkor meg miért idézik be az „egyetleneket” is? -kérdezte a páciens kissé ingerülten. -Nézze, ezt meg kell értenie! Nem lenne igazságos, ha nem mindenkit azonos kritériumok alapján vizsgálnánk újra felül. Nem mindenki olyan beszületés, mint maga! Vannak például szimulánsok, akik ügyesen tettetik a fogyatékeltségüket, csak hogy ingyen élhessenek. -megértem! -sóhajtozta a beteg kissé lehiggadva. -Maguknak valóban nehéz dolguk lehet! -nézett szánakozva a pápaszemesre. -Bizony, nem könnyű és roppant felelősségteljes! -tódította a bürokrata. -És mondja csak, az én esetemben milyen vizsgálatra gondoltak? -hajolt közelebb a nyugdíjas bizalmas suttogással az íróasztalhoz. -Megvizsgálják, van-e rá esélyem, hogy a lábaim újra kinőnek? A papírjaimból láthatja, hogy a jobb kezem megbénult, meg sem mozdul. Elküldenének talán valami karizmatikus csodadoktorhoz, vagy ezoterikus csontkovácsokhoz? A fehérköpenyes arca az újabb gúnyos megjegyzésre merevvé és rideggé változott. Sajnos a szabályok alól senkivel sem tehetünk kivételt, önnek is át kell esnie a teljes kivizsgáláson! -Az értelmét, uram azt kérdezem! Ugye maga sem hisz benne? -emelte fel hangját a páciens, miközben arca kissé kipirult. -Hiszen nem kell még orvosnak sem lenni ahhoz, hogy valaki ép észsel felmérje egy nyomorékról, hogy magatehetetlen. Maguk csúfot üznek az ember méltóságából ezzel a cirkusszal! Arról nem is beszélve, hogy egy ilyen kivizsgálás sem olcsó! Ezt az összeget tán nem sajnálják kiemelni az adófizetők zsebeiből? A nyomorék szuszogott, a pápaszemes nagy levegőt vett és lassan, nyomatékosan magyarázni kezdett. -Kérem, nyugodjon meg! Elmagyarázom a dolgot és maga is be fogja látni a mi szempontunkat! A beteg közben újra nyugalmat erőltetett magára: -Csupa fül vagyok! Azokat még nem kellett az érszűkületem miatt amputálni! A fehérköpenyes rendíthetetlenül folytatta: -Nem is tudja mennyire fején találta a szöveget! Maga kezd érteni engem! A kormány felelősségteljes gazdaság politikájáról van szó! Az ország felsőbb érdekeiről! A társadalom minden egyes tagjának

kötelessége hozzájárulni a bajok orvoslásához: Mindenki a maga adottságai szerint! Egészségesek, betegek, fogyatékosok, ki így, ki úgy. Még egy rokkantnyugdíjasnak is találhatunk olyan tevékenységet, mellyel segíthet a válságon, közreműködhet népünk felemelkedésében. A páciens itt már nem állhatta meg, hogy közbe ne vágjon: -Például, ha egy nyomorék szépen tud énekelni a gyárban, a futószalag mellett vidám munkadalokat énekelhetne, hogy jobban menjen a termelés?! -nevetni fog, de ilyesmiről is szó lehet! Mi kifogása lehetne ez ellen? -Már megbocsásson, de míg maga itt ilyen lehetetlen ötletekkel áll elő, nem zavarja, hogy húsz százalék körül mozog a munkanélküliek arányszáma? És nem csak itt, és nem csak most! Nem lenne hasznosabb és értelmesebb először nekik teljes foglalkoztatottságot biztosítani a termelésben?! -Ő ettől nem kell félnie! Igazán nincs oka aggodalomra: az új gazdasági reformok komplex módon kezelik ezeket a problémákat. Új jogszabály született a munkanélküliek maradéktalan hasznosítására a közmunkában! -Mint a raboszlók a piramisok építésénél... -morogta fogai közt a nyomorék. A pápaszemes úgy tett, mintha nem hallotta volna az iménti megjegyzést és kimérten folytatta: ott tartottunk tehát, hogy a gondok közepette a fogyatékosok is hasznosakká válhatnak a társadalom számára, ami növelheti egészségés önbecsülésüket és fontosságuk tudata visszaadhatja életkedvüket! Az évek óta kómában fekvőkön kívül, voltaképpen senki sem tekinthető teljes munkaképtelennek! A bürokrata ezek után rövid hatáshatározatot tartott, majd folytatta: -Visszatérve tehát konkrétan az ön személyéhez, feltételezem, hogy ön sem minden tekintetben „képtelen”! -az utolsó szót jelentőségeltjesen megnyomta, miközben mélyen és sokat mondóan R. Kiss szeméi közé nézett. -Hát ezt meg hogy érti? -húzta magasra a szemöldökét a rokkantnyugdíjas. -Mivel hivatalnokként is az egészségügyben dolgozom, ne tekintse kérdésem indiszkrétciónak, hiszem az ön egészségi állapotára vonatkozik: Hogyan áll férfiasság dolgában? -Micsoda? Hát hogy jön ez ide? -hüledezett elvörösödve a páciens. Nagyon is fontos kérdés, az ön egészségi állapota mértékének megállapítása szempontjából! Újra kérdezem tehát: Rendelkezik-e erekcióval? Mennyi időközönként és milyen intenzitással? R. Kiss László lassan kihúzta magát a tolószékében, mint akinek becsületét kérdőjelezték volna meg: -Hát ide figyeljen kedves uram, attól még, hogy amputáltak a lábaimat és lebűntem a jobb kezem még férfi volnék vagy mi! Ki kérem magamnak a feltételezést mi szerint... -Semmit sem feltételeztem csupán szakmai kérdéseket tettem fel! -válaszolta hűvös kimértéssel a pápaszemes. -Igen? És akkor szabadna megtudnom végre, hogy mi köze a maga kérdésének az én rokkantnyugdíjához?! -emelte fel hangját a beteg. -Nem is gondolná milyen sok! -mosolygott a fehérköpenyes titokzatosan. -A tudomány legújabb eredményei csodákra képesek! Amerikai kutatóknak például nemrég sikerült olyan gyógyászati segédeszközöket kifejleszteniük, melyek segítségével az erekció mechanikus energiává alakítható. Segítségével robot műkezet mozgathatnak a bémultak, mellyel akár gépelni is lehet. Sőt egy bioáramokat gerjesztő komputerprogram még korszerűbb és hatékonyabb módon képes mindenre! De mivel e készülék költségei egyelőre csillagászatiak a társadalombiztosítás az utóbbi eszköznek csak húsz százalékát téríti a többi magánérből kell előteremtenie a betegnek.

R. Kiss reményen nézte a beszélőt, mintha nem tudná eldönteni épeszű emberrel van-e dolga vagy sem és bármely pillanatban várható, hogy roham jön rá. De a fehérköpenyes nyugodtan folytatta: -Mint ön is láthatja a politikai akarat a jogalkotók és a tudományos élet vezető erői hatékonyan összefogtak, hogy megoldják korunk és hazánk sürgető társadalmi-gazdasági problémáit; és közöttük lehetővé tették a fogyatékosok számára a teljeskörű egészségügyi rehabilitációt. Kérem tehát önt hogy most szíveskedjék felfáradni először a harmincnyedik emeletre az urológiai szakrendelésre. Már kiállítottam minden papírt itt vannak a beutalói, tessék! És további sok sikert kívánok önnek az eredményes rehabilitációhoz!

R. Kiss László még mondani akart búcsúzóul valamit, amúgy székelyesen megcifrázva, de ekkor nyitva maradt a szája s elnémult. A fehérköpenyes ugyanis épp e pillanatban tolt odébb az íróasztalán egy jókora aktakapucot s a résen át a beteg az íróasztal mögé láthatott: A főosztályvezető ölére, a karosszékében különös, fém szerkezet feszült, melyen apró piros és zöld lámpácskák villogtak...

MI - HOL - MIKOR?

Kulturális kaleidoszkóp

Alsó-Ausztria
F. Lehar, Schön ist die Welt, operett – Baden, Sommerarena; aug. 31-ig
A. Boublil, C.-M. Schönberg, Les Misérables, musical – Baden, Stadttheater; aug. 24-ig
H. Bahr, Die Kinder, próza – Weitra, Schloss; aug. 6 – szept. 7.
O. Wilde, S.F. Wolf, Das Gespenst von Canterville, próza – Haag; aug. 23-ig
R. Mohor, M. Strahl, Hallo Dienstmann, próza – Weißenkirchen, Teisenhoferhof; aug. 24.
Allegro Vivo, Kamarazene Fesztivál – Stift Melk, Stift Altenburg, Stift Geras, Stift Göttweig, Horn, Gmünd, Altpölla, Eggenburg, Mold, u.a.; aug. 2 – szept. 14.
Zene Fesztivál Grafenegg, zenekari és zongora koncertek, dalestek, japán dobok – Grafenegg, Schloss; aug. 21 – szept. 7.
„Ámor szárnyaira” szerelem a festészetben és a képzőművészetben, kiállítás – Schloss Riegersburg; nov. 5-ig
The „Z”-Boats-Modular Barges, fotókiállítás – Krems, Kunsthalle; aug. 24 – szept. 21.
No Form Visible, kiállítás – Krems, Kunsthalle; szept. 21-ig
„Painting and Video” Muntean/Rosenblum, kiállítás – Klosterneuburg, Sammlung Essl; szept. 12 – 2009. január 31.
Az erotika a karikatúrában, kiállítás – Krems, Karikaturmuseum; 2009. január 16-ig
A borkészítés titkai, vezetés – Straß, Weinbaumuseum, Schauweingarten; nov.-ig minden szombat és vasárnap
Régi növények új pompában, vezetés – Schiltern/Langenlois, Schloss Schiltern; októberig minden nap hétfő kivételével

Bécs

ImpulsTanz, Tánc Fesztivál – Arsenal, Theater an der Wien; aug. 10-ig
Theater am Spittelberg, zene, színház, kabaré és gyermekprogram (www.theateramspittelberg.at) – Sommerbühne Theater am Spittelberg, Spittelberggasse 10; szept. 27-ig
Kamarazene Fesztivál, koncert – Schloss Laudon; aug. 11–17.
Ismert és rejtett zenei kincsek, koncert – St. Michael, Sommerrefektorium; szept. 11.
Filmzene Fesztivál – Rathausplatz; aug. 31-ig, sőtétedéskor
Orgona nyolckor, rövid koncert – St. Michael, Kirche; szept. 20-ig 20.00–20.30
Vincent van Gogh, kiállítás – Albertina; szept. 5 – dec. 7.
„Rudolf főherceg”, kiállítás – Hofmobiliendepot, Schloss Schönbrunn; aug. 21 – 2009. jan. 31.
„A sokrétűség veszélyei”, Friedrich Torberg kiállítás – Jüdisches Museum; szept. 17 – 2009. febr. 1.
A nyugalom oázisai, kertkiállítás – Liechtenstein Museum; nov. 18-ig
Salve Vindobona, új római kori múzeum – Römermuseum, Hohe Markt 3; egész évben keddtől vasárnapig 9–18 óráig
Krawutzi Kaputzi, Strengstes Jugendverbot!, kabaré – Simpi; szept. 27-ig
A „Der Dritte Mann” film nyomaiban, vezetés Bécs csatornahálózatában – Karlsplatz/Esperantopark; októberig csütörtöktől vasárnapig 10–21 óráig minden teljes órában

Burgenland

G. Verdi, La Traviata, opera – St. Margarethen, Römersteinbruch; aug. 24-ig
R. Benatzky, Im weißen Rössl, operett – Mörbisch, Seebühne; aug. 24-ig
Haydn Napok, koncert – Eisenstadt, Schloss Esterházy; szept. 4–14.
Sunplash – Wiesen, Festivalgelände; aug. 14–16.
Nemes vadászat, kiállítás – Forchtenstein, Burg; okt. 31-ig
Symposium zum europäischen Jahr des interkulturellen Dialogs – Oslip, Csely-Mühle; aug. 21–31.

Felső-Ausztria

W.A. Mozart, Così fan tutte, opera – Hallstatt, Kultur- und Kongresshaus; aug. 13., 16., 17.
G. Rossini, Il Signor Bruschino, opera – Schärding, Kubinsaal; aug. 8–22.
A. Vivaldi, Olimpiade, opera – Grein, Schloss; aug. 9–17.
Nemzetközi Bruckner Fesztivál – Linz, Brucknerhaus, Alter Dom u.a.; szept. 14 – okt. 4.
Lehar Fesztivál – Bad Ischl, Kongress- und Theaterhaus; aug. 31-ig
E. Charell, R. Benatzky, Im Weißen Rössl, operett – Bad Hall, Stadttheater; aug. 2-ig
W.S. Maugham, Victoria, farce – Grein, Stadttheater; aug. 31-ig

K & K Fesztivál, kamarazene – Großraming u.a.; szept. 6–27.
Bruckner Napok, koncert – St. Florian, Stift; aug. 17–23.
Mondsee Napok, koncert, irodalmi est – Mondsee, Schloss; aug. 31 – szept. 7.
Attersee koncertek, klasszikus zene – Attersee, Kirche, Kulturzentrum; aug. 31-ig
A régió története és jelenkora, tartományi kiállítás – 13 kiállítási hely; nov. 2-ig
A Führer kulturfővárosa, kiállítás – Linz, Schlossmuseum; szept. 17 – 2009. márc. 9.
Barlach/Kasper/Thorak/Wotruba, kiállítás – Linz, Landesgalerie; szept. 18 – nov. 16.
Ars Electronica, kiállítás – Linz, Lentos Museum; szept. 4 – okt. 5.
Ars Electronica – Linz, Ars Electronica Center, Brucknerhaus; szept. 3–9.

Karintia

Ünnepi Játékok Porcia, C. Goldoni, H.v. Hofmannsthal, A.R. Gurney, R. Freund, M. Tavakoli és A. Ladurner műveiből – Spittal/Drau, Schloss Porcia; aug. 31-ig
Nemzetközi Lovagi Játékok – Seeboden/Millstättersee, Burg Sommeregg; aug. 1–24.
Emancipáció és konfrontáció, kiállítás – Klagenfurt, Bleiburg; okt. 26-ig
Sajtkészítés titkai, vezetés – Millstatt, Alexanderhütte; szept. 17-ig, hétfőn és szerdán 15 órákor

Salzburg

Salzburgi Ünnepi Játékok – Salzburg, Festspielhaus, Domplatz, ...; aug. 31-ig
Kultur Ósz, fesztivál – Hallein; szept. 15 – nov. 30.
Bach Ünnep, fesztivál – Salzburg, Festspielhaus; okt. 4–20.
Dzsessz Fesztivál – Saalfelden; aug. 21–24.
Nobuyoshi Araki, kiállítás – Salzburg, Museum d. Moderne Mönchsberg; okt. 4 – 2009. január 6.
Terülj asztalkám, barokk szalvétaművészet, kiállítás – Salzburg, Barockmuseum; okt. 26-ig
Varázsló a szelek birodalmában, kiállítás – Schleedorf, Museum AgriCultur; szept. 19 – okt. 26.

Stájerország

„Kilátások”, nemzetközi zene fesztivál, Brahms 175. születésnapja emlékére – Mürrzusshlag, Brahmuseum; szept. 10–14.
Kamara Zene Fesztivál – Admont, Rein, ... (www.kammermusik.co.at); szept. 7-ig
Nemzetközi Zenei Hetek – Krieglach, Schloss; aug. 31 – szept. 6.
Zene Fesztivál – St. Gallen, Burg Gallenstein; aug. 16–30.
Diwan, határok és kongruenciák, fesztivál – Feldbach és környéke; szept. 13-ig
Gianni Colombo, Ambienti, kiállítás – Graz, Neue Galerie; aug. 31-ig

Tirol

Operettnyár, E. Kálmán, A Csárdáskirálynő – Kufstein, Festung; aug. 1–16.
Kastély Játékok, Lysistrata „modern ruhában”, vigjáték – Rattenberg, Schloss; aug. 8-ig
Népi Ünnepi Játékok Telfs, próza, koncert, kabaré – Telfs; aug. 30-ig
„Klangspuren”, zenefesztivál – Schwaz; szept. 6–21.
Ünnepi Hetek Innsbruck, reneszánsz és barokk zene, koncert – Innsbruck, Landestheater, Hofgarten, Schloss Ambras; aug. 24-ig
„Wetterleuchten”, koncert a hegyen – Innsbruck, Seegrube; aug. 19., 20.
Vlad Tepes: Herceg és vámpír, kiállítás – Schloss Ambras; okt. 31-ig
Európai Fórum, motto: "Wahrnehmung und Entscheidung" – Alpbach; aug. 14–30.
Open Air Mozi a Zeughaus-ban – Innsbruck, Zeughaus, Innenhof; júl. 30 – aug. 31.
Filmfesztivál – St. Anton/Arlberg; aug. 28 – szept. 1.
„Almbtrieb”, a jószágok (tehének, lovak, bárányok és kecskék) lehajtása a havasról (www.almbtrieb.tirol.at) – Tirol; szept., okt.

Vorarlberg

Ünnepi Játékok, G. Puccini, Tosca, próza, koncert – Bregenz, Seebühne, Festspielhaus, Theater am Kornmarkt; aug. 23-ig
Arany és ezüst. Mitosz középkor, kiállítás – Bregenz, Landesmuseum; okt. 5-ig

Európa ajánlat

Tea in Europe: From the Exotic to the Traditional, A tea Európában: az egzotikustól a tradícióig, kiállítás – The State Hermitage, Szent Pétervár, Oroszország; szept. 9 – 2009. jan. 11.

Válogatta HOMONNAY LEA

Megrepedt a fémkeretes szemüveg

Böröndi Lajos: A Bárány vére Verseik. BmegB Feketeerdő 2008, 59 old.

Ötven vers meg egy rövidke curriculum vitae utószó gyanánt, s utolsó szó jogán. Vagyis csak negyvennyolc, mert az „és bocsásd meg a mi vétkeinket” című darab román és szlovák fordításban is szerepel Böröndi Lajos A Bárány vére című legújabb versfüzérében. Hatvanegy oldalas mindössze karcsú, tetszetős, kézhez álló, jól illusztrált versfüzér. Nyitó- és zárósora keret is, summázat is: „behorpadt sírokon/ gazlik a jövő... Sírás ketrecében állunk.”

Böröndi aligha gondolt rá, mikor „A hatalomról” című József Attila-s és Petri György-ös szövege született, hogy mélyközlelől milyen hamar megtapasztalja visszavont-vonatot igazgatói pályázata okán eme alapigazságot:

„A hatalom hatalmaskodik / ilyen a természet. / Az ember nehezen bírja, / de nem hal bele. / Verset ír, dalt dúdol, s / megcsodál újra minden csodát. / Tudja: játék is az egész / játék a világ. / S ha kedve támad, lekapsol / televíziót s rádiót. / S választ magának új hatalmat, / új leváltani való.”

Talán a fentebb emlegetett curriculum vitae sem véletlenül záródik ekként: „Az utolsó szó jogán mit is mondhat a költő Nagy Imre elrepedt szemüvegén át szemlélve a világot? Irgalmazzon nekünk az Isten!”

Eme irgalom óhaj – ha nem kell is azért igazán drámaira hangolnunk – azért beszédes. Elég, ha csak az utóbbi három kötet címet szemléljük: Összegyűrt idő (2004), megváltásra várva (2006), A Bárány vére (2008) máris szemantikailag kitetszik, az ötvenen már túllépett alkotó kevészavúbb, mélyebb, s a transzcendencia előtt lelkének ablakát szélesebbre táróbb lett. Távolsgártartó, hűvös, leíró, szemlélődő lírikusi magatartását, mely korábbi kötetek domináns létformája volt: („Szemlélődni és megőrizni mindent. / Nem itélni holtak s élők fölött. / Ez köthet össze múltat és jövőt: / tégedet velem!” (Fe-

jet hajtva), újabban egyre markánsabb közéleti költői hang színezi. Nem mintha korábban ez a történeti érzékenység nem nyugtalanította volna Böröndit. (V. ö. Történelmünk című egyosrosa: „összekevert igeidők”.)

A Bárány véreben viszont közvetlenebb, szókimondóbb, ha tetszik, radikálisabb. Ennek forrása 1956 emléke, s napjaink forradalomra vetülő furcsa, bizarr, helyenként sunyin parodisztikusan groteszk fénytörésének egyenes beszédre készített reakciója.

E tematikához szervesen kapcsolódik a szabadság értelmezése, s dichotóm lényegének kínzó óhajátása, mely szintén újszerű ilyen direkt tónusban a kilencedik Böröndi-verskötetben: „nem menekülhetsz a szabadság / bilincse rajtad szólításra vársz mint a halálra ítélt rabok” (szabadság).

Amúgy a már legutóbb is megfigyelt Kazinczy Ferenc epigrammatikus ajánlása szerinti versválogató szűkmarkúság teszi egyre veretesebbé a szövegeket. Önmagával szemben is szinte kíméletlenül húz, elvet, megrostál. Ahogyan formálódik, letisztul, sűrűsödik, csiszolódik s így nemesül a víz koptatta kő, úgy klasszicizálódik a Böröndi-líra.

„Fölveszel egy hófehér kavicsot,
kezedbe simul, őrsi akár egy
csépp tenger az idő egészét,
részeddé válik, s te is része vagy”

Szépséges hiányversek születnek ilyenformán: egy-egy motívumuk, soruk egy-egy újabb darabban önálló életre kel, indamód kapaszkodik tovább kibontva, tovább értelmezve, csatolva, rétegelve, árnyalva az alaptémát. Fájdalmas lajstrom sejtik a felszáz versből: Emese, az emlékekbe bábozódott évivé lett lény emléke: „Valaki aki nincsen / Aki mégis mindig van / Bebábozódva fénylik / Gondolatainkban”.

Az anya megcsontító hiánya (Anyámat halál szolongatja) is rendre kísérti, no meg 1956

meghatározó képsorai: a magyaróvár-ipartelep-i torkolattűzek.

Mester a sokat hivatkozott Weöres, Rónay, Vörösmarty, Fodor András után ezúttal kettő idéztetik. Az angyalokhoz nemrégiben költözött Nagy Gáspár (Néven kell nevezni) „Hiányzott nagyon odafentről Istenem / A tisztalelkű jó szándékú Gázi?” meg a tárgyias líra utánozhatatlan egyetemese Pilinszky János (... égvé felejtett villany).

a történelem vége

csak az anyag körforgása
mondják azok
kik mindenből kiábrándultak
a lélek nélkülség lelketlenség
lehet így is
eleje vége a történetnek egyre megy
játék az egész
és a kiscipő a napsütésben?
és Pilinszky égvé felejtett villanya?

Az ő tónusába születő „számvetés” minőségében is az Apokrifra hajaz.

„hőesésbe alámerülő kert
szemhéj belső falán lemenő Nap
kijesztett ernyők a tengerparton
nevetés némafilm kopó csikján
vonatkerek fém csattogása
csönddé összeállt sűrű illat
intégetés egy nyári délutánban
bevakolt ablakok a napsütésben
égvé felejtett villany”

Persze a Bárány elfolyó vére fölött méllázó Isten is ott lenne még valahol; talán a kert őszi fényében mozdulatlan, csak hát Isten egyre csak sír. „Lassan tanulom észrevenni”.

VIDA ISTVÁN



Mackó

S. Csoma János

Küldemény Pintér Lajosnak

ezüst von be
ezüstös verset
im egy költő
Arthur Rimbaud-ot idéz
kenyérbolt, benn
barna polcokon
mosolygó veknik
feküsznek,
kinn az ajtó előtt
hol járdát
nyárfagyökér repeszt
kicsiny gyermek
piciny markában
kevéske fillér.
nem lesz elég –
látta a költő.
meg is kívánta,
hogy lenne aranyból,
lenne ezüstből
toldás kenyérré
napfény- holdfényküldötte
talléragyogás

JELEN SZÁMUNK KÉPEI

Gyermekes dimenziók

„Ha elmegyek valami mellett, a tárgyak beszélnek hozzám... Például azt mondják: Ne hagyj itt, vigyél el magaddal! Meglátod, jó lesz nekünk együtt! Régi dolgokról beszélgetünk, és új formát felvéve, átalakulunk!” – így hangzik a vallomás Catlin Schlosser Borostól.

De művészember lévén, kispasztikákon keresztül is mesél gondolatairól, érzéseiről. Egyes dolgok felháborítják, míg mások megnyugtatók, vagy csak egyszerűen hatnak rá, és gyönyörködtetik. Ezeket a benyomásokat pedig a közönség, aki beszél a művészet nyelvét, képes visszakapni keze munkája által. „Ha azonos nyelvet beszélünk, könnyű lesz a társalgás!” – mondja. Különbözően csak egy értelmetlen tárggyal nézünk farkasszemet. Például egy fém székekkel, amelynek párnájából éles vasszögek állnak ki. Vagy inkább így öltött valós formát a „tükön ülés”? Esetleg...?! A „szék” fogalmának feldolgozása is jól mutatja, Catlin Schlosser Boross szeret témákban gondolkodni, azokat szétszedni, összerakni, aztán új értelmezést adni nekik. És ha elképzelései is új technikákat igényelnek, szívesen tanul, mert minden anyag lenyűgözi, és mert nem szeret a mások által kitaposott utakon járni. Ugyanakkor fontosnak érzi a variációk, kombinációk adta lehetőségeket, nagy kedvvel ötvözi a régít az újjal.

A művész 1952-ben született Debrecenben és 1979 óta él Göteborgban. Számos kiállítást tudhat maga mögött nemcsak Magyarországon, ahol Svédországból – ahol munkái állandó kiállításokon, vagy éppen köztéri alkotásokként megtekinthetők -, de Romániában, Szlovákiában és Amerikában is.

Aktuális témáját „gyermekes dimenzióknak”, nevezte el, de régebről óvodák falai, és játszótértervek is tanúsítják, kereste és felfedezte az önmagában rejlő gyermekket.

KOVÁCS SZILVIA (Göteborg)

Füzi László középpontkeresése

Füzi László irodalomtörténész, a kecskeméti Forrás folyóirat főszerkesztője – többek között az „otthonosságot” keresi az irodalomban, és az emberi kapcsolatban a barátságot. A barátságot részben ezen kötet írásaiiban fejezi ki Gion Nándortól Baka Istvánig és Buda Ferencig, részben a Forrásban is olvasható írásokban Vekerdi Lászlótól Ilia Mihályig. És a Forrás úgynevezett „hiány-lexikonban”, melyben például a következő emberi értékeket hiányolták a folyóirat írói („abszolút csend”, mosoly, ember méltóság, haza a magasban, párbeszéd, társadalom). A „lexikon” szócikkeinek írói Domokos Máttyás, Határ Győző, Kántor Lajos, Szathmári István stb.

Az otthonosság előterébe kerülése kapcsán Füzi László a naplók szükségességéről ír, többek között Széchenyi Istvánról, melyben a hatalom és az egyes ember, Széchenyi szörnyű naplórészletére is utalhatunk: az osztrák rendőrség házkutatására, a félelemre, az összeroppanásra, az öngyilkosságra. Vagy Márai Sándor naplóira, a világháborús félelemre, bombázásokra, a háború utáni orosz katonák „csizmáira”, az író kiszolgáltatottságára, az idegen világtól való menekülésre, majd az úgynevezett Magyarországtól távol csak a magyar nyelvbe kapaszkodására.

Márai naplóiban valamilyen sajátos teljességet vehet észre az olvasó az egyes ember másától a kegyetlen nagyvilág félelmetes hatásaig: a terror, a lehallgatás, a börtön, a koncentrációs tábor.

Füzi László könyvében konkrétan utal az erdélyi magyarok börtönményeire: Páskándi Gézáék a Duna-delta-vidék gulágjában töltött idejére, Méliusz József „Zsilavájára”, Bodor Ádám romániai börtönszájára, – nem felejtve el Lengyel József a távoli szovjet-orosz táborokig meghurcoltatását, nehéz hazakerülését. Mái él az emlékezetben és az irodalomban is a fasizmus, a hitleri zsidóüldözés rettenete például Kertész Imre Nobel-díjas könyvében.

Füzi László könyvében, szubjektív érték-központú leltárban Camus-nél keresi a tájakat, tájképeket, és felillantja a Sziszüphosz mítoszának abszurd lázadását, „képes volt illúziótlanul szemlélni a léte”. Igaza van Füzinnek, hogy Camus a halál távlatából nézve az életet, háttérben a huszadik század tájával „az árnyékot nem rajzoló metszően déli napfényt ezt a tájat világította meg.” Majd az általunk nagyon szeretett lengyel Ryszard Kapucsiński idézi – aki évtizedeken át a Forrás állandó szerzője volt – aki

A császár című könyvében is a politikai hatalomról írva azt vallotta „Nekem minden sorom Lengyelországgal foglalkozik.”

Németh László és életműve áll Füzi László munkásságának középpontjában. Most azt fejtegeti: hogyan olvassuk Németh László regényeit? Az európai utas Németh László igényességét, távlatosságát Füzi is követte. Cs. Szabó László esszéiben az irodalom valóságfeletti igényét”, esszéinek sajátos stílusát, hihetetlen műveltségét, európai otthonosságát írja le. „Felfedezi” Féja Géza 1939-es könyvét Móríc Zsigmondról, az „igazmondó” íróról „örkényt” állva az „életes” Móríc mellett. Fájón búcsúzik a szeretett Gion Nándortól, aki mint Tamási Áron „annyi súlyt rakott” a mondatra. Füzi világához közel állt Domokos Máttyás, Tózsér Árpád, Baka István, Sándor Iván, Tandori Dezső, Kovács András Ferenc, a történelemben élő Faludy György és a szíriai-magyar fotóművész, Bahget Iszkander és a hiteles költő Buda Ferenc is. Füzi ír róltuk is. Buda felejtethetetlen szavait idézve: „Gömbre írt szívárvány - / Egykor az valék: / Isten szalmaszállán! / Szappanbuborék.”

Füzi László: A középpont hiánya. Kalligram, Pozsony 2008,

SZEKÉR ENDRE

Alekszandr Kravcov

Július

Július ünnepi lázban lobog,
Arcra telt nap – ragyog a kékből.
Almák aranylók zápora kopog
Nemsokára a kert fűvében.

Mézillata leng a sűrű légnak,
Míg csillagot gyűjt az alkonyat.
S a fénylő vizen hullámok remegnek,
Akár csikó testén az inak.

Aratáskor

Hívják a darvak oda, hol
csépli a szél a sztyeppet,
s a föld kezei, az utak
dologtól repedezettek.

Cseh Károly fordításai

Zsirai László

Szerelem

Mosolyod kútjából merítem
gyöngyöző dalaim jó ízét,
szívem falára kivetítem
tekinteted aranylók színét;

árad a szeretet belőled,
felőled özönlik és feléd;
ne rabolják el soha tőled
a hűség bilincses ékszerét!

Lelkem békességgel gondol rád,
szemedből süt a jóság napja,
léted harmonikus boldogság –
bár lennék életfogytig rabja!

Csak azért

Kalászkor rendje a mezőkön,
álmok csendje az éjszakában,
figyelmes szolgálattelvőkön
múlik a rend házban, hazában.

Hideg Hold éles fénykaszája
hű Nap érlelte termést arat.
Ne esküdj hamis boldogságra,
bölcsebb belátásra bírd magad!

Míg érzelmek lifteznek benned,
indulat torzítja arcodat,
kítartó futóvá kell lenned,
hogy átugorj gát-kudarcokat.

Váratlanul remegni kezdő,
gót cserepek alá csap a szél.
Friss imák füzérében rezgő
szó reméli, hogy élj. Csak azért

építsd újra épségedet,
percenkénti valóságodat,
mert szeretni szép szépségedet
és szeretni jó jóságodat.

Ötvenhatról – ötven évvel később

Szabó A. Ferenc (szerk.): *Tanulmányok és emlékezések az 56-os forradalomról. 1956-2006. Zrínyi Miklós Hadtudományi Alapítvány, Budapest, 2007. 268 l.)*

Az 1956-os forradalom emléke a fél évszázados jubileum évében és azt követően sem múltott el nyomtalanul. E történeti esemény, Istennek hála, megmaradt a magyarok emlékezetében, és akárcsak az 1848-as szabadságharc március 15-i megindulásának napja, az 1956-os forradalom kitörésének napja, október 23-a is nemzeti ünnepeink egyike. Reméljük, hogy ez így is marad, és jelentőségük az utánuk jövő nemzedékek életében sem halványul el. A múlt esztendőben is napvilágot látott egy tudományos munka, az 1956-os forradalom történetét és emlékeit tárgyalja. A szerzők történeti és hadtudományi szakemberek, egyetemi és főiskolai tanárok, tudományos intézetek munkatársai, nyugalmazott magas rangú katonatisztek.

Az értekezések sorát Szabó Miklós történész, egyetemi tanár nyitja. Ebben a katonai akadémiáknak a forradalomban játszott szerepét méltatja. Részletekbe menően és behatóan ismer-

eti a Petőfi Akadémia (teljes nevén Petőfi Sándor Katonai Politikai Akadémia) és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1956 őszi történetét és a forradalmi eseményekben történt részvételét. Említésre érdemes, hogy a szerző kitér azokra az eltérésekre is, amelyek a sorsdöntő napokra és eseményekre történő emlékezésekben föllelhetők. A forradalom leverése után, 1956 decemberében a Petőfi Akadémia beolvadt a Zrínyi Miklós Akadémiába.

Oroszi Antal nyugalmazott ezredes, múzeumigazgató és tanár *„A megtorlás áldozatai”* című tanulmányában azoknak a történetét idézi fel, akik a Zrínyi Akadémia állományából a megtorlás áldozatai lettek. Közöttük volt az Akadémia parancsnoka, Márton András ezredes, akivel szemben a forradalom eltiporó által emlegetett „bűnösséget” növelte, hogy *„Egyszemélyi parancsnokként mindenért felelős volt, ami az akadémián történt. Miért eltiltették többek között súlyosbító körülménynek számított, hogy nagyban hozzájárult a Corvin-köz elpusztításának megakadályozásához, a Corvin-közi felkelők katonai segítségéhez és tanár. „A megtorlás áldozatai”, részt vett a felső szintű forradalmi katonai szervek munkájában, a nemzetiség szervezésében, s nem kötelezte az akadémia állományát a Tiszti Nyilatkozat aláírására”* (34.1.) Valamivel többet, mint öt évet töltött börtönben. A rendszerváltás után rehabilitálták.

Az ötvenhatot követő megtorlásnak a Zrí-

nyi Akadémia állományából további hat magas rangú katonatiszt lett szenvedő részese. A szerző arról is tájékoztat, hogy több mint harmincan nem írták alá a november 4-e utáni Tiszti Nyilatkozatot, ezeket azonnal leszerelték. Jóval szőke fölül volt a leszerelt hallgatók száma. Sokakat tartalékalállományba vagy alacsonyabb beosztásba helyeztek, kioktatásban és figyelmeztetésben részesítettek. A törzstanári állományból 280-an leszerelték, néhányan külföldre távoztak.

Tanulmány, illetve cikk foglalkozik a forradalom külpolitikai hátterével (*Nagy Tamás*), a magyar hadiipar 1956-os állapotával (*Germuska Pál*), az ötvenhatos magyar légierővel (*Martinkó József*), a magyar honvédség lapja, a **Magyar Honvéd** forradalmi számaival (*Papp Dezső, Szegő Krisztina*), Maléter Pállal (*Tóth Gyula*), személyes emlékekkel (*Oroszi Antal, Szabó Ferenc, Tóth Gábor*). Rendkívül részletes és alapos Böröndi Lajos tanulmánya a mosonmagyaróvári eseményekről, beleértve azokat a nézeteltéréseket és vitákat, amelyek azok megítélésére, a többi között az ávos sortűzről folytak. Valamint *Sárosi Kinga* majd harminc lapos értekezése *„Költészet és forradalom”* címmel, amelyben alapos elemzést közöl a forradalom alrai született és a forradalommal foglalkozó lírai művekről.

Igen jelentős az a tanulmány, amelyben Szabó A. Ferenc az 1956-os Magyarország geopolitikai és geostratégiai helyzetét tekinti át. Azt a

katonapolitikai környezetet és időszakot, amelyben a moszkvai vezetők, élükön Hruscovval a magyar forradalom elfojtását elhatározták és végrehajtották. Felidézzé az európai közállapotokat és történeteket emlékeztet arra, hogy *„A magyar forradalom és szabadságharc olyan háború volt, amely legalább 4 szocialista ország területére kiterjedt”*. A második szovjet invázió, mint *Király Béla* megállapította, nem november 4-én indult, hanem már október 30-31-én, amikor a kínai kormány is a magyar forradalommal szemben foglalt állást és nyilvánvalóvá tette, hogy nem ellenzi annak szovjet részről történő elfojtását. *„A szocialista táboron belüli döntést – folytatja Szabó A. Ferenc – sietteté az október 29-én Egyiptom ellen megindult izraeli offenzíva, amelyhez másnap csatlakozott Franciaország és Nagy-Britannia, és úgy tűnt, hogy eldőlt a szuezi háború. Erre reagálva mondta a szovjet prezidium sorsdöntő ülésén október 31-én Hruscov: Ha kivonulnánk Magyarországról, ez felbátorítaná az amerikai, az angol és a francia imperialistákat. Ezt gyengességüknek fogják fel és támadásba lendülhetnek. Magyarorszag sorsát 1956-ban regionális és geostratégiai helyzetén kívül természetesen a nemzetközi politikai-katonai erőter olyan fontos kérdései is befolyásolták, mint a szovjet-kínai kapcsolatok és a közel-keleti konfliktus.”* (232.1.)

Ezzel a tanulmánykötettel az 56-os magyar forradalom irodalma újabb figyelemre érdemes művel gyarapodott.

BORBÁNDI GYULA

NEM CSAK MAGÁNTÖRTÉNELEM

(Sugár András: *Ötven év titkai. A hatalom és én. Kairosz Kiadó, Budapest, 2008*)

Szeretem az önéletrészeket, mert érthetőbbé, létezőbbé teszik a múlt eseményeit. Az osztályharc vagy egyéb érdekviszonyok emberen túli hullámain lovagló történeti munkák kevés figyelmet fordítanak efféle kitérőkre. Így aztán ha csak ezekre hagyatkozunk, nagyon keveset tudnánk például arról, hogy mit ettek, mit ittak, mivel fűtöttek, hogyan tisztálkodtak Budapest hetvennapos ostroma alatt 1944–45 telén a város lakói. Ilyesmikre a politika, a közélet legfelsőbb szintjein szereplők sem adnak választ, mert ha egyáltalán memoárokat hagynak maguk után, az önmegtartóztatás és a történelmi utólagos ártrendezésével vannak elfoglalva. Számomra azok a visszaemlékezések bírnak történelmi forrásértékkel, amelyeket a közélet, a tájékoztatás, a kultúra, a tudomány nem döntési, de még elegendő rálátást biztosító helyein, pozícióiban működtek, intelligens, józan ítélőképességű szereplői tették, tesznek közzé. Azok az emberek, akik aktív életükben sem gondolták, hogy rajtuk áll, vagy bukik a világ sorsa, és soha egyetlen háborút sem akartak utólag megnyerni. Csúpan tudták, hogy mit kell tenni, és tették, amit tenniük lehetett. Közben kellő tudásszinttel, indulattal, érzelmi többlettel leképezték koruk viszonyait, napi valóságát. Mindezt pedig megőrizték arra az időre, amikor már sem az önkritika, sem pedig a tőlük független korlátok sem szabhat határt annak, hogy ismereteiket, véleményüket közkinccsé tegyék.

Ebbe, a számomra becsült és igényelt gondolati, műfaji körbe tartozik Sugár András önmagát faggató, *Ötven év titkai. A hatalom és én* című önéletrajzi riportkötete. A szerző, az ismert újságíró és tévés személyiség annak a korosztálynak a képviselője, amelynek tagjai a legfogékonyabb életkorban éltek meg a második világháborút, és az utána következő sorsfordító, sorspusztító évtizedeket. Mivel pedig már kiskamasz korától látni és tudni akart, sokat látott és sokat is tudott arról a világról, amit a mai legifjabb nemzedékek felfogni is alig képesek. Rokonszenves az a magamutogatás, önmegtartóztatás és köntörfalazás nélküli hang, ahogy a szerző a múlt, így „szocialista” jelző nélkül

megszületett volna, és csekély érdeklődést mutatott volna a nacionalizmusok és öngerjesztő kirekesztések által őrzött államhatárok iránt.

Különös, hogy azokból az évekből, amikor a szerzővel még személyesen nem ismertük egymást, közös emlékeink is vannak. Ezek ma már egy szóra sem érdemes legyintésre, vagy ironikus, netán elnéző mosolyra hangolják az embert, de megítélésük akkoriban nagyobb körültekintést és komoly szellemi mutatókat igényelt. A mai bonyolultabb, rejtettebb erő- és érdekviszonyok közepette nem egyszer valami torz nosztalgiajával emlegetjük, hogy amikor csak egy „fal” gátolta mozgásterünket, könnyebben kerülhettük el a rugalmatlan ütközést. Am épp ez az a könyv int e tekintetben mérleklésre, és emlékeztet arra, hogy nem is a fal volt mindig kemény, hanem az oda vezető út, amelyen a nyíltan ostoba, vagy láthatatlan „agitprop” módszerek, besúgások, leszorítások kátyú közepette bukdácsolunk. A boldogsághoz nem volt elég betartani a szocializmus jobb, mint a kapitalizmus, a párt vezető szerepe, és a „megbonthatatlan szövetség” a Szovjetunióval hármás főszabályát. Senki nem tudhatta, hogy milyen esetleges gesztusa, grimasza, elszólása következtében kékis a fizetésesemelés, kinevezése, előléptetése, kéziratának, vagy egyéb munkájának, útlevelelmének elbírálása. Érdeklődni pedig nem „illett”, azaz, nem volt tanácsos. Ha ellenben hivatalos elutasító válasz érkezett, az valószínű „indokolást” is tartalmazott.

Kedves András, nekünk még a „lapátra tételünk” és kirúgásunk módja is hasonló volt. Téged előbb moszkvai tudósítóként „hívtak vissza”, majd a „gulyáskommunizmus” nagy külföldi érdeklődést kiváltó „paprika-televíziójának” frontembereként minősítettek kézi vezérlésre alkalmazhatatlan egynégyesnek, és küldtek nyugdíjba, az új mezbe bújít „demokraták”.

A rokonsorsú szerzővel mi, egy dolog kivételével, mindenben egyetértünk. Szerinte a visszarendeződés a taxisblokkáddal kezdődött. Míg a későbbi bajok okát én abban a kompromisszumban keresem, amelyben Antal József a hatalom átvétele érdekében, idő előtt belement. Ki kellett, és lehetett volna várni az alkal-

masabb pillanatot, mert az idő nem a menthetetlen állapotban lévő, állampárti rendszernek kedvezett.

Mielőtt azonban bárki is azt hihetné, hogy ezt a könyvet csak nagyon érdekes és izgalmas tényanyag, szellemes, szarkasztikus stílusa teszi élvezetes olvasmánnyá, sietek az olvasó figyelmébe ajánlani azokat a múlt mélyrétegeit által rejtett összefüggéseket, amelyek makacs továbbélésre eszmélve, hol a keze, hol a gyomra szorul okólba azoknak, akik a kérdéses fél évszázadot felnőtként, vagy többé-kevésbé felnőtként átélték. Így válik érthetővé, a szóképzésben leleményes szerzőnek az a látszólag hangsúly nélkül többször is leírt kifejezése, amellyel napjaink folyamatainak kezdetét a „módszerváltás” kifejezéssel illeti. Telitalál! Ehhez képest a „rendszerváltás” vagy „rendszerváltozás” köznyelvi versengése, a „homouzion” és „homouzion” bizánci teológiai szószálhasogatása csupán. Tetten érhető tehát, hogy a szerző és e sorok írójának életében, az időbeli aszinkronitás ellenére is ugyanazok az erők játszottak lehangoló, kiábrándító, vagy hűsba vágóan fájdalmas szerepet. Az „aczelos”, „agitpropos múlt matadorai közül 1990 táján néhányan talán rövid időre valóban világvége hangulatba estek, netán félre is álltak, hogy kisvártatva a „váltások” zászlovívóiként, vagy különféle külföldi érdekeltségek „csendes” helytartóiként élnek újja. Akik pedig az új világ délibábképeitől, és a „most mindent elmondunk” elvétől felbuzdulva lelkesedni, senkit nem bántva, nem alázva, szabadon alkotni mertek, immár két ízben is - 1994-ben és 2002 után - olyan „szőnyegbombázásnak” estek áldozatul, amely szellemi tereb csak Coventry és Drezda végzetéhez hasonlítható. A szabadság illúziójának elhitését követően, már csak a felemelt fejeket kellett lekaszabolni.

Sugár András könyve nem csupán magántörténelem, hanem a második világháború utáni magyar értelmiségi generációk életútjának körisméje is. Ezt a szem- és léleknyitogató könyvet el kell olvasni, először lelkesen falva az olvasmányos fejezeteket, majd szóról-szóra, hogy sok mindent látva, tudva lássunk immár, s ne „tükör által homályosan”.

PUSZTASZERI LÁSZLÓ

Közép-Európa történelme – egy cseh politológus szemével

A fenti címmel különösen érdekes könyv kerül a magyar olvasók kezébe. Tárnya a közép-európai térség történelme, szerzője Rudolf Kučera, cseh történész. Kucera a hetvenes évek végén építőmunkásként dolgozott, miután a Charta 77-es mozgalommal való együttműködés miatt azonnali hatállyal elbocsátottak a Csehszlovák Tudományos Akadémiáról. Nehéz körülmények között ugyan, de továbbra is tevékenykedett tudományos téren – a filozófiában és a történelemben – később, 1984 végén a kommunistaellenes ellenállásba bekapcsolódó barátjaival együtt megalakította a Strední Evropa (Közép-Európa) című szemlélet. Érdeklődési körében kezdettől fogva nagy súly helyeződött Közép-Európa.

Kucera mindamellett a nemzeti kisebbségekhez való viszonyulást mindenkor a demokrácia egyik fő mércéjének tartotta. Elemző munkájának köszönhetően keletkeztek Közép-Európa történelméről az egyes fejezetek, melyek először a Közép-Európa című szamizdatos szemlében jelentek meg folytatásban. Csehországban önálló kötetben a kiváló cseh történész műve 1992-ben jelent meg, a hivat-

los történetírás azonban nem vette tudomásul. Popély Gyula neves történész erről az elhallgatásról a magyar kiadásához írt utószavában a következőket állapítja meg: *„...Kucera társtalnul és visszahangtalanul kiáltja a pusztába a megtalált igazságot. Nincs tudomásunk róla, hogy eszmei követője lenne a cseh, a szlovák vagy éppen a román, szerb, horvát és ukrán történészek között.”*

Miért érdekes és fontos nekünk, magyaroknak Rudolf Kucera könyve? Azért, mert a szerző képes tárgyilagosan szemlélni és elemzeni a múltat, nem kímélve kritikával a saját nemzetét sem. Teszi ezt annak érdekében, hogy Közép-Európa az igazi demokrácia, a kölcsönös együttműködés térségévé váljék. Ennek bemutatására ismét az előszót vesszük segítségül: *„...a demokrácia egyik fő mércéjének mindenkor a kisebbségekhez való viszonyulást tartottam”. „A demokráciát csupán a pillanatnyi többség uralkodásaként értelmezni mindig áldatlan következményekkel járt. Éppen ebből az álláspontból kiindulva nagyon veszélyesnek tartottam a közép-európai régióban a tisztán nemzeti államok elérésére irányuló igekezetet,*

melynek azonban történelmi hagyományá van.”

A szerző véleménye szerint a kisebbségek felé irányuló megromlott viszony a fő oka annak, hogy a közép-európai régió mai államainak többsége nem képes valóban gyümölcsöző közép-európai együttműködésre. Sajnálatos módon, a közép-európai nemzeti államok közti kölcsönös viszonyt, a mai napig az első és a második világháború utáni történések fertőzték meg. A tanulságokat levonva Kucera megkísérel felvázolni az új alapokat, melyekre az érintett országok kölcsönös viszonyát lehetne helyezni. Ezekből az egyik legfontosabb az a megállapítás, hogy a demokratikus átalakulás nem épülhet fel hazugságon.

A kötet adatai:

Rudolf Kucera: *Közép-Európa történelme – egy cseh politológus szemével*. Utószó írta Popély Gyula. Szerkesztette Csényi Tamás, Kiadó Korma Bt., Polgár László. Forgalmazza (2008 szeptemberétől): Bookline Internetes Könyvtárház (bookline.hu, bookline.sk, bookline.ro).

BÉCSI NAPLÓ

Kiadja az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége

Levelezési cím: A-1011 Wien, Postfach 358.
Web: www.becsnaplo.eoldal.hu
www.fkkk.tvn.hu

Tel./Fax: 00 43 1 532 60 49
E-mail: becsi-naplo@aon.at

Zweimonatsblatt der Ungarn in Österreich.

Eigentümer, Herausgeber, Hersteller und Verleger: Zentralverband Ungarischer Vereine u. Organisationen in Österreich. A-1010 Wien, Schwedenplatz 2/I/8.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:
Borbándi Gyula (München), Gömöri György (London), K. Lengyel Zsolt (München), Monoszló Dezső (Bécs), Papp László (New York), Pomogáts Béla (Budapest), Sárközi Mátyas (London), Sulok Vince (Oslo), Szabó A. Ferenc (Budapest), Szakály Sándor (Budapest).

SZERKESZTŐSÉG:
Benyák Mária, Böröndi Lajos, S. Csoma János, Deák Ernő (főszerkesztő), Ferenczy Klára, Kántás János, Radics Éva, Varga Sándor.

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Uzsák Zoltán
GAZDASÁGI INTÉZŐ: Deák Sonja

BANKKONTO: 004-46793, BLZ: 20111, Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG., Hauptanstalt A-1010 Wien, Graben 21.
IBAN: AT57201110000046793 • BIC: GIBAAATWW

ELŐFIZETÉS egy évre: Ausztriában 9 Euro, Magyarországon 1200,- Ft, Németországban és a többi EU-államokban 13,60 Euro, vagy annak megfelelő összeg: Svájcban 22,- Sfr. Amerikában, Kanadában, Dél-Amerikában és Ausztráliában (légipostával) 22,- US dollár (25,- Euro).

TERJESZTŐINK:

Amerikában: Szakács Ervin, 1041 Capri Isles Blv. #28, Venice, FL 34292. Tel.: 941 483 4465
Angliában: Hungarian Book Agency, P.O.B 1956, Durham DH1 2GA.

Hollandiában: Dr. Piri Zoltán. Croeselaan 254. NL-3521 CL Utrecht. E-mail: pirizoltan@hotmail.com
Kanadában: Pannonia Books Ltd., 472 Bloor St. W. 2nd floor, Toronto, Ontario M5S 1X8.

Magyarországon: Librotrade Kft., H-1656, P. O. B. 126, H-1173, Budapest, Pesti út 237. Bank folyószám: KHB Rt. 10402166-21638181-00000000.

Németországban: Dr. Klement Kornél, BUOD, Ringstrasse 16, D-63128 Dietzenbach
Svájcban: B. Szabó Péter, Magyarház Alapítvány / Ungarnhaus Stiftung Buchmattweg 4, CH-8057 Zürich Bankszámla: UBS AG, 8098 Zürich Konto Nr. 100 100 01F EBAN: CH06 0023 0230 1001 0001F

Svédországban: Szöllősi Antal, S-127 24 Skärholmen, Box 176. Plusgirot Nr.: 756987-4.

Nével vagy betűjellel megjelent cikkeket szerzőik felelnek és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung
Druck: ALWA & DEIL Druckerei Ges. m. h. H. A-1140 Wien, Sturzgasse 1a